Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут педагогіки
Кафедра початкової освіти та культури фахової мови
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(місто Івано-Франківськ)
Міжнародна академія прикладних наук у Ломжі (Республіка Польща)
Запорізький національний університет
Рівненський державний гуманітарний університет
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Актуальні проблеми початкової освіти: теорія і практика

Збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (24 жовтня 2023 року)

Житомир
2023

УДК 37. 014.3 : 373. 3

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка від 24.11.2023 року (протокол №20)

Рецензенти:

Березюк Ю., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін, Житомирський медичний інститут ЖОР.

Бойко І., кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології КЗ "Житомирський обласний ІППО" Житомирської обласної ради.

Сахневич І., кандидат педагогічних наук, доцент, методист навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у Житомирській області.

Актуальні проблеми початкової освіти: теорія і практика: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (24 жовтня 2023 року) / за заг. ред. О. Гордієнко. Житомир, 2023. 159 с.

У збірнику матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (24 жовтня 2023 року) представлено наукові статті щодо теоретико-методологічних засад розвитку початкової освіти в Україні, дидактики Нової української школи, професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, наступності дошкільної та початкової освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти спеціальностей "Початкова освіта","Дошкільна освіта", аспірантам, учителям початкових класів та вихователям закладів дошкільної освіти.

Відповідальність за правильність фактів, посилань, наведених у матеріалах, несуть їх автори.

УДК 37. 014.3 : 373. 3

© колектив авторів 2023

© ЖДУ імені Івана Франка, 2023

Зміст

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади розвитку початкової освіти в Україні…….6

Горкун У.С. Функції вчителя у гендерному вихованні дітей молодшого шкільного віку……..…….…….6

Дейнека Ю. В. Завдання та зміст роботи вчителя початкових класів із формування здоров'язбережувальної компетентності учнів…….……8

Клименко О. О. Основні етапи роботи над учнівськими творами в початкових класах……11

Макаревич М. О. Специфіка роботи над переказом на уроках української мови в початковій школі…….……14

Марченко І. П. Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчого мислення учнів початкових класів…….……18

Можарівська С.І. Аспекти взаємодії вчителя початкових класів з батьками дітей з особливими освітніми потребами…….……21

Севрук В. Ю. Використання засобів театралізації в практиці сучасної початкової школи…….……24

Ткачук О. Р. Педагогіка партнерства як основа гуманізації відносин учасників освітнього процесу в початковій школі…….……..27

Чубара О. О. Роль літературного краєзнавства у процесі формування художньо-естетичних цінностей учнів початкових класів…….……30

Шембарецька О.С. Особливості роботи команди психолого-педагогічного супроводу з дітьми з особливими освітніми потребами різних категорій освітніх труднощів…….……33

Розділ 2. Дидактика Нової української школи……..……37

Біла Н. І. Потенціал інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях із предметів мовно-літературної галузі в 3 класі початкової школи……..37

Борисенко А.В. Розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі…….…..41

Боровець О. В. Розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках в НУШ……...44

Назарчук Л. Ю. Формування екологічної компетентності учнів початкової школи засобами ігрових технологій……..…..47

Новіцька В. В. Шляхи реалізації змістової лінії "Досліджуємо медіа" на уроках української мови в початкових класах……..50

Підгурська В. Ю. Методичні особливості формування каліграфічних умінь та навичок учнів початкових класів…….……54

Рудницька Н. Ю. Формування математичної компетентності в учнів початкової школи згідно концепції НУШ…….57

Рябоконь Л. В. Педагогічні умови, форми та методи формування національних цінностей та ідеалів в учнів початкових класів на уроках української мови……..……59

Садурська Л.М. Розвиток творчих здібностей на уроках "Я досліджую світ" засобами ігрових технологій…….63

Севрук В. Ю. Використання прийомів візуалізації навчального матеріалу на уроках навчання грамоти…….……66

Синюк Н. В. Особливості використання гейміфікації в освітньому процесі початкової школи…….…..…69

Сінчук І. В. Робота з розвитку культури мовлення учнів початкових класів на уроках української мови…….……..…...71

Сорока К.В. Психолого-педагогічні особливості пізнавальних інтересів учнів початкової школи……..……..74

Фаринюк В. О. Формування читацької компетентності учнів початкових класів засобами інноваційних методів навчання……77

Флячинська О. В. Диференційований підхід до навчання учнів початкових класів……..80

Яковишина Т. В. Артпедагогіка в інклюзивній освіті…….……..84

Розділ 3. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів для роботи в НУШ: сучасні виклики…….……88

Л. М. Байдюк Роль міжнародних проєктів у підготовці майбутніх учителів……..……88

Басюк Н. А. Емоційний інтелект як базова компетенція інфомедійної грамотності майбутнього вчителя початкової школи……...……91

Голубовська І. В., Т. О. Кожухівська, "Чудування довколишнім світом" (пам'яті дитячої письменниці Марії Пономаренко)……...……...95

Коновальчук І. М. Педагогіка партнерства в процесі дистанційного навчання в початковій школі……...…....99

Солтусенко М. М. Створення власного мультимедійного контенту як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів початкових класів……103

Шанскова Т. І. Гуманістичні традиції концепції пайдеї у сучасній професійній підготовці майбутніх вчителів початкових класів…….……..106

Розділ 4. Наступність дошкільної та початкової освіти…….……109

Антощук М. В. Формування валеогічної культури в дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольових ігор…….……..109

Вишнівська М. О. Робота з формування мовленнєвої культури дітей старшого дошкільного віку……112

Гордієнко О. А. Використання методик раннього розвитку дитини дошкільного віку як засіб підготовки до школи…….……..…116

Денисюк В.В. Формування пізнавальної активності в дітей дошкільного віку на заняттях з розвитку мовлення……..……....119

Джигирей Л. В. Літературне краєзнавство як засіб патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку……..……123

Євпак К. О. Психологічні передумови формування комунікативних навичок у старшому дошкільному віці…….……..…..125

Євпак О. Л. Використання потенціалу дитячої літератури як засобу формування художньо-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку…….……129

Закусило А.А. Структура креативності як основа формування креативних здібностей у дітей старшого дошкільного віку……132

Іщенко Т. М. Формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку на заняттях з природного довкілля ……...….135

Сарафінчан Д.О. Формування мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури…….137

Семенович Я. М. Формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами експериментально-дослідницької діяльності……..140

Словінська І. В. Використання моделювання як одного з основних засобів розвитку часових уявлень у дітей старшого дошкільного віку…….……..144

Тушинська О.О. Організаційно-педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами краєзнавства……147

Хом'як Н. О. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами фольклору……..….150

Шапранова А. О. Формування сенсорно-пізнавальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами LEGO-конструювання ….……152

Шпіхернюк Д. О. Проблема формування діалогічної компетентності в дітей середнього дошкільного віку засобами сюжетно-рольових ігор….……155

.

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади розвитку початкової освіти в Україні

У.С. Горкун,
студентка ННІ педагогіки
науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри початкової освіти
та культури фахової мови **Коновальчук І.М.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Функції вчителя у гендерному вихованні дітей молодшого шкільного віку

У сучасному суспільстві гендерні ролі та стереотипи є важливою частиною культурних норм і цінностей. Гендерне виховання дітей молодшого шкільного віку є актуальним завданням, яке вимагає ретельного дослідження та розуміння. Спільно з цим, відомості та практики, пов'язані з гендерною ідентичністю та ролевими очікуваннями, впливають на формування особистості дитини і визначають її подальший розвиток у суспільстві.

Концепція Нової української школи орієнтована на гендерну рівність, зокрема, в ній зазначено, що школа враховуватиме здібності, потреби та інтереси кожної дитини, буде забезпечувати неупереджене та справедливе ставлення до кожного учня [1, с. 17].

Мета статті: проаналізувати функції вчителя у гендерному вихованні дітей молодшого шкільного віку.

Проблема гендерного виховання привертає увагу дослідників як у міжнародному, так і в українському науковому співтоваристві, зокрема: О. Буяк, С. Вихор, Л. Вовк, Н. Гапон, Т. Говорун, Н. Кардаш, О. Колісніченко, О. Кікенежді, К. Левченко, Т. Марценюк, Н. Слюсаренко та інші.

На думку І. Іванова та О. Цокур, "гендерне виховання – це цілеспрямований, організований і керований процес формування соціокультурних механізмів конструювання чоловічих і жіночих ролей, поводження, діяльності та психологічних характеристик особистості, запропонованих суспільством своїм громадянам залежно від їхньої біологічної статі" [2, с. 184].

Гендер (статева роль) є культурним і соціальним поняттям. Він визначає риси характеру та особливості поведінки, які вважаються характерними для чоловіків і жінок у певному суспільстві.

Гендерне виховання – цілеспрямований, чітко організований процес формування у школярів андрогінних якостей особистості, рис характеру, навичок і звичок гендерно-збалансованої соціальної поведінки, егалітарних поглядів і переконань, потреб і мотивів соціокультурної діяльності та соціальної активності, побудованих на принципах гендерної рівності та толерантності [3, с. 311].

Важливість гендерного виховання полягає в тому, що воно сприяє розумінню та прийняттю гендерних різниць, боротьбі з гендерними стереотипами, вихованню емпатії та поваги, а також у побудові рівноправного та гендерно-чутливого суспільства. Гендерне виховання допомагає створити більш справедливий та рівноправний світ, де кожна людина може розвиватися та досягати своєї повної потенції, незалежно від її статі чи гендерної ідентичності; важливе для розуміння та прийняття гендерних різниць у суспільстві, воно допомагає людям усвідомити, що кожна стать має права та можливості, і ніхто не повинен бути дискримінованим через свою стать чи гендерну ідентичність; є ключовим елементом у побудові рівноправного суспільства, воно сприяє виникненню гендерно-чутливих громад та організацій, які працюють над створенням умов для рівної участі всіх груп.

Гендерна рівність – це не тільки рівність статей, а й рівність використання особистісного потенціалу кожної людини незалежно від статі [4, с. 17].

Особливістю гендерного виховання у початковій школі є формування гендерної свідомості та підтримки рівності серед однолітків. Учні навчаються поважати та підтримувати одне одного, незалежно від статі. Важливо враховувати різні гендерні ідентичності та залучати всіх учнів у процес виховання, створюючи безпечне та підтримуюче середовище для всіх. Це формує в дітей толерантне та рівноправне співтовариство. Саме в початковій школі діти починають усвідомлювати свою стать та сприймати гендерні ролі більш усвідомлено.

Н. Павлущенко вважає, що основні аспекти гендерного виховання дітей молодшого шкільного віку можна розділити на три складові: когнітивний компонент: (усвідомлення дітьми своєї статі, розуміння гендерні ролі, засвоювання та перетворювання інформації про гендерні поняття з зовнішньої на внутрішні); емоційно-ціннісний компонент (позитивне ставлення дітей до своєї статі, повага до іншої статі, усвідомлення рівних можливостей для обох статей, загальнолюдські цінності та партнерські взаємини тощо); поведінковий компонент: (спосіб поведінки дітей, відповідно егалітарній взаємодії та принципам гендерної рівності, рівноправність у спілкуванні та відносинах, повага до представників іншої статі) [5, с. 11].

На уроках у початкових класах учитель може використовувати такі методи гендерного виховання: проведення уроків гендерної рівності (спеціальні уроки чи бесіди, на яких обговорюються питання гендерної рівності та стереотипів); читання книг, перегляд фільмів та мультфільмів, які популяризують рівність і руйнують гендерні стереотипи); включення гендерно-чутливих тем в усі аспекти навчального процесу); підтримка партнерських відносин (заохочення взаємодії та співпраці між дітьми обох статей у класі); обговорення актуальних гендерних питань, новин та сучасних подій для формування у дітей власних поглядів); екскурсії до музеїв та виставок, присвячених історії й досягненням жінок та чоловіків у різних сферах [6, с. 331].

Отже, наш аналіз показує, що у молодшому шкільному віці активно формується поняття гендерної ролі, гендерного рівноправ'я та рівності.

Гендерне виховання є важливим завданням для сучасної освіти, яке згодом повинно принести позитивні зміни для української нації.

Список використаної літератури

1. Нова українська школа. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 02.10.2023).

2. Цокур О. Основи ґендерного виховання Ґендерний розвиток у суспільстві: конспекти лекцій. ПЦ «Фоліант», 2005. С. 183-223.

3. Квас О. Педагогічні умови гендерної соціалізації дітей молодшого шкільного віку. *Молодь і ринок*, 2014. № 4. С. 7-11.

4. Кравець В. П. Гендерна педагогіка. Навч. посібник. Тернопіль: Джура, 2003. 416 с.

5. Павлущенко Н. М. Гендерне виховання дітей молодшого шкільного віку: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль, 2011. 23 с.

6. Дороніна Т. О. Теоретико-методологічні засади ґендерної освіти та виховання учнівської молоді : монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. 331 с.

Ю. В. Дейнека,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Коновальчук І. М.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Завдання та зміст роботи вчителя початкових класів із формування здоров'язбережувальної компетентності учнів

Актуальність дослідження. Протягом останніх років спостерігається стрімке погіршення здоров'я дітей. Основними причинами цього є такі: екологічна ситуація, несприятливе соціокультурне середовище, економічні проблеми, військовий стан в країні, Covid-19 та інші. На думку дослідниці Н. Бібік, "… з кожним роком збільшуються ризики погіршення фізичного та психологічного здоров'я дітей, що вимагає перегляду режиму їхньої навчальної праці, розвантаження і переструктурування змісту навчальних предметів, уникнення дублювання матеріалу тощо" [2, с. 11]. У Державному стандарті початкової загальної освіти визначено, що одним із найважливіших завдань педагогів є формування у школярів здоров'язбережувальної компетентності.

У Концепції НУШ зазначено, що однією із ключових компетентностей, якою повинні володіти учні початкових класів, є екологічна грамотність і здорове життя як два взаємопов'язані поняття. Екологічно грамотна людина

розуміє важливість збереження навколишнього середовища, вміє раціонально використовувати природні ресурси, уникає шкідливих для здоров'я чинників [1].

Тема формування і покращення здоров'я є важливим питанням, яке все більше цікавить науковців. Вони вивчають різні аспекти цієї проблеми, зокрема, питанням збереження здоров'я дітей надавали особливу увагу сучасні вчені В. Бобрицька, Т. Бойченко, Ю. Бойчук, О. Дубогай, С. Максименко, В. Шахненко; формування цінностей здорового способу життя досліджували С. Закопайло, С. Лапаєнко, О. Яременко; різноманітні напрями виховання здоров'язбережувальної компетентності в дітей описували О. Ващенко, В. Оржеховська та інші.

У Державному стандарті початкової освіти визначено здоров'язбережувальну компетентність як турботу про особисте здоров'я і безпеку, реагування на чинники, які становлять загрозу для життя, добробуту власного і тих, хто нас оточує.

О. Ващенко вважав, що здоров'язбережувальна компетентність – це здатність застосовувати знання, вміння та навички для збереження та зміцнення здоров'я власного та оточуючих [5, с. 4].

Т. Андрющенко трактує це поняття так: дітям потрібно дати знання про здоров'я, розвинути навички ведення здорового способу життя, навчити цінувати здоров'я своє та оточуючих [5, с. 4].

О. Халло описує названу компетентність як характеристику властивостей учня, спрямовану на збереження психофізичного, соціального та духовного здоров'я – свого та оточуючих [5, с. 4].

Мета дослідження – проаналізувати завдання та зміст роботи вчителя початкових класів із формування здоров'язбережувальної компетентності учнів.

Виклад основного матеріалу. Дослідниця Н. Бібік підкреслює, що один із основних принципів початкової освіти визначається таким чином "… формування здорового способу життя і створення умов для фізичного і психоемоційного розвитку, що надзвичайно важливо для дітей" [2, с. 23].

Учитель початкових класів, як ніхто інший, відіграє основну роль у формуванні здоров'язбережувальної компетентності учнів. Це пов'язано з тим, що діти цього віку знаходяться в періоді активного розвитку, їх організм особливо чутливий до негативних факторів, таких як інфекційні або вірусні захворювання, стресові ситуації, алергічні реакції, перенавантаження в школі, забруднене навколишнє середовище та ін. Тому вчитель як головний організатор навчально-виховного процесу має можливість регулярно та ефективно впливати на всебічний розвиток своїх учнів [4, с. 4].

Дослідниці Л. Данилова та М. Кірик вважали, що здоров'язберігаючий принцип організації навчально-виховного процесу в початковій школі передбачає, що тривалість уроків має бути меншою, але їхня кількість має бути більшою. Крім того, до структури уроків необхідно включати ігрову, рухову, кінестетичну та арт-терапевтичну діяльність [3, с. 74].

На уроках педагог повинен використовувати різноманітні методи для того, щоб сприяти формуванню здоров'язбережувальної компетентності учнів початкових класів. Перед учителем постає безліч завдань: використання методики розвитку психофізичних якостей учнів (проведення фізкульхвилинок, ранкових зустрічей, рухливих ігор, заняття спортом тощо), правильне планування навчального навантаження на учнів відповідно їх віку та розумовим здібностям, використання таких методів навчання та контролю, які будуть цікавими та не викликатимуть в учнів стресу, навчати дітей використовувати свій час раціонально та правильно планувати розпорядок дня тощо.

Вчителю важливо знати про стан здоров'я кожної дитини, щоб будувати навчально-виховний процес, який буде формувати його збереження та зміцнення. Для цього необхідно використовувати заходи, які мають здоров'язберігаючу функцію, зокрема, активні форми роботи та інтерактивні методики, які підвищують мотивацію до навчання, формують правильні поведінкові моделі та розвивають життєві навички. Виховувати і навчати здорову дитину може лише педагог з високим рівнем культури здоров'я. Для того, щоб успішно виконувати цю роль, він повинен сам володіти ґрунтовними знаннями та дотримуватися здорового способу життя, раціонального харчування, правил особистої гігієни, розуміти, як функціонує людський організм, як виявляти та коригувати проблеми зі здоров'ям тощо.

Висновок. Нами проаналізовано завдання та зміст роботи вчителя початкових класів із формування здоров'язбережувальної компетентності учнів і визначено, що саме вчитель має бути прикладом, так званим "ідеалом здорового способу життя" і впроваджувати різноманітні аспекти збереження здоров'я в навчально-виховний процес із метою покращення стану здоров'я учнів і формування у них здоров'язбережувальної компетентності та здатності застосовувати набуті знання на практиці.

Список використаної літератури

1. Концепція "Нова українська школа" ухвалена рішенням колегії МОН від 27.06.2016. 40 с. URL https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20seredn ya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення 08.10.2023)
2. Нова українська школа порадник для вчителя / за заг. ред Н. М. Бібік. Київ, Літера ЛТД, 2019. 208 с.
3. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / Кірик М. Ю., Данилова Л. І. Львів: Світ, 2019. 136 с.
4. Федчук М. Ю. Роль учителя у формуванні здоров’язбережувальної компетентності учнів початкової школи. *Андрагогічний вісник*. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І. Франка, 2019. Вип. 10. С.147-152 URL: http://library.zu.edu.ua/andragogichnyi_visnyk.html (дата звернення 10.10.2023)

5. Хольченкова Н. Підходи до інтерпретації поняття "Здоров'язбережувальна компетентність" в умовах реформування системи освіти України. URL: https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Kholchenkova.pdf (дата звернення 10.10.2023)

О. О. Клименко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Основні етапи роботи над учнівськими творами в початкових класах

Постановка проблеми. Розвиток мовлення молодших школярів є надзвичайно важливою проблемою сучасної освіти. В початковій школі дитина бере на себе нову соціальну роль та розширює комунікативні зв'язки. Саме в цей період великого значення набуває формування мовленнєвої компетентності, оскільки вона є основою успішної, соціально активної і творчої особистості. Саме **шкільний твір** як важливий засіб розвитку мовлення молодших школярів сприятиме формуванню особистості учня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми роботи над учнівськими творами у початковій школі розкрито у науково-методичному доробку Л. Варзацької, М. Вашуленка, М. Володарської, Н. Воскресенської, І. Гончарової, Н. Деркач, А. Зимульдінової, А. Каніщенко, Г. Коваль, М. Наумчук, Т. Котик, М. Левицької, Л. Ліннікової, Л. Полохової, К. Пономарьової, М. Проць, Т. Торчинської.

Твір – це навчальна вправа, зазначає Т. Торчинська, продукт накопичення знань, а також крок до нових умінь, з метою передачі своїх думок, знань, почуттів, намірів. Вправа, яка в конкретний момент рівня творчості, через набуті вміння накопичення матеріалу, систематизації, логіки, побудови речень, наближає автора до самовираження [1, с. 122].

М. Коченгіна вважає, що твір – це творча робота, в якій школяр демонструє свою самостійність, активність, захопленість [2, с. 10].

М. Вашуленко, Т. Котик зазначають, що основи побудови класифікації (типології) творів різноманітні. *Джерела матеріалу* для шкільних творів є безпосередні (спостереження, дослідження, життєвий досвід) і опосередковані (мистецтво, музика, література). *Тематика* шкільних творів є багатоманітною, згідно базових національних цінностей, які необхідно засвоїти молодшим школярам. *Ступінь самостійності* учня під час підготовки твору і його виконання може бути високою (учні четвертого класу) і низькою (перший-другий клас). Основою класифікації шкільних творів є *стиль мовлення*:

розмовний і книжковий (діловий, публіцистичний, художній, науковий). *Жанри* шкільних творів досить різноманітні: казка, оповідання, загадка, письмо, оголошення та інші. *За типом створюваних текстів* розрізняють: розповідь, опис, міркування. *Організація роботи над твором* проводиться в класі або вдома, виконується в усній або письмовій формах.

Отже, твір формує особистість молодшого школяра, зауважує К. Пономарьова. Він допомагає дітям розвивати спостережливість, зіставляти, порівнювати, робити висновки, систематизувати побачене, пережите, а також збуджує емоції та розумову самостійність. Працюючи над твором, учень починає вірити в себе та у свої сили [3, с.49].

Мета статті – аналіз поняття "твір", "шкільний твір", висвітлення особливостей основних етапів роботи над учнівськими творами на уроках української мови для молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження Шкільні твори відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні особистості молодшого школяра, його світогляду, духовної культури. Під час написання твору дитина усвідомлює себе, свої думки, переживання, має можливість самовиразитись як особистість, а також зрозуміти, що вона вже знає, а що хотіла б дізнатися. Письмово-мовна діяльність допомагає дитині розкрити свої творчі здібності, а також розширити коло спілкування, наприклад, у листуванні.

Поняття "шкільний твір" М. С.Вашуленко визначає як самостійну письмову роботу учня, виклад власних думок, переживань, суджень, намірів. Шкільний твір є саме навчальною роботою, вправою з розвитку зв'язного мовлення, це побудова цілісного тексту. Оскільки процес написання твору є творчим, йому властиве самовираження особистості дитини, передача думок, почуттів. Твір – вправа комплексного характеру, під час написання його відбувається становлення і вдосконалення всіх мовних умінь, необхідних для власного висловлювання.

Щоб заохотити дітей роботою над творами, вчителю необхідно використовувати такі методи (за К. Пономарьовою): справедливе оцінювання учнів, читання найкращих творів учителем на уроці, використання вдалих робіт для друку в шкільній газеті, проведення виставок учнівських робіт до різноманітних подій у школі, а також ведення альбому кращих творів учнів [4, с.49].

Н. Мандрик вказує, що для успішної роботи з написання творів учнями вчителю необхідно створити мовленнєві ситуації, які будуть сприяти розвитку мовлення молодших школярів, виходячи з їх потреб та інтересів; організувати мовне середовище, тобто читання книг, перегляд відеороликів, а також сприймання мовлення оточуючих; працювати з розвитку мовлення на фонетико-орфоепічному, лексичному, синтаксичному, морфологічному, на рівні зв'язного мовлення і тексту на уроках граматики і читання; активізувати словник молодших школярів; виховувати бажання учнів до високої культури мовлення [5, с.140].

Робота над твором проходить у такі три етапи :

І – збір матеріалу, який передбачає спостереження, екскурсії, прогулянки, походи, читання художніх творів або ж розглядання картин тощо;

ІІ – підбір та розміщення матеріалу, який полягає в обговоренні почутого чи побаченого, визначення головних моментів і подальше складання плану твору;

ІІІ – власне складання тексту, його запис, вдосконалення та самоперевірка.

Перший і другий етапи зазвичай виходять за межі уроку. Накопичення матеріалу для твору за екскурсією чи спостереженням здійснюється задовго до його запису. На уроці ж матеріал пригадується учнями, систематизується й оформлюється.

Урок, на якому молодші школярі пишуть твір, розглядають як підсумок роботи, проведеної заздалегідь.

Проведене нами дослідження, до якого були залучені 34 учні 4-х класів показало, що багатьом учням подобаються уроки розвитку мовлення, вони виконують завдання завжди самостійно і не чекають допомоги, написання творів не викликає у них негативних почуттів (61%). Проте є діти, в яких виявлено нейтральне або негативне ставлення до уроків розвитку зв’язного мовлення. На уроках вони пишуть твори з допомогою вчителя, яка носить орієнтувальний, спрямовуючий характер, написання творів не викликає позитивних відчуттів, вони з небажанням виконують такі роботи (39%).

Тому нами було розроблено конспекти уроків, роздатковий матеріал, добірки вправ, які б якісно вплинули на вміння дітей працювати над творами на уроках української мови, а також використовували прийоми та методи роботи, які актуалізували творче мислення дітей, комунікативні й мовні уміння.

Таким чином, проведена експериментальна робота, в основу якої покладалися розроблені педагогічні засоби, виявила сприятливий вплив на формування навичок складання і написання творів учнів експериментального класу на уроках української мови. Спостерігається зростання кількості дітей з високим та середнім рівнем сформованості навичок складання і написання творів.

Висновки. У роботі над учнівськими творами вчителю важливо навчити молодших школярів чітко дотримуватись етапів роботи над учнівським твором, а саме: розкрити тему, підпорядковувати свій твір певній думці, зібрати матеріал, систематизувати його, складати і писати за планом, використовувати мовні засоби відповідно до задуму, оскільки робота над учнівськими творами є поетапним процесом. Тому завдання вчителя полягає в тому, щоб молодші школярі вміли оформити свої думки, виразити почуття і прагнення у письмовому вигляді, що значно розширить можливість творчої реалізації дитини.

Список використаної літератури

1. Торчинська Т. Спонукання молодших школярів до пізнавальної активності на уроках рідної мови. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи.* 2010. Випуск 33. С. 121-128.

2. Коченгіна М.В. Готуємось до уроків розвитку зв'язного мовлення. 4 клас. Харків.: Веста: Вид-во "Ранок", 2008. 160 с.

3. Пономарьова К.І. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів української мови. *Початкова школа*. 2010. № 12. С. 49–52.

4. Мандрик Н.В. До проблеми сучасного уроку української мови. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2014. Вип. 8. С. 139–142.

5. Котик Т.М. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів: Опорні конспекти лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальності "Початкова освіта". Івано-Франківськ, 2013.

М. О.Макаревич,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Специфіка роботи над переказом на уроках української мови в початковій школі

Постановка проблеми у загальному вигляді та її актуальність. З кожним роком у швидкому темпі відбувається розвиток інноваційних та телекомунікаційних технологій, який, звичайно, не оминає й освіту. Споконвіку традиційною системою передавання знань вважалася від учителя до учня. Так є і сьогодні, проте, зараз все ж існує вагома потреба у формуванні компетентностей щодо самостійного добору потрібної інформації учнів вже в початкових класах. Основної метою навчальної діяльності є не стільки передати учневі певну кількість знань, а насамперед сформувати певні компетентності, не виключаючи інформаційну, адже саме вона включає вміння самостійно шукати, відбирати, опрацьовувати, і головне, комунікувати. Важливим засобом формування мовленнєвої компетентності учнів є перекази, які збагачують словниковий запас учня, розвивають зв'язне мовлення та формують уміння висловити думку.

Короткий аналіз опрацьованих та використаних досліджень. Аналіз праць сучасних учених-методистів підтвердив, що проблема методики навчання переказу є актуальною. Зокрема, досліджували означену проблему та у своїх науково-методичних працях О. Біляєв, Т. Донченко, О. Караман,

С. Караман, В.Мельничайко, М. Плющ, М. Стельмахович, М. Пентилюк, Л. Мацько, М.Вашуленко, Л. Скуратівський, Г. Шелехова, В. Ужченко, вони звертали увагу на важливість дотримання правильної послідовності роботи над переказом.

Мета статті - аналіз проблеми роботи над різними видами переказів у сучасній в початковій школі як засобу набуття предметних компетентностей.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Здійснивши огляд та аналіз наукової літератури, ми бачимо, що досліджуване поняття становить неабиякий науково-методичний інтерес для сучасної методичної науки.

У методиці зв'язного мовлення пропонуються такі види переказу :

- близький до тексту (детальний) – передбачає послідовне відтворення змісту тексту, збереження усіх деталей тексту;
- стислий – послідовне, зв’язне, але без подробиць відтворення тексту-зразка з уживанням власних мовленнєвих засобів;
- вибірковий – це детальне відтворення лише окремого епізоду, певного фрагмент, вузької теми тексту;
- творчий (1. переказ із зміною особи розповідача; 2. переказ із творчим доповненням тексту) – послідовне, зв’язне відтворення тексту-зразка з доповненням або перебудовою його змісту.

Уміння переказувати прочитане для молодшого школяра вкрай важливе. Адже саме ця форма навчання розвиває в дитині мовлення, вміння стежити за послідовністю та логікою викладу, допомагає правильно добирати слова, фрази, будувати речення, є засобом збагачення пам’яті, розвитку мислення учнів.

На уроках української мови вчитель переважно самостійно обирає методи роботи над переказом.

Партнерська методика вчителя та учнів включає таку послідовності етапів роботи над *докладним* переказом: а) вступна бесіда; б) читання тексту; в) складання та записування плану; г) мовний аналіз тексту; г) усне переказування окремими учнями тексту; д) повторне читання тексту; є) підготовка чорнового варіанту переказу; е) редагування переказу і переписування його начисто; ж) підсумки уроку; з) перевірка й аналіз робіт.

Саме така послідовність вказує на те, що докладний переказ спонукає школярів самостійно мислити, запам’ятовувати почуте, уявляти фрагменти, образи. Робота над текстом переказу може мати як самостійний так і підготовчий характер.

Докладний переказ є одним з найскладніших видів роботи з розвитку зв’язного мовлення. Результативність його залежить перш за все від правильно побудованої методики опрацювання тексту. Також не менш важливу роль відіграють правильність добору текстів для переказів. Основні критерії добору тексту для переказу – його цікавість, зрозумілість для учнів, наявність сюжетної лінії, певного виховного потенціалу.

Щодо *стислого* переказу, то саме він має на меті навчити учнів виділяти в тексті основне та відкидати другорядне, навчає опускати деталі, зберігаючи змістову лінію.

Структура колективної роботи над стислим переказом: а) вступне слово вчителя; б) читання тексту; в) колективне складання розгорнутого плану; г) колективне складання тез, простого плану; г) усне переказування основного змісту тексту; д) написання стислого переказу; є) підсумки уроку.

Уроки вибіркового переказу мають такі етапи: а) вступне слово вчителя; б) перевірка вивченого (теоретичних відомостей і первинного засвоєння умінь та навичок); в) робота над закріпленням знань, умінь, навичок; г) читання тексту; д) відповідно до теми і завдання читаються ті уривки, що мають бути змістом вибіркового переказу; е) написання окремих уривків переказу; є) підсумки уроку.

Основні навички, що формуються в учнів при використанні такої методики: знаходити в тексті необхідну інформацію та працювати з нею; формулювати свою думку; визначати окремі абзаци.

Найцікавіший вид роботи – творчий переказ, що може розглядатися як перехідний етап до складання творів. Тут можливі такі варіанти: зі зміною особи оповідача; за зміненим планом (зі зміною послідовності подій); з творчим доповненням змісту (наприклад, доповнити переказ викладом ідеї, припущеннями про подальшу долю героїв та ін.)

Найчастіше для переказу обираються тексти-розповіді, важливо, щоб події в ньому розгортались хронологічно. Наприклад: що трапилось?; де трапилось?; і що було потім? Щодо самих текстів і конструкцій речень, то вони мають бути доступними та зрозумілими для учнів. Так, наприклад, тексти, що мають складну синтаксичну структуру, уникаємо та не використовуємо в роботі.

В 1 класі в текстах для переказів треба уникати прямої мови. Її можна використовувати в 2 рідко в найелементарнішій формі. У 3 та 4 класах від прямої мови відмовлятися не слід. З другої чверті в третьому класі діалог можна використовувати і в письмових переказах [6, с. 5].

Зазвичай текст для переказу учні засвоюють під час його читання вчителем. У 1-ому і, здебільшого, в 2-ому класі практикується запис тексту на дошці і читання його з дошки учнями. Текст, що читається учнями з дошки, краще запам’ятовується. В 3-4 класах текст читається з книжки [5, с. 5]. Один і другий варіант подачі тексту учням потрібний, бо кожен із них має свої переваги: текст, що читається з дошки, учні краще запам’ятовують (не тільки зміст, а й орфограми). Сприймання тексту слухом дає можливість більш вільно передавати зміст [4, с. 6].

Враховуючи розмір тексту, його зміст, словник, фразеологію та план, учитель визначає, як цей текст можна використати на тому чи іншому етапі роботи. Також варто враховувати, чи опрацьовуваний текст має певний зв’язок із тим навчальним матеріалом, який учні вивчають в означений час. В разі якщо

текст буде мати відповідний зв’язок з іншим навчальним матеріалом, тоді краще і легше буде виконана робота над переказом [6, с. 6].

Для роботи над переказом учителем обираються спеціальні тексти. Їх кількість дуже велика, проте умовно їх можна поділити на чотири групи.

1. Перша група тем – героїка минулого і нашої епохи. Учні надзвичайно захоплюються темами про героїв, їх вчинки і подвиги, про героїчні будні нашої великої Батьківщини – всі ці образи дуже цікавлять дітей. .
2. Друга група тем – життя людей, дитячого колективу в різні пори року.
3. Третя група тем – природа нашої Батьківщини, її багатства, пори року. Це завжди цікаві теми. Літо, осінь, зима, весна з їх різноманітними сезонними явищами природи служать для розвитку спостережливості дітей [6, с. 159].
4. Четверта група тем – життя тварин і ставлення людини до них. Цей матеріал широко поданий у читанках, збірниках. Спостереження над свійськими і дикими тваринами та любовне ставлення дітей до багатьох із них дасть змогу з належним інтересом використати ряд тем для учнівських творів.

Висновки. Отже, навчання в початковій школі на уроках української мови передбачає насамперед вивчення мовного матеріалу та не обходиться без роботи над розвитком усного і писемного мовлення. Одним із продуктивних способів розвитку мовлення учнів традиційно вважається переказ. Це пояснюється його лінгвістичною сутністю та широкими методичними можливостями. Для того, щоб описані види та етапи роботи над переказом були успішними, потрібно скласти план, правильно визначити тему та послідовність роботи залежно від виду переказу. Адже це ефективний вид навчальної діяльності, який сприяє розвитку зв’язного мовлення молодшого школяра.

Список використаної літератури

1. Біляєв О. М. Методика вивчення української мови в школі. Київ : Радянська школа, 1987. 246 с.
2. Варзацька Л.О. Методика розвитку зв’язного мовлення молодших школярів. Київ: Абетка. 2001. 202 с.
3. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Київ: Літера ЛТД, 2010. 364 с.
4. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення у початковій школі: Метод. посіб. Київ: Освіта, 2006. 268 с.
5. Використання сучасних методів під час роботи над переказами текстів різних типів і стилів мовлення. *Українська мова і література в школі*. 2007. №1. С. 9-14
6. Караман С.О. Українська мова. Як писати переказ (навчально-методичний посібник). Київ: Магістр – S, 1998. 224 с.

І. П. Марченко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчого мислення учнів початкових класів

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань, які ставить перед собою сучасна система освіти, є формування самостійної, творчої особистості, яка здатна до креативних рішень у житті та навчанні [3]. Ці завдання означені у таких нормативних документах, як Закон України "Про загальну середню освіту", Концепція "Нова українська школа", Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI ст.). Такі завдання тісно пов’язані з поняттям "творче мислення".

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Творче мислення, як феномен, його сутність та характеристики у молодшому шкільному віці схарактеризовані у працях сучасних учених О. Антонової [1], Г. Костюка [4], В. Павленко [5]. Дослідженням різних аспектів розвитку творчого мислення учнів початкових класів на уроках української мови займалися такі науковці, як О.Дубасенюк [2], В.Павленко [5], І. Станіславчук [6].

Мета статті – проаналізувати особливості розвитку творчого мислення учнів початкових класів на уроках української мови.

Виклад основного матеріалу. Проблема розвитку творчого мислення дитини молодшого шкільного віку дедалі більше набуває актуальності. За Концепцією "Нова українська школа", формування креативної особистості молодшого школяра, що вміє критично і нестандартно мислити – це одне із пріоритетних завдань психолого-педагогічної науки на сучасному етапі [3].

Т*ворчість* визначається як "свідома, цілеспрямована, активна діяльність людини, спрямована на пізнання та переосмислення явищ дійсності, створення нових, оригінальних задумів, предметів, витворів, які досі не існували" [34, с. 326]. Творче мислення може виявлятися в різних сферах діяльності. Зокрема, у процесі художньої, наукової, технічної творчості [1, с. 15]. Адже саме у процесі діяльності творчість може виявлятися. Це вказує на взаємозв’язок критичного мислення та діяльності особистості, адже без діяльності творчості і критичного мислення як процесів не може існувати.

На думку О. Антонової, творче мислення особистості виявляється у вмінні підходити до проблеми творчо і критично – це можливість особистості виходити за межі бачення певної проблеми. Вчена також зазначає, що критичне мислення учня виявляється у вмінні виявляти та продукувати нестандартні ідеї на заняттях, здатності до самостійного пошуку [1].

Ознакою вияву найвищого рівня творчості є креативність, яку слід розглядати, як здатність досягати мети, знаходити вихід із ситуації, яка уявляється безвихідною, використовуючи обстановку, предмети і обставини незвичним чином.

Г. Костюк вважає, що творчій особистості притаманна критичність суджень, що на думку дослідників, дає змогу "завдяки критичному мисленню у особистості є змога створити щось нове. Не важливо, чи буде це створено творчою діяльністю будь-якою річчю зовнішнього світу. Головне, що це виявляється тільки в самій людині" [4]. Цим твердженням автор наголошує на тому, що критичне мислення є необхідною умовою розвитку і все, що виходить за межі звичних стандартів і в чому міститься хоч якась частина нового, зобов'язане своїм існуванням та розвитком творчому процесу особистості. На думку дослідника, критичне і нестандартне мислення дитини виявляється у процесі навчання та виховання, який має цілеспрямований характер.

Для визначення особливостей розвитку творчого мислення учнів молодшого шкільного віку, окреслимо основні детермінанти впливу на цей процес крізь призму вікового, психічного та пізнавального розвитку особистості у цей період. Головним чином, творчість молодших школярів зумовлюється активним розвитком наочно-дійового, причинного мислення учнів.

На думку О. Дубасенюк, креативне мислення молодшого школяра слід відрізняти від процесів засвоєння готових знань і умінь, що називають репродуктивним мислення. Необхідною умовою розвитку творчого мислення молодшого школяра є наочно-дійовий тип мислення. Цей тип мислення передбачає вирішення інтелектуального завдання у процесі діяльності. Рівень творчості дитини на цьому етапі розвитку мислення ще дуже обмежений. У такому випадку школяр мислить занадто реалістично і не здатний «переключатися» зі звичних образів, способів використання операцій, до найбільш вірогідних етапів перебігу подій [2, с. 55].

Одним із пріоритетних особливостей розвитку творчого мислення учнів – це вихід за межі звичних стереотипів. Ця характеристика називається оригінальністю. Розвиток цієї характеристики безпосередньо залежить від уміння подумки пов'язувати образи предметів, що в реальному житті не можуть мати такий зв'язок.

В. Павленко вважає, що у процесі використання інтерактивних методів ("мозкового штурму", під час спільних дискусій та обговорень навчальних проблем у групах чи у парах) у школярів формується свідоме наочно-дійове мислення як передумова вияву учнями творчого підходу до виконання навчальних завдань. Це має місце завдяки тому, що на уроках обмірковуються шляхи розв'язання задач, пропонуються варіанти вирішення, вчитель вимагає обґрунтовувати, розповідати, доводити слушність думки, вимагає самостійності вирішення завдань [5, с. 81].

Самостійність особистості у процесі пошуку, дослідницької діяльності є запорукою того, що дитина вчиться керувати своїм мисленням (його

процесами): ставити перед собою цілі для пошуку, висувати гіпотези причин і наслідків залежностей, вчиться осмислювати відомі факти, зіставляти їх із гіпотезами. Тому у процесі такої діяльності, внаслідок розгляду різних варіантів із позиції: "правильно-неправильно" дитина пропонує власні ідеї, які часто є неповторними та оригінальними. Ці здібності, без сумніву, є провідними чинниками творчості на цьому віковому етапі розвитку мислення [5, с. 82].

За творчого підходу до проблеми можна розробити послідовність дій, що відповідатиме конкретній ситуації.

І. Станілавчук вважає, що для того, щоб розвинути творче мислення учнів початкових класів, необхідно: 1) визначити проблему, критерії оптимального розв'язання, відокремити головне від другорядного, вишикувати предмети та об'єкти за мірою важливості; 2) визначати альтернативні шляхи розв'язання проблемних ситуацій (гіпотез), швидко переходити від аналізу одного варіанту відповіді до іншого; 3) уміти долати протиріччя у проблемній ситуації; розвивати здатність порівнювати ефективність різних стратегій розв'язування проблемних ситуацій [6, с.23].

Висновки. Отже, творчість – процес, що характеризується багатоаспектністю різних типів та проявів, оскільки творчість може охоплювати різні галузі (мовну, літературну, мистецьку, математичну тощо).

Процес творчості передбачає такі якості особистості, як обізнаність у певній творчій сфері, цілеспрямованість, креативність, здатність до ризику, вміння ставити перед собою цілі та досягати їх, здатність до прогнозування власних дій; мати позитивну (внутрішню) мотивацію до здійснення творчих дій; прагнення людини активізуватись і використати всі свої здібності тощо.

Для творчо мислячої особистості притаманні такі характеристики, як розгляд проблеми з різних аспектів, можливий вияв незгоди з ідеями і поглядами на цю проблему, які існували до цього, прагнення особистості перевірити достовірність цих ідей або гіпотез, а також тяжіння до висування ризикових ідей нестандартного змісту; розвинена фантазія та уява; вміння знаходити вирішення проблемного завдання; здатність особистості до подолання шаблонності мислення; а також виявляти суперечності у процесі створення нового; вміння переносити свої знання і досвід відповідно до нових ситуацій; незалежність думок; альтернативність; гнучкість мислення; здатність до саморегуляції та відповідної рефлексії у процесі творчості.

Розвиток творчого мислення учнів початкових класів визначають такі пізнавальні характеристики особистості у цей період: наочно-дієвий характер; операційність (операції конкретизації, узагальнення, систематизації, абстрагування); предметність (власна інтерпретація та перебудова процесів); цілеспрямованість інтелектуальної діяльності та ін.

Із метою розвитку творчого мислення учнів початкових класів доцільно використовувати проблемно-пошукові, евристичні, творчі методи та відповідні завдання з різноманітними варіантами вирішення, які стимулюватимуть інтерес; позитивне ставлення учнів до процесу відкриття та пізнання,

спонукатимуть до вияву оригінальних суджень у процесі індивідуальної роботи (виконання самостійних, контрольних робіт, робота над доповідями, презентаціями), групової (парної роботи): участь здобувачів освіти у проєктах, використання активних методів навчання (наприклад, "навчаючись-вчусь"), конструктивні дискусії у формі "мозкового штурму", "кола ідей" тощо.

Список використаної літератури

1. Антонова О.Є. Сутність поняття творчого мислення: проблеми та пошуки. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі*: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2012. 120с.

2. Дубасенюк О.А. Креативний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. *Креативна педагогіка*, 2011. № 4. 28с.

3. Концепція "Нова українська школа". Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf

4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ, 2001. 608 с.

5. Павленко В.В. Розвиток творчого мислення молодших школярів як педагогічна проблема. *Проблеми освіти*: наук-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. 158с.

6. Станіславчук І. М. Розвиток творчого мислення учнів початкових класів через використання творчих завдань: навч.-метод. посіб. Вінниця, 2017. 41 с.

С.І. Можарівська,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри початкової освіти та культури фахової мови
Коновальчук І.М.
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Аспекти взаємодії вчителя початкових класів з батьками дітей з особливими освітніми потребами

Освіта є однією з основних галузей суспільного розвитку, і вона має бути доступною для всіх дітей, незалежно від їхніх особливих освітніх потреб. Діти з особливими освітніми потребами (ООП) вимагають особливого підходу та уваги в навчанні та вихованні. Співпраця між педагогами і батьками дітей відіграє важливу роль у досягненні успішних результатів й у розвитку дитини з особливими освітніми потребами. У сучасному освітньому середовищі педагоги та батьки стикаються з викликами впровадження ефективних методів

співпраці для забезпечення належної підтримки та навчання дітей з особливими освітніми потребами. Це також ставить перед педагогами завдання враховувати нові норми та стандарти, пов'язані з організацією педагогічної роботи з сім'ями, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку.

На психічному рівні батьки проходить декілька стадій сприйняття дитини з особливостями психофізичного розвитку:

Перша стадія – розгубленість, страх. Батьки відчувають безпорадність, тривогу за долю дитини. У цей час формуються передумови для встановлення соціально-емоційного зв'язку між батьками і дитиною.

Друга стадія – стан шоку трансформується в заперечення поставленого діагнозу. Крайня форма, що негативно впливає на освітній процес – відмова від проходження комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини і надання їй будь-якої психолого-педагогічної допомоги.

Третя стадія – депресія у міру прийняття наявності у дитини і правильної оцінки ситуації.

Четверта стадія – психічна адаптація на основі повного прийняття дитини.

П'ята стадія – характерна вмотивована поведінка батьків дитини, вони активно шукають допомоги для дитини, будують плани на її майбутнє [1, с. 96 – 97].

Головне завдання сучасного педагога – навчити батьків сприймати власну дитину з особливими освітніми потребами як особистість. Важливо, щоб сім'я дитини відчувала увагу з боку педагогічних працівників, зацікавленість учителів у розвитку дитини, їхню готовність допомогти батькам у вихованні дитини.

Робота вчителя початкових класів із батьками учнів з ООП полягає у встановленні контакту та формуванні довірливих партнерських стосунків; включенні батьків дітей з ООП у колектив інших батьків класу; безперервній взаємодії та обміні інформацією з батьками щодо навчання, виховання, інтересів і особистісних якостей дитини; залученні батьків до участі в розробці ІПР, індивідуальних навчальних планів, у процес навчання і виховання загалом, а також у позакласні заходи; налагодженні ефективної співпраці з іншими членами команди психолого-педагогічного супроводу; розробці спільно з іншими фахівцями загальних рекомендацій щодо особливостей розвитку, навчання і виховання дітей, які допоможуть батькам почуватися вдома і в класі зручніше та впевненіше; участь батьків у розробці портфоліо дитини; забезпеченні закладом освіти умов для соціально-педагогічної підтримки сімей, що виховують дітей з ООП. Важливим аспектом є співпраця з батьками, залучення їх до навчально-виховного процесу, психологічна підтримка сімей (консультації, тренінги, зустрічі з іншими батьками, групи підтримки тощо) [1, с. 98].

Основні аспекти виховання, розвитку та соціалізації дітей у контексті родинного виховання були розглянуті ще в епоху класиків педагогіки, таких як Я.-А. Коменський, А. Макаренко, М. Монтессорі, Й.-Г. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші.

Аспекти педагогічної діяльності щодо дітей з особливими освітніми потребами були об'єктом досліджень таких вчених, як А. Капська, О. Карпенко, В. Ляшенко, І. Пінчук, Т. Соловйова, В. Тесленко та інші.

У Законі України "Про освіту" особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [2].

На думку І. Коновальчук, взаємодія людей є категорією, що відбиває процеси їх впливу один на одного, взаємну обумовленість їхніх вчинків і соціальних орієнтацій, зміну системи потреб, внутрішніх станів, а також міжособистісних зв'язків, які виникають у ході цієї взаємодії [3, с. 248].

Серед основних завдань взаємодії вчителя початкових класів з батьками дітей з особливими освітніми потребами сучасні науковці та практики відмічають: спільне розуміння потреб дитини (спільні обговорення, вивчення індивідуальних особливостей та потреб дитини); розуміння, що кожна дитина з особливими освітніми потребами – унікальна; встановлення відкритого та довірливого спілкування (готовність слухати, висловлювати свої думки та питання, ділитися інформацією про прогрес дитини тощо); розробка індивідуальних планів та цілей для забезпечення належної підтримки та розвитку дитини; ресурсна підтримка (доступ до спеціалістів, індивідуальні навчальні матеріали та інші ресурси, необхідні для успішного навчання та розвитку).

Для покращення взаємодії вчителя з батьками дітей з особливими освітніми слід дотримуватись таких рекомендацій:

- організація спільних зустрічей (ранкові зустрічі, семінари, круглі столи, батьківські збори, бесіди (колективні, індивідуальні, групові), консультації, семінари, проведення тренінгів, організація ділових ігор, відвідування родин, дні відкритих дверей, відкриті уроки для батьків, оформлення куточків для батьків, випуск тематичних газет);
- спільні навчальні заходи; участь батьків і педагогів у навчальних та виховних заходах: лекціях, майстер-класах, тренінгах тощо – сприяє покращенню взаємодії вчителя та батьків дітей з особливими освітніми потребами;
- використання інформаційних технологій (Zoom, Classroom, Classdojo, Ding Talk). Застосування сучасних інформаційних технологій дозволяє педагогам та батькам ефективніше спілкуватися та відстежувати прогрес дитини.

Взаємодія вчителя початкових класів із батьками дітей з особливими освітніми потребами визначається не лише вирішенням конкретних завдань, але і створенням партнерських відносин, спрямованих на гармонійний розвиток та навчання. Використання індивідуальних підходів та впровадження інноваційних технологій стають перспективними напрямками подальшого розвитку цього важливого аспекту освітньої системи.

Отже, залучення батьків дітей із особливими освітніми потребами до навчального процесу, використання інформаційних технологій та акцент на

індивідуальних потребах дитини є ключовими стратегіями для покращення взаємодії вчителя з батьками. Високий рівень взаєморозуміння та партнерства може стати підґрунтям для досягнення найкращих результатів у розвитку та вихованні дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаної літератури

1. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ "Агентство Україна", 2019. 302 с.
2. Закон України "Про освіту" URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 02.10.2023).
3. Коновальчук І .М. Терміносистема проблеми готовності майбутніх учителів початкових класів до міжособистісної взаємодії з дітьми та батьками в ситуації конфлікту. *Проблеми освіти*. 2019. Вип. 91. С. 246–251.

В. Ю. Севрук,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Використання засобів театралізації в практиці сучасної початкової школи

Розвиток новітніх технологій завжди був у пріоритеті сучасної школи. У зв’язку з реформуванням освіти початкова школа потребує все більш креативних та цікавих методів подачі інформації. Однією з важливих потреб сучасного суспільства є розвиток творчості, креативності, нестандартного мислення та вміння застосовувати набуті теоретичні знання на практиці. Для задоволення цих потреб актуальним бачиться використання засобів театралізації як ефективного способу підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу учнями, зокрема здобувачами початкової ланки освіти. Мистецтво театру, як і інші види мистецтв, спрощує та уможливлює розв’язання багатьох питань, зокрема, формування уявлень про дійсність, вплив на емоції, всебічний розвиток особистості тощо.

Т. Турчин зазначав, що театралізована діяльність (театралізація) – це діяльність, яка допомагає щонайкращим чином знайти в дитині творчі задатки, розкрити потенціал, а також виховати гармонійну та всебічно розвинену індивідуальність. Ідеї використання засобів театрального мистецтва для розвитку емоцій і почуттів школярів розвивала Л. Артемова, яка звертала увагу на його унікальні можливості. Нам імпонує думка науковця Т. Гріббена, який наголошував на тому, що театр посилює інтерес дітей до читання, допомагає самостійності суджень, морально виховує. Він наголошував, що театралізація

сприяє вивченню творів літератури, збагачує художній досвід, розширює коло літературних інтересів учнів, збагачує духовний світ дитини, посилює активність учнів у прагненні до пізнання, розвиває їх творчість, естетичні смаки.

Важливість використання засобів театралізації у навчанні в молодшій школі розглядали видатні вітчизняні педагоги В. Сухомлинський, А. Макаренко. Питання естетичного виховання школярів досліджували у своїх працях А. Єршова, О. Комаровська, А. Щебро, Л. Масол, Є. Сазанов та ін. Проблему виховання естетичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку розглядали А. Капська, Л. Левченко, Н. Миропольська, В. Ширяєв, Л. Чуриліна. Великий внесок у дослідження питання навчання засобами театрального мистецтва зробили науковці О. Рудницька, А. Брянцев, Н. Корнієнко.

Ще В.О. Сухомлинський звертав увагу на багатство духовного світу дитини молодшого шкільного віку, який формується під життєдайним впливом казки, фантазії, живого художнього слова. Саме через казкові образи дитина пізнає реальну дійсність, вчиться міркувати, тому казка для дитини – це реальне життя [3, с.34].

В сучасній початковій школі театралізація є невід'ємною частиною навчального процесу. Адже однією зі змістових ліній типової освітньої програми для початкової школи є "Театралізуємо". Сутність її в тому, що учні початкових класів активно залучаються до сценічної діяльності. Ця змістова лінія допомагає розвинути комунікативність, креативний потенціал дитини, розвинути її здатність до імпровізації, збагачувати словниковий запас, сприяє розвитку емоційного інтелекту, творчого мислення. Театралізацію варто використовувати під час вивчення художніх творів, для кращого засвоєння та відтворення прочитаного твору. Молодші школярі, беручи до рук іграшку (або сама вживається в роль), може з інтересом відтворити отриману інформацію у цікавій для неї формі. Театралізація розвиває в дітей комунікативні навички, керування емоціями, підвищує мотивацію до навчання, залучає дитину до радісної атмосфери навчання.

Важливо зазначити, що школярів слід навчати із атмосферою радості, адже радість – це невід'ємна потреба кожної особистості, а особливо дитини молодшого шкільного віку. Саме в цей період у вчителя виникає завдання навчити дитину засвоювати новий матеріал з радістю та захопленням, адже від цього залежить її успіх у навчанні. Видатний педагог Василь Олександрович Сухомлинський говорив, що кожна дитина повинна бути щасливою. Він теоретично довів, що саме з відчуттям радості та щастя дитина здатна рухатися вперед.

Через брак досвіду, знань про оточуючий світ молодші школярі потребують допомоги під час тлумачення слів і виразів тексту, без чого діти лише механічно повторюють те, що побачили у виконанні інших. Таким чином, театралізація активізує наявні в дитини почуття і знання, сприяє появі на їх основі гармонійного синтезу духовних новоутворень особистості. Важливо,

щоб учні пережили стан емоційного піднесення від програвання літературного тексту [2, с. 510].

Театралізація на уроках допомагає дитині:

- розвивати уміння імпровізації та комунікативні здібності;
- самостійно обирати стратегію спілкування;
- навчитися працювати у команді;
- формувати зацікавленого читача;
- розвинути емпатію;
- висловлювати свою думку та вчитися висловлюватися самостійно;
- навчатися критично та креативно мислити;
- розвинути емоційний інтелект.

Однією з переваг театрального мистецтва є можливість його застосування на будь-якому етапі уроку: під час повторення вивченого матеріалу, пояснення нового матеріалу, закріплення, перевірки домашнього завдання, у процесі узагальнення вивченого матеріалу. Також театралізацію можливо застосовувати на різних уроках: "Я досліджую світ", навчання грамоти, читання, математики, української мова тощо.

Влучним є застосування театралізації під час роботи дітей над оповіданням. Спочатку школярі мають усвідомити, коли відбулися події, де і за яких обставин, осмислити характери, а відповідно, уявити, якими мають бути жести, міміка, інтонація голосу дійових осіб. Тільки після цього діти зможуть усвідомлено інсценізувати вивчений твір та засвоїти його зміст. Також школярі мають можливість видозмінювати авторський текст, наприклад, переказати його від імені одного з персонажів, при цьому не змінюючи контексту, основної думки. В такому разі діти розглядають літературний твір з різних аспектів, обґрунтувати свої погляди, виражають свої думки та роблять висновки.

Одним із напрямків театралізації є драматизація. Вона проявляється як засіб покращення розвитку розумової діяльності, її доцільно застосовувати в молодших класах початкової школи, коли діти ще не досить добре можуть висловлювати свою думку, мають наочно-образне мислення. У 1–2 класах драматизація потрібна для чіткого розуміння змісту прочитаного твору або для осмислення певних слів або фраз [4, с. 61].

Отже, театралізація – це діяльність особистості, в основу якої входить сценічна дія, що розвиває пам'ять, творче та критичне мислення, сприяє формуванню емоційної сфери дитини, зростанню інтересу до читання творів літератури, збагачує словниковий запас, мовлення, зокрема, під час формулювання оцінних суджень. Театр розвиває здатність до перевтілень, міміку, покращує координацію рухів, пластику, формує життєві та моральні цінності школяра, жагу до прекрасного, розвиває енергійну, життєрадісну, оптимістичну особистість.

Список використаної літератури

1. Гордійчук О. Є. Екранне та сценічне мистецтво в початковій школі: теорія і практика: навч. посіб. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 180.
2. Комарівська Н., Ярушняк А. Формування емоційної сфери молодших школярів засобами театралізації. *Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Випуск 10.* 2021. С. 509–511.
3. Орешич Л. Різновиди театрального мистецтва в початковій школі. *Педагогіка*. 2020. № 2. С. 34–40.
4. Турчин Т. Театральне мистецтво в практиці сучасної початкової школи. *Наукові записки. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2021. №2. С. 57–62.

О. Р. Ткачук,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Коновальчук І. М.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Педагогіка партнерства як основа гуманізації відносин учасників освітнього процесу в початковій школі

Педагогіка партнерства є дуже актуальною в сучасному освітньому контексті. Швидкі зміни у суспільстві, технологічний прогрес та розширення знань створюють нові виклики і вимоги до навчальних систем. Важливо враховувати ці зміни та адаптувати підходи до навчання, спрямовані на співпрацю, партнерство, гуманізацію та демократизацію освітнього процесу.

Багато науковців звертають увагу на педагогіку партнерства як об'єкт дослідження в освітній системі, зокрема І. Бех, Н. Бібік, С. Жданенко, М. Лисенкова, Г. Назаренко, О. Савченко, Дж. Балкун, Й. Слоттагард, Е. Янгрен та інші. Вчені розглядають педагогіку партнерства як ефективний підхід до організації навчання та виховання, спрямований на спільну взаємодію та співпрацю між учасниками освітнього процесу – учнями, вчителями та батьками.

Для того, щоб розкрити сутність педагогіки партнерства, слід з'ясувати зміст поняття "партнерство", яке науковці визначають таким чином: система взаємин, які відбуваються у процесі певної спільної діяльності [4, с. 6]; організаційна форма спільної діяльності, що передбачає об'єднання осіб на відповідних умовах розподілу праці та активної участі в її реалізації [8, с. 8]; явище, що характеризується виконанням об'єктивно наявних зв'язків учителів і учнів із навколишнім світом [1].

Виходячи з наведеного, визначаємо сутність поняття "педагогіки партнерства", що включає в себе демократичне та гуманне ставлення до

дитини, гарантуючи їй право на вибір, особисту гідність, повагу та право бути самою собою, незалежно від очікувань вчителя.

У Концепції НУШ педагогіка партнерства розглядається як простір дитинства, який будується на засадах рівності, діалогу, співпраці, прийняття [2]. Сучасні українські науковці визначають педагогіку партнерства як напрям педагогіки, що включає у себе систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості [7]; ключовий компонент формули Нової української школи – це взаємна повага до особистості, це педагогіка з особистісно-орієнтованим навчанням у центрі якого – дитина [6, с. 142].

В основі педагогіки партнерства закладені такі принципи: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [1, с. 19].

Розглянувши принципи, на яких базується педагогіка партнерства, можна побачити, що вона спрямована на побудову відкритих стосунків між всіма учасниками освітнього процесу (учнями, вчителями, батьками, адміністрацією тощо) з метою сприяння гуманізації та демократизації освіти.

Гуманізація освітнього процесу полягає в наголошенні на гуманних, соціальних та емоційних аспектах освіти. Це означає спрямування уваги не лише на здобуття знань та формування навичок, але й на повагу до індивідуальності, врахування емоційного стану учнів, розвиток їхнього потенціалу та сприяння особистісному зростанню. Гуманізація освітнього процесу, в контексті педагогіки партнерства, передбачає акцент на повагу до гідності кожної дитини та врахування її індивідуальних особливостей. Це створює емоційно позитивне навчальне середовище, де учні відчувають себе важливими.

Н. Бібік звертає увагу на те, що утілюючи ідеї педагогіки партнерства, вчителю необхідно не лише використовувати в своїй роботі стандартні методи організації навчально-виховного процесу, а й більшою мірою виявляти ініціативу і спрямовувати навчання і виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності [6, с. 51]. Саме в цьому виявляється основа демократизації процесу навчання, яка передбачає залучення всіх учасників освітнього процесу до прийняття рішень, спільного планування, організації та оцінки навчання [5, с. 2]. Цей підхід сприяє розширенню учнівських можливостей та впливу на навчальну діяльність, розвитку громадянських якостей.

Педагогіка партнерства виступає за створення гармонійних, доброзичливих та сприятливих умов для навчання і розвитку кожної особистості. Вона покликана підкреслити важливість кожного учня, врахувати його індивідуальність, потреби та розвинути в нього глибоке розуміння свого місця у світі та громадянського спілкування з оточенням. Також варто

зауважити, що педагогіка партнерства наголошує на важливості відкритості, діалогу, рівності всіх учасників навчального процесу. Вона прагне впроваджувати принципи демократії, забезпечуючи кожному голос і можливість брати участь у прийнятті рішень, що стосуються навчання та виховання.

Можна підкреслити, що педагогіка партнерства є основою для гуманізації та демократизації освітнього процесу в початковій ланці освіти. Вона надає можливість усім учасникам навчання – учням, учителям, батькам та адміністрації – активно співпрацювати та спільно приймати важливі рішення.

Партнерський підхід у навчанні допомагає учням розвивати навички співпраці, критичного мислення та самореалізації. Кожен учень має можливість брати участь у прийнятті рішень, висловлювати власні ідеї та сприяти формуванню відкритого та толерантного середовища навчання.

Гуманізація освітнього процесу через педагогіку партнерства дозволяє кожній дитині відчувати свою важливість та цінність. Врахування індивідуальних особливостей та потреб кожного учня допомагає створити сприятливий емоційний фон та сприяти гармонійному особистісному розвитку.

Таким чином, педагогіка партнерства є ефективним засобом забезпечення якісної, гуманної та демократичної освіти, що сприяє зростанню індивідуальності та усвідомленню нею своєї ролі в суспільстві, впровадження педагогіки партнерства допомагає створенню сприятливого середовища для всебічного розвитку особистості кожного учасника освітнього процесу.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Компонентна технологія сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. Початкова школа. Київ-Черкаси: Букрек, 2018. 320 с.

2. Концепція Нової української школи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 02.10.2023).

3. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. URL: https://lib.iitta.gov.ua/707221/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf (дата звернення: 02.10.2023).

4. Левківський М. В. Історія педагогіки: Навч.-методичний посібник. Вид. 4-те. Навч. Пос. Київ: Центр навчальної літератури, 2011. 190 с.

5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи /Загальна редакція Грищенко Михайло та ін. Київ, 2018. 2 с.

6. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.

7. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL: https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/ (дата звернення: 02.10.2023).
8. Ягупов В. В. Педагогіка: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 560 с.

О. О. Чубара,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Голубовська І. В.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Роль літературного краєзнавства у процесі формування художньо-естетичних цінностей учнів початкових класів

"Державний стандарт початкової освіти" так визначає мету початкової ланки: всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [2]. У процесі реалізації магістральних завдань початкової школи зростає роль літературного краєзнавства, яке сприяє: поглибленню знань учнів про культуру, історію та традиції рідного краю; вихованню любові та шанобливого ставлення до природи; власній самореалізації учнів; культурному й національному самовияву; формуванню у школярів стійких переконань щодо цінності життя; розвитку потреби самопізнання та самовдосконалення тощо.

Предметом дослідження літературного краєзнавства є діяльність місцевих письменників, літературних об'єднань, гуртків, а також перебування в регіоні вітчизняних і зарубіжних літераторів, відображення краю в красному письменстві, мемуаристиці. При цьому зв'язки письменників із місцевістю досліджують комплексно й за біографічними даними, тематикою творчості, прототипами образів-персонажів, описом подій, що там відбувалися, картинами побуту й природи, відтворенням місцевого колориту тощо [3].

У сучасній освіті літературне краєзнавство відіграє значущу роль у процесі розвитку художньо-естетичних цінностей учнів, особливо в початковій школі. Гармонійно поєднуючи в собі елементи красного письменства, літературознавства та історії рідного краю, літературне краєзнавство сприяє формуванню загальнокультурної компетентності, критичного мислення, естетичного смаку та стійких читацьких інтересів сучасних школярів.

У статті представлена спроба визначення ролі літературного краєзнавства у процесі формування художньо-естетичних цінностей молодших учнів.

Завдяки літературному краєзнавству діти можуть ознайомитися з культурним набутком і рідного краю, і всієї країни. Ця галузь включає в себе й

місцевий фольклор, і твори вітчизняних класиків та сучасних авторів. Робота з текстами допомагає учням пізнати історію, традиції та цінності нашого народу, що є важливим для формування національної ідентичності та патріотизму. Також літературне краєзнавство сприяє розвитку мовнокомунікативної компетентності учнів.

На думку Олени Задоєнко, мета уроків літературного краєзнавства – опанування учнями глибинної сутності спадщини митців рідного краю, реалій дійсності, сприйняття й шанування їхнього художнього доробку, плекання почуття гордості за славних краян [4].

Читання та обговорення літературних творів письменників-земляків розширює словниковий запас учнів початкових класів, збагачує їх мовлення розмаїтими мовностилістичними засобами, поліпшує вимову. Крім того, вивчення літературного краєзнавства сприяє розвитку аудіювання, розуміння тексту, а також удосконаленню навичок виразного читання.

Пам'ятаймо і про високий етичний потенціал, закладений у кращих літературних творах краян, адже художні тексти часто несуть дітям значущі моральні послання та важливі життєві уроки. Аналізуючи твори, обговорюючи вчинки персонажів, учні вчаться доброти, чесності, взаєморозуміння та толерантності. Це сприяє вихованню моральних цінностей і формуванню етичного ставлення до інших людей. Робота з літературними текстами вимагає від школярів використання окремих елементів літературознавчого аналізу твору, формування навичок критичного мислення. Молодші учні навчаються оцінювати сюжети, персонажів та їх поведінку тощо. Діти вчаться й обмірковувати непрості життєві ситуації, робити обґрунтовані висновки та оцінювати вчинки літературних героїв.

Літературне краєзнавство надає можливість дітям сприймати та цінувати мистецтво слова. Молодші учні вчаться розрізняти красу в літературних текстах, відчувати гармонію між словом та образом. У такий спосіб в дітей формуються естетичні смаки та художній світогляд. Також літературне краєзнавство може стати важливим чинником формування художньо-естетичних цінностей школярів.

На думку Валентини Витюк та Оксани Данилюк, вивчення літератури рідного краю формує в молодших учнів чіткіші уявлення про всю літературу, про прекрасне в мистецтві і має всі можливості для формування художніх цінностей молодших школярів. Науковиці справедливо вважають, що літературно-краєзнавча робота полегшує для дітей процес сприймання красного письменства, а також допомагає школярам глибше зрозуміти мистецькі цінності та зорієнтуватися в різносторонньому мистецькому світі [1, с. 345].

Доречно застосований педагогом краєзнавчий матеріал може сприяти як зацікавленості учнів новою темою, так і кращому закріпленню й систематизації вже вивченого; забезпечувати усвідомлене набуття учнями знань; урізноманітнювати самостійну роботу; поглиблювати зв'язок навчання з реальним життям; розширювати уявлення учнів про оточуючий світ.

Спираючись на зазначені функції краєзнавчого матеріалу, педагог реалізує його потужні виховні можливості:

- патріотичне виховання учнів через формування в них почуття гордості за свою материзну й народ, інтересу до минулого й сучасності рідного краю, до національних традицій;
- естетичне виховання дітей через формування спостережливості та вміння сприймати красу рідного довкілля. Таке виховання школярів формує в них відповідальне ставлення до рідної природи та людської праці, бажання долучитися до природоохоронної діяльності.

Отже, літературне краєзнавство є важливим чинником формування художньо-естетичних цінностей учнів початкової школи. Вивчення літературних творів краян сприяє розвитку в дітей патріотичних почуттів, розширює їх художній світ та сприяє вдосконаленню мовних навичок. Такий комплексний підхід допомагає школярам збагатити власний культурний досвід і стати творчими особистостями. У контексті сучасної освіти літературне краєзнавство є невід'ємною складовою процесу формування особистості та громадянина, готового до активного співтворення культурного та соціального середовища.

Список використаної літератури

1. Витюк В., Данилюк О. Слово як засіб формування художньо-естетичних цінностей молодших школярів у процесі вивчення літератури рідного краю. *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : збірник наукових праць. Дрогобич : Посвіт, 2015. С. 343–348.
2. ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ початкової освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text (дата звернення: 17.10.2023 р.).
3. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/article-55784 (дата звернення: 1.10.2023 р.).
4. Задоєнко О. Особливості вивчення літератури рідного краю у школі. *Донецький Вісник Наукового Товариства ім. Шевченка*. Т. 23. URL: http://litmisto.org.ua/?p=20013 (дата звернення: 17.10.2023 р.).

О.С. Шембарецька,
аспірантка кафедри педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Особливості роботи команди психолого-педагогічного супроводу з дітьми з особливими освітніми потребами різних категорій освітніх труднощів

Матеріали ЮНЕСКО визначають поняття "дитина з особливими освітніми потребами", як людини, якій не виповнилося 18 років, і яка потребує в освітньому процесі додаткової підтримки. До цієї групи належить широкий спектр категорій дітей, наприклад: діти з інвалідністю, діти з порушенням розвитку, біженці, мігранти, представники етнічних меншин, діти, позбавлені батьківського піклування тощо [1].

Закон України "Про освіту" розглядає поняття "дитина з особливими освітніми потребами" у розумінні – інклюзивної освіти, яка включає дітей, що мають порушення фізіологічного та психологічного розвитку, а також дітей з інвалідністю. Тобто, це дитина, яка потребує додаткової постійної або тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту[2].

Метою статті є аналіз категорій освітніх труднощів у дітей з ООП та їх особливих потреб у процесі навчально-пізнавальної діяльності.

Питання навчальної діяльності учнів з ООП останніми роками широко вивчається науковцями, педагогами і психологами нашої держави. Але розподіл освітніх труднощів на категорії і рівні є досить новим явищем. Згідно Постанови Кабінету Міністрів "Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр" від 21 липня 2021 року №765 освітні труднощі поділяються на 5 категорій (Додаток 4 до Положення): інтелектуальні, фізичні, навчальні, соціоадаптаційні та функціональні. Тож, на початковому етапі найголовнішим завданням команди психолого-педагогічного супроводу закладу освіти є своєчасне виявлення труднощів дитини у сприйнятті навчального матеріалу, мовленнєвих, фізичних, поведінкових порушень тощо.

Варто окреслити, що до команди психолого-педагогічного супроводу відносять адміністрацію школи, вчителів, які викладають у даному класі, психолога, асистента вчителя, батьків дитини і представника інклюзивно-ресурсного центру.

Порушення психологічного та фізичного розвитку дитини призводить до великої кількості проблем, що мають негативний вплив на адаптацію дитини, її психологічний стан і, як наслідок, успішність.

Як зазначено раніше, освітні труднощі поділяють на п'ять категорій. *Інтелектуальні освітні труднощі*. Результат інтелектуальної діяльності – здатність дитини до навчання, усвідомлення навчального матеріалу і вміння користуватися ними у реальному житті.

Інтелект – це загальна здатність до пізнання і вирішення проблемних питань, яка реалізується за допомогою пізнавальних процесів: пам'яті, відчуттів, мислення, сприймання, уявлень тощо, тому інтелектуальні освітні труднощі викликають обмеження функціонування: уваги, пам'яті, мислення, вольових процесів, мовлення, мотивації тощо; здатності до абстрагування, узагальнення, міркування; продукування суджень, думок; здатності самостійно робити висновки; набутих знань, навичок, умінь [4].

Навчальній діяльності дитини з інтелектуальними освітніми труднощами перешкоджають певні бар'єри, а саме: труднощі взаємодії з певними членами сім'ї, у соціальному або шкільному середовищі; складність самостійного прийняття рішень; надання переваги не довгостроковим, а короткостроковим цілям; недостатній розвиток емоційно-вольової сфери, схильність до маніпуляцій, відсутність зацікавленості навчальною діяльністю; неадекватна поведінка, що часто проявляється при виникненні навіть незначних проблем; напади гніву, розчарування, швидка втома, що провокує конфлікти з однокласниками, вчителями тощо [3].

Завданням команди психолого-педагогічного супроводу є послаблення, або й усунення бар'єрів, які перешкоджають успішній освітній діяльності. Цього можливо досягти з допомогою залучення асистента вчителя, адаптації та/або модифікації програм, співпраці закладу освіти з батьками, підняттю впевненості дитини у власних силах шляхом корекції розвитку.

Фізичні труднощі – це труднощі, обумовлені певними особливостями психофізичного розвитку учня. Вони виявляються обмеженням можливостей дитини опановувати довільні види рухової діяльності. Фізичні особливості дуже часто призводять до виникнення труднощів під час сприймання навчального матеріалу з інших предметів. Таких, як фізична культура, дизайн і технології і образотворче мистецтво. Також часто може призводити до дисграфії – труднощі в опануванні навичками письма і є бар'єром в опануванні соціально-побутовими навичками тощо [4].

Фізичні труднощі, як і інші, можуть проявлятися у різних дітей в різних ступенях. Тому важливо обрати правильну стратегію визначення рівня підтримки, що в свою чергу допоможе підібрати шлях допомоги дитині у пристосуванні до шкільного життя, до навчання, до спілкування з однокласниками, а також змоделювати освітній простір так, щоб уникнувши зайвих кроків забезпечити як розумовий, так і фізичний розвиток дитини.

Навчальні труднощі полягають в обмеженні або певній своєрідності протікання довільних видів діяльності дитини різних ступенів прояву. Під поняттям "довільні види діяльності" ми розуміємо цілеспрямовану діяльність, якою керує свідомість.

До навчальних, ми відносимо труднощі які виникають у дитини з одним або декількома навчальними предметами, тобто з письмом, читанням або рахунком. Прикладом таких труднощів можемо представити такі: дислексія, дискалькулія, дисграфія.

Визначити навчальні труднощі у дитини можемо, звернувши увагу на наявність у першокласника таких проявів: дитина читає повільно, робить багато помилок, а також погано розуміє зміст прочитаного; дитина не здатна робити обчислення і порівнювати числові значення; дитина погано пише, робить багато помилок, має поганий почерк; дитина погано орієнтується в просторі, часі, не може самостійно спланувати свій вільний час; дитина швидко втомлюється під час уроку, у неї може підніматися температура, боліти живіт під час виконання певної діяльності (читання, письма, обчислень тощо).

Для створення умов та забезпечення особливих потреб дітей з навчальними труднощами інклюзивне навчання передбачає: розвиток здібностей і талантів; розвиток і опору на сильні сторони дитини; фокус на прогресі; супровід логопеда; супровід психолога; спеціальні умови навчання; додаткові, корекційні заняття; роботу з батьками дитини тощо.

Функціональні труднощі полягають в обмеженні життєдіяльності, різного ступеню прояву, сенсорних (зорової, слухової), моторної чи мовленнєвої функцій.

Проектуючи освітнє середовище дитини з порушеннями зорового або слухового сприйняття, потрібно врахувати індивідуальні особливості дитини, можливість часткової їх компенсації для успішного розвитку, правильно оцінити і керуватися цією оцінкою, потенціалом, потребами і сильними сторонами дитини у процесі її навчання і розвитку. Це передбачає зведення до мінімуму, а за можливості усунення бар'єрів у їх комунікації з оточуючими.

Пристосування освітнього середовища відбувається через: індивідуальне планування; програму розвитку; модифікацію та/або адаптацію освітніх програм, методів, матеріалів, очікуваних результатів і ресурсів; використання додаткового обладнання і технологій; наявність асистента вчителя і асистента дитини; корекційних занять і роботи з психологом.

Порушення слухової і зорової функцій може впливати на розвиток дитини, пізнавальні можливості, мовленнєвий розвиток, а також можливість взаємодії з оточуючими.

До порушень мовленнєвої функції ми можемо віднести труднощі які стосуються: відтворення звуко-складової структури слова; розбірливості мовлення; темпу і ритму; мелодико-інтонаційного малюнку; характеристик голосу; розрізнення звуків мовлення на слух; використання словникового запасу і граматики; перебігу читання, письма, комунікації [4].

Специфічним для цієї категорії дітей є посилена увага логопеда і корекційні заняття з розвитку мовлення.

Соціоадаптаційні труднощі – це дефіцит соціально-емоційної взаємодії. Можуть проявлятися у неспроможності вести нормальну розмову; зниженому вмінні ділитися своїми емоціями чи інтересами; стані афекту (труднощі у регулюванні поведінки в різних соціальних ситуаціях); неспроможності бути ініціатором чи відповідати на соціальну взаємодію (труднощі у спільних іграх, налагодженні стосунків, відсутність інтересу до однолітків); дефіциті невербальної комунікації у соціальній взаємодії (не розуміння випадку

використання жестів, міміки або повна їх відсутність, порушення зорового контакту і мови тіла); стереотипних (повторюваних) рухах, стереотипному використанні певних речей чи мовлення (прості моторні стереотипії, постукування пальцями, предметами, ехолалія, певні фрази, постійне поправляння речей); наполяганні на певній подібності, негнучкість у поглядах і дотриманні обраного режиму, традиційні зразки (ритуали) поведінки, як вербальної так і невербальної; дуже обмежених, зациклених на чомусь інтересах, ненормальних з огляду на інтенсивність чи зосередженість (надмірна обмеженість інтересів, захоплення якимись предметами); гіпо- або гіперчутливості до інформації, яка отримана, неадекватній реакції на сенсорні подразники навколишнього середовища (на звук, якусь текстуру, байдужість до гарячого або дуже холодного, до болю, надмірне обмацування чи обнюхування предметів тощо) [4].

Учень, що має соціоадаптаційні труднощі, потребує посиленої уваги з боку психолога.

Робота з "особливою" дитиною базується на індивідуальній програмі розвитку, в якій передбачено шляхи допомоги в усуненні бар'єрів. Програма розвитку складається командою психолого-педагогічного супроводу на основі висновку інклюзивно-ресурсного центру, а також спостережень двічі на рік: на початку першого і на початку другого семестру (базуючись на моніторингу першого). Для надання коректної оцінки потреб дитини кожен член команди повинен бути ознайомлений з категоріями, а також рівнями освітніх труднощів.

Список використаної літератури

1. Дж. Лупарт. Особливо значущою для методології інклюзивного навчання є праця "The Inclusive Classroom: Educating Exceptional Children" ("Інклюзивний клас: освіта особливих дітей")
2. Закон України «Про освіту» / https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
3. Колесова Г. Діагностика адаптації першокласників : Методичне забезпечення. *Психолог*. 2010. № 23–24 (407–408). С. 3–18.
4. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Рівні серед рівних: інноваційні підходи до навчання дітей з особливими освітніми потребами" Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України / https://ispukr.org.ua/?p=8307

Розділ 2. Дидактика Нової української школи

Н. І. Біла,
студентка ННІ педагогіки;
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Потенціал інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях із предметів мовно-літературної галузі в 3 класі початкової школи

Постановка проблеми. В сучасних умовах стрімкої цифровізації освіти процес набуття учнями предметних знань, умінь та навичок, а також формування предметних та життєвих компетентностей найдоцільніше реалізувати через використання зручних та ефективних технологій, до яких відносимо інформаційно-комунікаційні.

Молодший шкільний вік є дуже сприятливим періодом для використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчальної діяльності. У цьому віці школяр вчиться відділяти головне від другорядного, вміє здійснювати пошук інформації в мережі Інтернет та ефективно відтворювати її, набуваючи нових знань.

З огляду на особливості процесів сприймання і мислення молодших школярів, інформаційно-комунікативні технології стимулюють їх інтерес та пізнавальну активність, спонукають працювати самостійно, творчо, відходячи від шаблонних суджень.

Використання ІКТ у освітньому процесі початкової школи формує в учнів основи інформаційної грамотності та інформаційної культури, є засобом отримання, відтворення й передачі знань у найбільш зручний та швидкий спосіб.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про актуальність проблеми свідчить інтерес до неї вчених різних галузей. Так, методичні аспекти розвитку мовно-літературних здібностей молодших школярів із використанням ІКТ окреслені у дослідженнях В. Андрієвської [1], Н. Іщенко [5], Е. Федорчук [6] та інших учених, психологічні передумови розвитку мовно-літературних здібностей учнів висвітлені у працях Т.Білик [2], О. Дубасенюк [3], М. Жалдак [4] та ін.

Мета статті – окреслити потенціал інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях із предметів мовно-літературної галузі у 3 класі початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-комунікаційні технології у сучасній освіті (далі – ІКТ) – це технології, пов’язані з процесами аналізу, обробки та використання інформації у процесі навчання як вчителями, так і учнями [1, с.21]. Різноманіття ІКТ у сучасній освіті представлене такими платформами й за стосунками.

Освітні платформи "Зум", "Мозаїк", які передбачають ІТ. Роль цих ресурсів у контексті дистанційного навчання важко переоцінити, адже опрацювання учнями інформації, різноманітних завдань значно полегшують вивчення предметів у початковій школі. Пройшовши мовний чи літературний квест або підготувавши доповідь або презентацію, учень набуває дослідницького мислення, тяжіє до критичних суджень, усвідомлює значущість навчальних проблем.

Мобільні ІТ. Мобільні пристрої, що використовуються у поєднанні з універсальним бездротовим зв'язком, є важливими інструментами для розширення можливостей навчання у початковій школі.

Сучасні учні початкової школи – покоління, що живе в інформаційному, динамічному світі відповідно до вимог часу, адже сучасні школярі все більше й більше звертаються до інформаційно-комунікативних технологій не лише під час організації свого дозвілля, але й вміло використовують їх у процесі самостійного здобуття знань [3 , с. 12].

На думку сучасних авторів (В. Андрієвська, Н.Будій, Р.Гуревич), педагогічна цінність використання ІКТ на різних уроках у початковій школі полягає у тому, що ці технології:

- роблять процес навчання цікавим та різноманітним незалежно від місцезнаходження, можна займатися самоосвітою;
- передбачають ігрову форму роботи на уроках та в позаурочній діяльності, що викликає більше інтересу, ніж класичні організаційні форми навчання;
- передбачають можливість точного контролю відвідуваності;
- забезпечують можливість проведення "п'ятихвилинного" контролю знань, можливість перевірки самостійних та домашніх робіт в електронній формі, що змушує готуватися до кожного уроку всіх учнів;
- реалізують можливість збирання статистичних даних, аналізу динаміки засвоєння навчального матеріалу з різних позицій: кожен, хто навчається, ціла група, навчальний предмет, вчитель;
- забезпечують оперативний взаємообмін учасників навчального процесу важливою інформацією;
- сприяють індивідуалізації освітнього процесу – учні мають можливість вибору змісту навчання з урахуванням їх інтересів [1, с. 22].

Використання ІКТ в освітньому процесі початкової школи повністю відповідає особливостям мислення та сприймання школярів, викликає у них стійких інтерес до засвоєння нових знань у процесі аналізу, інтерпретації і зберігання даних і відомостей.

Застосування інформаційних технологій є умовою вільного та зручного доступу учнів до навчальних матеріалів у цікавій наочній формі, особливо, в умовах дистанційного навчання. Також до переваг ІКТ в освітньому процесі відносимо: доступність, можливість навчатися із будь-якої точки світу, можливість здобувати освіту у зручний для користувача час.

Окрім того, використання інформаційно-комунікаційних технологій є умовою формування інформаційної культури учнів початкових класів як ступінь оволодіння особистістю інформацією, а також даний феномен являє собою сукупність знань, норм і цінностей, що забезпечують результативну взаємодію в інформаційному середовищі, що сприяють розвитку культури особистості.

Окреслимо потенціал інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі початкової школи на уроках мовно-літературної галузі у 3 класі. Зважаючи на вікову специфіку розвитку учнів початкової школи, ці групи технологій стимулюють інтерес та пізнавальну активність учнів початкової школи, спонукають учня до формування вмінь та навичок працювати творчо й самостійно, уникаючи шаблонних суджень. Адже інформація, яка була здобута школярем через операції самостійного пошуку, аналізу, групування, систематизації, відокремлення головного від другорядного, сприяє розвитку критичного мислення школяра, формує вміння відстоювати свою позицію, а отже, мислити творчо [5, с. 38].

Використання ІКТ на уроках мовно-літературної галузі відповідає наочно-образному типу мислення учнів, їх інтересам та пізнавальним потребам, сприяючи оптимізації мотивації учнів початкових класів через добір цікавих видів роботи на уроці: квестів, інтерактивних посібників, падлет-дощок та відповідних завдань проблемно-пошукового змісту, які вони передбачають. Зокрема, технології "Мозковий штурм", "Коло ідей", "Займи позицію", розвивають здатність учнів початкових класів відстоювати власну думку, позицію, ідею (у груповій, командній роботі, коли учні активно дискутують, доводять, цитують, у результаті чого в них формуються основи критичного та нешаблонного мислення) [5, с. 20].

Завдання у формі підготовки доповідей, рефератів, мультимедійних презентацій також є чинниками впливу на формування пізнавального інтересу та стійкої мотивації учнів. Працюючи над цими завданнями, школяр вчиться відокремлювати головне від другорядного, обирати найбільш актуальні джерела інформації, вдосконалює навички самостійності, розвиває креативність. Наприклад, опрацювання проблемних запитань, які вчитель попередньо готує на слайдах презентації : "Як ви вважаєте, чи є у слові "дуб" закінчення? ". Використання слайдів презентації до теми "Власні назви" за темою інтегрованого уроку "Зима-красуня" оптимізує увагу учнів, їх асоціативне мислення, стимулюючи до творчості. Така діяльність сприяє поглибленню знань та уявлень учнів про форми вживання звертання, наприклад: "Зимонько", "красунечко" тощо. Робота над завданнями презентації за темою уроку через використання дидактичних і творчих ігор сприяє закріпленню знань школярів про частини мови (наприклад, гра "Додай слова", за умовами якої до поданих слів треба дібрати прикметники або іменники тощо).

На уроках літературного читання у 3 класі вчитель може запропонувати учням завдання проблемного спрямування, наприклад: "Як ви вважаєте, чи є

насправді автор у творів, які належать до фольклору?" Доведіть свою позицію. Також можна запропонувати завдання учням у формі повідомлення (на "Вайбер" чи "Телеграм" для опрацювання в групах (за творчістю В. Сухомлинського): 1. Краса зовнішня чи краса внутрішня: що справді цінне? Або ж: 2.Чи можна допомогти природі (довкіллю) лише на словах? Для цього клас можна поділити на декілька груп, які повинні обґрунтувати свою думку і позицію, представивши їх перед класом [6, с. 62].

Опрацювання таких запитань може здійснюватися як у індивідуальній, так і у груповій роботі. При тому, що така робота із елементами змагальності, яку реалізують у формі мовних вікторин або конкурсів, оптимізує настрій змагальності в учнів, стимулює до вдосконалення предметних компетентностей, до самостійного творчого пошуку як основи нешаблонного критичного мислення.

Висновки. Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі на заняттях мовно-літературної галузі в 3 класі завдяки зручним і цікавим додаткам та за стосункам ("Зум", "Мозаїк", "Всеосвіта", "На урок", бездротові технології), доповнює традиційне освітнє середовище новими формами, методами, прийомами й засобами, які цікаві, зрозумілі учням та водночас ефективні для формування знань, умінь і навичок та компетентностей учнів початкової школи, є основою їх креативності та творчості.

Список використаної літератури

1. Андрієвська В. М. Інформаційно-комунікаційні технології у професійній діяльності майбутніх учителів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. Серія : № 2 "Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання". Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. № 18 (25). 157с.

2. Білик Т.С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових технологій. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 10–11 листопада 2015 р.) за ред. Г. С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця : ТОВ "Нілан – ЛТД" 2015. 300с.

3. Дубасенюк О. А. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін : зб. наук.-метод праць. Житомир: ЖДУ, 2004. С. 3-14.

4. Жалдак М. І. Система підготовки вчителя до використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. URL: http://www.ii.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=838 %

3A2009-11-27-12-10-09&catid=97%3A-18&Itemid=64&lang=uk (дата звернення: 22.03.2018)

5. Іщенко Надія. Технології та особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі вивчення української мови та літератури. Педагогічний альманах : збірник праць молодих науковців [Електронне видання] / відп. ред. Є. І. Коваленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 2. 240с.

6. Федорчук Е. І. Сучасні педагогічні технології : Навчально-методичний посібник. Камянець-Подільський : "Абетка", 2019. 212 с.

А.В. Борисенко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі

Постановка проблеми. Нагальна потреба сучасного суспільства – сформована дієздатна та ініціативна особистість, здатна до самостійних рішень, креативна та незалежна у своєму мисленнєвому дійстві. Навчання відтепер спрямоване на формування в особистості вироблення важливих життєвих навичок, підтримку розвитку компетентної особистості, а не лише оволодіння учнями знаннями, уміннями на навичками, обмеженими певними навчальними предметами. Одним із стратегічних завдань реформування освіти в Україні, Державним стандартом початкової загальної освіти є формування особистості учня, здатного до творчого, критичного мислення. Він може переживати емоційно всі свої переживання, при цьому не боятись помилок. Вчителю необхідно розвинути природні якості і задатки учнів та розвивати їх пізнавальну діяльність та підвищити інтерес до навчання. Навчання допомагає зрозуміти себе, допомагає в самопізнанні та розумінні власного внутрішнього світу. Це шлях до самовдосконалення. Одним із головних завдань у вирішенні цієї проблеми є ознайомлення педагогів з інноваційними технологіями та запровадження їх у навчальний процес, зокрема, використання технологій розвитку критичного мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку критичного мислення досліджувала значна кількість науковців та вчителів-новаторів: І. Дичківська, І. Дівакова, І. Досяк, О. Кондратюк, І. Коротун, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун та ін. Більшість дослідників звертає увагу на важливість формування в молодших школярів соціальних навичок і насамперед зосереджує увагу на вмінні мислити самостійно, при цьому уміння

співпрацювати виховує в учнів повагу до однокласників, уміння оцінювати чи критикувати роботу інших тощо.

Мета статті: використовуючи спеціально дібрану та структуровану систему методів і прийомів навчання на уроках мовно-літературної галузі, запропонувати методику розвитку критичного мислення молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мислення – це одна з найголовніших функцій мозку, за допомогою якої можна представити образи та висловити своє ставлення до реально існуючих і уявних предметів, явищ навколишнього середовища, оцінити стан свого організму [1, с. 554].

Критичне мислення – це наукове мислення, для якого характерні усвідомленість та самовдосконалення, незалежність рішень. Критичне мислення починається з постановки питань і визначення проблем, які потребують вирішення. Основними характеристиками та принципами критичного мислення є незалежність та індивідуальність; інформація є відправною, а не кінцевою точкою критичного мислення. Критичне мислення завжди починається з формулювання та розуміння проблеми. Критичне мислення спрямоване на переконливі аргументи.

Критичне мислення – це складний процес, що складається з кількох послідовних етапів, який починається з вивчення інформації та закінчується прийняттям конкретного рішення, сприйняття інформації з різних джерел, аналізом різних поглядів, вибором власного. Національні стандарти початкової освіти стверджують, що критичне мислення є одним із наскрізних умінь, яких учні набувають поступово й систематично.

Отже, процес мислення здійснюється завдяки досвіду людини, що зберігся в пам'яті. Критичне мислення – це ухвалення дуже обміркованих та незалежних рішень. Розвиток критичного мислення дитини – це процес переведення з наочно-поведінкового мислення на науково-теоретичний рівень, у якому компоненти взаємопов’язані. Означений вид мислення дозволяє отримати цілісне бачення світу.

Реформа освіти однозначно передбачає оновлення освітньої програми і підручників. Типові освітні програми за редакцією О.Я. Савченко та Р. Шияна розроблялись для початкових класів незвичні, прогресивні, спрямовані на інтеграцію дисциплін, що сприяє розвитку критичного мислення.

Основою розвитку критичного мислення молодших школярів є навчання літературного читання. Так, на етапі актуалізації відбувається кілька важливих когнітивних операцій. Спочатку учні запам’ятовують усе, що вони знають з теми. Це змушує їх перевіряти свої знання і переосмислювати деталі теми, над якою вони почали працювати. Друга мета, яку потрібно досягти – це активізація учнів. Активне залучення означає, що діти повинні усвідомлювати свої думки, виражати їх своїми словами. Варто використовувати такі види діяльності: керована діяльність мислення – читання з передбаченням (за прислів'ями чи приказками, загадками, твердженнями, ключовими виразами), порушена послідовність, кубування, письмо для себе, знаю / хочу знати / вивчаю. Дитині можна довіряти різні ролі, що допомагає розкрити дітям їхні

внутрішні якості та реалізації творчих особливостей. Діти можуть малювати, шити, співати, і це все набуває сенсу, як частини цілісного задуму, що розвиває уяву дітей. Це дозволяє розвинути і поглибити почуття дитини, навчити співчувати головним героям, співпереживати подіям, зняти з дитини почуття замкнутості та за допомогою гри та вигадки навчити почуттям і художній уяві, залучає до духовного багатства.

На етапі "Усвідомлення змісту": читання з позначками, багаторівневе опитування ("Ромашка Блума"), взаємні запитання, взаємонавчання, "Збережи останнє слово за мною", щоденник подвійних нотаток, інтерв'ювання. Рефлексія (міркування) передбачає таку діяльність: складання сенкана, дискусії з використанням графічних позначок ("так - ні", "Понятійна таблиця", "Діаграма Вена"), дебати, кубування, вільне письмо, есе "Авторське крісло", порушена послідовність, "відкриті речення" [3, с. 316].

Метод "Дерево передбачень" викликає зацікавленість учнів. Мета: вчити учнів робити припущення, про що буде йтися далі в оповіданні, розгортати сюжет з їхнього погляду. Метод варто використовувати в основній частині уроку. Наприклад, підчас опрацювання казки "Батьківські поради" авторів Н.В. Гавриш, Т.С. Маркотенко (підручник "Українська мова", 2 клас) до читання тексту учням пропонується передбачити: "Про що йтиметься у казці з такою назвою?", "Які поради може надавати батько синові?" З відповідей учнів будується дерево передбачень. Потім з учнями читаємо текст, діти читають передбачення, часто-густо вони вгадують події оповідання, що свідчить про розвиток мислення. Діти знайомляться зі світом через звуки, запахи, музику, образи та фарби. Це допомагає їм розвинути мислення та розумові здібності. Це вимагає від дітей уваги, уяви, кмітливості, організованості, вміння діяти, перетворюючись на образ персонажу, даючи йому життя. Це допомагає розкрити таланти дітей.

Мета методу "Ромашка Блума" полягає у навчанні формулюванню питань різних типів, що застосовується у вступній частині уроку. Скільки пелюсток має квітка – стільки ж питань. Наприклад, ромашка має 6 пелюсток. Такий метод можна застосувати у роботі над оповіданням В. Сухомлинського "Доброго вам здоров’я, дідусю" (Українська мова, 4 клас). Для того, щоб це ефективно організувати, треба бути компетентним педагогом.

Висновки. Як бачимо, розвиток критичного мислення учнів – важлива та цікава проблема, яка потребує уваги з боку вчителів та методистів. Молодший шкільний вік – це особлива пора в житті дитини. В цей час відбувається зміна соціального статусу особистості, що створює ситуацію, сприятливу для її розвитку. Це зумовлює трансформацію та зміну всіх психічних функцій. Словесно-логічне мислення дитини зазнає суттєвих змін, тому що відбувається інтенсифікація в розвитку з моменту вступу до школи. Цей вік є сенситивним для розвитку критичного мислення як нової форми осмислення інформації щодо оточуючих явищ.

Список використаної літератури

1. Психологія: Підручник / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; За ред. Ю.Л. Трофімова. Київ: Либідь, 2000. 554 с.
2. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. вид. 2-е, перероб. та доповн. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 302 с.
3. Бадер В. І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. Київ : АПН, 2000. 316 с.

О. В. Боровець,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти
(Рівненський державний гуманітарний університет)

Розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках в НУШ

Сучасний урок в Новій українській школі (НУШ) передбачає реалізацію комплексу завдань, важливими серед яких є формування ключових компетентностей та наскрізних умінь молодших школярів, необхідних для успішної життєдіяльності особистості в інформаційному суспільстві. До актуальних умінь та навичок, якими повинна володіти людина XXI століття, відносять вміння аналізувати, узагальнювати та інтерпретувати інформацію, оцінювати її значущість та достовірність, аргументовано відстоювати власну позицію, тобто критично мислити. У контексті реалізації концептуальних засад Нової української школи набуває актуальності проблема розвитку критичного мислення здобувачів початкової освіти на сучасному уроці.

У працях вітчизняних дослідників означеній проблемі присвячено значну увагу. Так, І. Баранова, Н. Гупан, О. Марченко, Л. Пилипчатіна, О. Пометун, І. Сущенко, С. Терно, О. Тягло та інші розглядають теоретичні основи критичного мислення та його формування в здобувачів освіти. Н. Бібік, О. Пометун та інші акцентують увагу на процесі розвитку критичного мислення учнів молодшого шкільного віку в НУШ. Аналізу методів та прийомів розвитку критичного мислення школярів присвячено дослідження Р. Васильєвої, В. Вітюк, І. Кашуб'як, А. Лякішевої, Р. Мельникової та інших.

Реалізація сучасних підходів до організації освітнього процесу в початковій школі передбачає не лише надання учням знань, але і розвиток критичного способу мислення, здатності адекватно оцінювати інформацію та життєві ситуації, пропонувати різні варіанти вирішення проблем.

Критичне мислення трактують як мислення, яке сприяє формуванню здатності людини усвідомлювати власну позицію щодо певного питання, уміння знаходити нові ідеї, аналізувати події та об'єктивно їх оцінювати. Воно спрямоване на опрацювання інформації за допомогою ефективних мисленнєвих

прийомів (аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування тощо) та її оцінювання щодо джерела, досвіду, правильного міркування і зібраних даних [4]. Таке мислення характеризується нестандартністю, варіативністю та багаторівневістю; передбачає здатність визначати достовірність і цінність інформації та знаходити альтернативні варіанти вирішення ситуацій. Критичне мислення допомагає людині на основі теоретичного аналізу ухвалювати виважені рішення і здійснювати доцільні практичні дії, а також забезпечувати самоаналіз та виправляти допущені помилки [3].

Отже, критичне мислення – це такий спосіб мислення, який забезпечує здатність сприймати, аналізувати, систематизувати, узагальнювати, оцінювати інформацію, результат діяльності, формувати і аргументовано відстоювати власну позицію, пропонувати оптимальні способи вирішення проблем.

Розвиток критичного мислення школярів – одне із завдань початкової освіти. На уроках у НУШ здобувачі початкової освіти працюють з навчальною інформацією, з різними видами текстів, долучаються до дискусій, до дослідницької діяльності, до виконання індивідуальних та групових проєктів. Практика свідчить, що такі види активної пізнавальної роботи школярів сприяють розвитку критичного мислення. Аналіз наукової та методичної літератури, опитування вчителів початкових класів доводять, що розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках в НУШ забезпечується за умови відповідного підбору змісту освіти, використання активних методів навчання та застосування сучасних інноваційних прийомів та технологій, серед яких "Асоціативний кущ", "Кубування", "Шість капелюхів", "Діаграма Венна", "Ромашка запитань Блума", "Фішбоун" та інші [1; 2].

У процесі пізнання дітьми навколишнього світу важливо формувати в учнів початкової школи цілісне уявлення про довкілля та вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, виділяти головне, абстрагуватися від другорядного, встановлювати ієрархію, систематизувати та узагальнювати інформацію. Одним із дієвих прийомів, що сприяє формуванню таких вмінь та розвитку критичного мислення є "Діаграма Ішікави", запропонована японським теоретиком менеджменту професором Ішікавою Каору ще в 1952 році як доповнення до існуючих методик логічного аналізу та покращення якості процесів у промисловості Японії. Інша назва цього прийому більш відома – "Фішбоун" (у перекладі з англ. мови "риб'яча кістка", "риб'ячий скелет"). Таку назву прийом отримав від схематичної діаграми, яка є його основою і забезпечує наочну демонстрацію проблеми, причин та наслідків певних явищ, процесів, а також узагальнень чи висновків.

"Риб'ячий скелет" включає 4 блоки пов’язаної інформації: голова – проблемна ситуація чи запитання; верхні кістки скелету – ключові причини, що зумовили виникнення певної події чи явища, яке аналізується; нижні кістки скелету – факти, що підтверджують наявність зазначених причин; хвіст – відповідь на поставлене запитання, висновки та узагальнення [1].

"Фішбоун" можна використовувати під час проведення уроків будь-якої освітньої галузі. Вчителі відзначають високу його ефективність під час уроків

узагальнення та систематизації, на яких школярі вже ґрунтовно володіють інформацією з теми. Цей прийом можна використовувати на певному етапі уроку для аналізу окремої ситуації, а також він може бути стратегією цілого уроку.

"Фішбоун" використовують і під час індивідуальної навчальної діяльності, і в процесі командної (парної) роботи здобувачів початкової освіти. Під час групової роботи школярі мають можливість обговорити проблемне питання та оцінити його з різних точок зору.

Застосовуючи "Фішбоун", вчитель повинен чітко пояснити школярам сутність частин "риб'ячого скелету", особливості заповнення відповідного бланку. Бланки із зображенням риб'ячого скелету готує заздалегідь педагог або самостійно за зразком зображають діти. Робота організовується послідовно: учні усвідомлюють аналізовану проблему, і, якщо робота групова, то обговорюють її. Після цього на верхніх кістках записують поняття / причини, що зумовили виникнення певної події чи явища, яке аналізується; вчитель наголошує, що найважливіші поняття / причини треба розміщувати ближче до голови – так учні вчаться визначати головне і другорядне. Наступний етап – заповнення нижньої частини скелету фактами / наслідками, що підтверджують наявність зазначених причин. Завершується робота з бланком формулюванням висновків та узагальнень. За результатами роботи школярі звітують перед класом, аргументуючи свої висновки та відповідаючи на запитання.

Таким чином, застосування під час уроків в НУШ інноваційних прийомів (як "Фішбоун", "Асоціативний кущ", "Кубування", "Шість капелюхів" та інших) забезпечує можливість візуалізувати взаємозв'язки між причинами і наслідками навчального матеріалу; ранжувати фактори за ступенем їх значущості; організовувати як індивідуальну, так і групову (парну) роботу учнів; розвивати критичне мислення молодших школярів.

Перспективними напрямами наступних досліджень вважаємо вивчення проблеми підготовки майбутніх педагогів до розвитку критичного мислення здобувачів початкової освіти.

Список використаної літератури

1. Лякішева А. В., Вітюк В. В., Кашуб'як І. О. Кейсбук методів і прийомів технології розвитку критичного мислення в Новій українській школі: навч.-метод. посіб. для вчит. поч. класів ЗЗСО та студ. спец. 013 Початкова освіта. 2-ге вид., переробл. і доповн. Луцьк : ФОП Іванюк В. П., 2022. 116 с.

2. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Н. Бібік. Київ: ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2017. 206 с.

3. Пометун О. І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи: навч.-метод. посіб. Київ: Видавничий дім "Освіта", 2020. 192 с.

4. Пометун О., Пилипчатіна Л., Сущенко І., Баранова І. Основи критичного мислення. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 74 с.

Л. Ю. Назарчук,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – директор ННІ педагогіки,
кандидат педагогічних наук, доцент **Танська В. В.**
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Формування екологічної компетентності учнів початкової школи засобами ігрових технологій

Постановка проблеми. Молодший шкільний вік – сенситивний період, під час якого закладаються основи моральної свідомості, екологічної культури, ставлення особистості до світу природи, які є основою екологічної компетентності дітей.

Саме екологічну компетентність школяра варто пов'язувати з такими поняттями: екологічна свідомість, екологічне мислення та екологічні цінності.

Екологічна компетентність учня початкової школи, окрім системи екологічних знань, умінь і навичок, включає також сформованість особистісних цінностей, установок. Екологічна компетентність має діяльнісний характер і передбачає здатність мобілізувати знання, ставлення дитини, здатність реалізувати їх у конкретній екологічній ситуації.

Основними показниками екологічної компетентності учнів початкової школи на уроках інтегрованого курсу "ЯДС" є розуміння сучасних екологічних проблем, володіння системою знань про навколишнє середовище, а також усвідомлення відповідальності за збереження природи, активна природоохоронна діяльність, розвинене почуття любові до природи, вміння бачити красу, милуватися і насолоджуватися нею.

Тому основними завданнями педагогів у контексті проблеми є пошук ефективних засобів, які б могли зацікавити здобувача освіти, спрямувати його на роботу на формування певної системи знань та природознавчого світогляду.

Проблема екологічної компетентності молодшого школяра розкрита у роботах вітчизняних та зарубіжних учених: Я.Коменського, С.Русової, В.Сухомлинського, Дж.Локка, Й.Песталоцці, К.Дістенверга та ін.

Особливості формування екологічної компетентності учнів початкової школи вивчали такі учені: Н.Горопаха, Н.Глухова, Н.Кот, Н.Лисенко, С.Ніколаєва, З.Плохій, Н.Яришева та інші.

Мета статті – окреслити особливості формування екологічної компетентності в учнів початкової школи засобами ігрових технологій.

Виклад основного матеріалу статті. Екологічна компетентність учнів 1 – 4 класів передбачає сформованість екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи [1, с. 14].

Екологічна компетентність молодшого школяра реалізується крізь призму концепцій екологічного виховання, яке слід розглядати як складний

педагогічний процес, зміст якого передбачає такі положення.

1.Знайомство зі світом природи – середовища перебування людини, яка має бути зацікавленою у збереженні його цілісності, чистоти, гармонії.

2. Осмислення екологічних явищ і вміння робити висновки щодо організації як власної діяльності, так і колективу в природному середовищі.

3. Усвідомлення вихованцями необхідності екологічної безпеки України.

4. Формування моральних почуттів обов'язку і відповідальності за збереження краси природи та участі в її охороні;

5. Спонукання дітей до природоохоронної діяльності та участь у ній тощо [1, с.19].

Молодший шкільний вік – дуже відповідальний етап у формуванні екологічної компетентності особистості: її знань та цінностей, мотивів та установок екологічного характеру.

Процес формування екологічної компетентності в молодшому шкільному віці має певні особливості. Основою цього процесу є розвинена увага, мовлення, пам'ять, сприймання, сенсорика учнів 1-4 класів.

У дітей цього віку відбувається збагачення і впорядкування чуттєвого досвіду дитини, оволодіння основними формами сприймання і мислення, завдяки чому учні свідомо ставляться до проблем довкілля, розуміють уплив людської діяльності на рослинний і тваринний світ [1, с. 15].

Пізнання учнями навколишнього світу за допомогою відчуттів і сприймання створює необхідні передумови для виникнення складніших пізнавальних процесів (мислення, пам'ять, уява). Через це розвинена сенсорика та відповідний емоційний досвід дитини у процесі взаємодії із природними об'єктами, процесами та явищами – основа для формування екологічної культури учня у процесі практичної діяльності в довкіллі. Через психологічний розвиток дитини, що відбуваються не окремо, а комплексно, школяр оволодіває новими діями сприймання, спрямованими на обстеження предметів і явищ дійсності, їх різноманітних властивостей і відношень у екологічних дослідах, у процесі висадження дерев, квітів на ділянці школи (або вдома), у вияві "допомоги" природі у процесі участі в екологічних акціях разом із дорослими тощо. Саме ці чинники є умовами успішного засвоєння знань дітей про природу та, відповідно, основою їх екологічної компетентності [3, с. 60].

До ефективних засобів формування екологічної компетентності учнів початкової школи відносимо, передусім, ті, що мають відповідність інтересам учнів, особливостям пізнавального розвитку особистості дитини молодшого шкільного віку , зокрема, у процесі вивчення інтегрованого курсу "ЯДС".

Гра – найбільш звична форма діяльності для дитини, починаючи з дошкільного віку. В ігрових діях особистість збагачується інтелектуально, морально, духовно, естетично [2, с.41].

За такої організації роботи на інтегрованих уроках "ЯДС" учні мають змогу збагнути суть екологічних проблем, зрозуміти, чому слід берегти та примножувати природні багатства, а також на вичерпних прикладах зрозуміти, які шляхи та засоби у контексті "допомоги" природному довкіллю діти можуть

застосувати у практичних діях. Адже знання та відповідні екологічні почуття школярів трансформуються у діяльну допомогу довкіллю лише тоді, коли стануть особистісними утвореннями школяра та будуть його власними цінностями, установками [2, с. 68].

У процесі формування екологічної культури учнів 1 – 4 класів можна використовувати такі ігри: дидактичні **(**"Чудесний мішечок", "Знайди і назви", "Вгадай за описом", "Що змінилося? " та інші), предметні ("Знайди дерево за листочком", "Впізнай на смак", "Знайди такий же за кольором" та ін..), словесні ("Назви, хто літає, бігає, стрибає?", "Коли це буває?", "Потрібно – не потрібно" та ін.), рухливі ігри екологічного змісту ("Квочка з курчатами", "Миші і кіт", "Сонечко і дощик" та ін.), ігри-подорожі ("Подорож у казковий ліс", "В гості до зайчика» та ін.)

На наш погляд, ігри та квести можуть допомогти дітям познайомитися зі взаємозалежностями у світі природи, а також із діяльністю людей, які досліджують стан природи та охороняють її [4, с. 242].

Бесіда, пояснення повинні супроводжуватися ігровою діяльністю дитини, а також показом ілюстрацій, фільмів на екологічну тематику.

Також варто додати, що у процесі формування екологічної компетентності учнів початкової школи з використанням ігрових технологій педагоги повинні враховувати такі організаційно-педагогічні умови: відповідність змісту розробленого матеріалу віку та інтересам молодших школярів, робота повинна бути посильною для учнів, передбачати умови для вияву самостійності дітей, а також сприяти формуванню екологічного світогляду особистості.

Допоміжними засобами у такій роботі може стати наочність: показ ілюстрацій, фільмів, мультфільмів на екологічну тематику та ін. [5, с. 63].

Також у процесі такої роботи можна використати цікаві загадки, конкурси тощо із метою пробудження пізнавального інтересу та позитивної мотивації дітей.

Висновки. Було з'ясовано, що структуру екологічної компетентності учня складають екологічні знання, установки, цінності та поведінка, спрямовані на збереження та примноження природи та її багатства.

Процес формування повинен ураховувати вікові та індивідуальні особливості молодшого школяра, адже саме цей період – дуже відповідальний етап засвоєння знань дитиною та формування в неї необхідних уявлень про взаємозалежності в довкіллі.

На формування екологічної компетентності учнів 1 – 4 класів безпосередньо впливають пізнавальні процеси дитини, різноманітні форми відображення зовнішнього світу та внутрішнього стану організму людини. До цих засобів належить ігрова діяльність.

Дидактичні, творчі, пізнавальні, проблемно-пошукові ігрові завдання спрямовані на те, щоб підвищувати рівень знань та уявлень дітей про взаємозалежності та зв'язки у світі природи, але формується емоційний досвід дитини, позитивне ставлення до пізнання природи та ін.

На наш погляд, використання ігрових технологій підвищує інтерес дітей до діяльності, підвищує їхню активність, розвиває мислення, увагу, уяву, пам'ять, допомагає ефективніше збагнути сутність проблем екологічного змісту, на відміну від використання традиційних методів роботи на уроках "ЯДС".

Така діяльність сприяє збагаченню не лише емоційно-чуттєвого досвіду дітей під час спілкування з довкіллям, але й формує основи відповідальності перед світом природи, а також розуміння необхідності дотримання природоохоронної поведінки учнем.

Список використаної літератури

1. Бистрицька П. А. Екологічна компетентність учня. Київ : 2017. 233 с.
2. Бєлєнька Г., Науменко Т., Половіна О. Дітям про світ природи: старший дошкільний вік: навч.-метод. посібник. Київ : Генеза, 2017. 112с.
3. Конюхова Т.С. Порівняльний аналіз існуючих програм з екологічного виховання молодших школярів. Бердянський державний педагогічний університет. Зб. наук. праць. *Педагогічні науки.* Бердянськ : 2015. С. 59 – 66.
4. Маршицька В.В. Наступність в екологічному вихованні дошкільників. Еколого-натуралістична творчість. *Науково-методичний вісник.* Київ : НЕНЦ, 2020. С. 242 – 244.
5. Семенчук В.М. Характеристика загальних підходів до екологічної освіти й виховання дітей на сучасному етапі. *Освіта Донбасу.* 2017. № 5 (118). С. 62 – 67.

В. В. Новіцька,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Шляхи реалізації змістової лінії "Досліджуємо медіа" на уроках української мови в початкових класах

Постановка проблеми. У сучасному світі спостерігається активний розвиток різноманітних медіаформатів. Медіа є невід'ємною частиною нашого життя, адже проникаючи в різні сфери нашої діяльності, стає важливим засобом комунікації, навчання та виховання, а також соціалізації молоді. Головною проблемою стає не стільки отримання інформації, скільки збереження орієнтації у великому обсязі інформації. Медіа мають значний уплив на формування світогляду та цінностей людини. Такий вплив може мати позитивні та водночас негативні наслідки на становлення дитини як особистості. Тому

великою загрозою є поширення маніпулятивного та шкідливого медіаконтенту. Найбільш вразливими є учні початкових класів, що часто мають складнощі з розвитком пошукових навичок, а також із критичним оцінюванням інформації, яку вони отримують. Для цього їм необхідно проявляти не лише інтелектуальну та пізнавальну активність, а й особистісну суб'єктивну позицію, творчу індивідуальність. Тому одним із головних завдань учителів початкових класів стає розвиток в учнів навички критичного мислення та вміння аналізувати інформаційний матеріал. Критичне мислення є важливим способом формування медіа грамотності. Так як критичне мислення – це свідома розумова діяльність людини, яка може здійснюватись завдяки здатності до спостереження, інтерпретації, аналізу, виділення суттєвої інформації, оцінювання і пояснення її, а також до формування власних висновків, узагальнень та суджень [1, с. 12–15].

За Концепцією Нової української школи, до ключових компетентностей учнів початкових класів входить інформаційно-цифрова компетентність, що передбачає не тільки базові знання та навички використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), але й уміти їх критично та впевнено використовувати для створення, пошуку, обробки та обміну інформацією в різних сферах життя. До таких навичок належать інформаційна та медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, а також навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеки [2].

З урахуванням оновлення Державного стандарту початкової освіти в 2018 році, в Типових освітніх програмах для початкових класів, розроблених О. Савченко та Р. Шияном, було додано змістову лінію "Досліджуємо медіа", головною метою якої є навчання учнів основам медіаграмотності, а саме "формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати та використовувати інформацію в медіатекстах, створювати прості медіа продукти" [3, с.5]. Таким чином, змістова лінія "Досліджуємо медіа" надає можливість активного та критичного вивчення комунікативного медіасередовища та надає учням початкових класів на уроках української мови інструменти для освоєння медіа.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Учені різних країн, зокрема Маршалл Маклюен з Канади, Роберт К’юбі та Катлін Тайнер з США, а також Сесілія фон Файлітзен з Швеції, вивчають проблеми впровадження медіаосвіти. В Україні також багато учених (В. Іванов, О. Волошенюк, Л. Найдьонова, О. Баришполець, Г. Онкович, А. Литвин) присвятили свої дослідження вивченню медіа. Формування медіаграмотності на уроках української мови розглядали в своїх працях низка науковців, а саме: В. Домрачев, Н. Болсуновський, А. Пайвіо, Р. Мейєр, О. Безпалько, А. Гуржій, І. Захарова, І. Радченко, та ін., проте це питання все ще залишається актуальним і потребує подальшого вивчення. У зв’язку з появою в курсі української мови в Типових програмах початкової освіти змістової лінії "Досліджуємо медіа" це питання стало особливо актуальним, розвиток основ медіаграмотності учнів початкових класів став об'єктом дослідження О. Волошенюк, Г. Дегтярьової, В. Іванова.

Мета статті – визначення шляхів реалізації змістової лінії "Досліджуємо медіа" на уроках української мови в початкових класах.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі схваленим ЮНЕСКО формулюванням, медіаосвіта є одним із напрямів педагогіки, який включає в себе всі види медіа: друковані та графічні, звукові, екранні тощо, а також різноманітні технології. Медіаосвіта дозволяє зрозуміти, як масова комунікація використовується в соціумі, розвиває навички використання медіа для комунікації з іншими людьми та забезпечує необхідні знання про те, як знаходити, готувати, передавати та отримувати інформацію, використовуючи технічний інструментарій, зокрема, комп'ютер, мультимедіа, Інтернет, аудіо та відео.

Термін "медіа" в комунікації являє собою різноманітні канали та інструменти, які використовуються для збереження, передачі та надання різних видів інформації чи даних. Іншими словами, медіа є універсальним середовищем для передавання будь-яких даних із будь-якою метою у комунікації [4, с. 102]. В свою чергу, медіаграмотність – це навички та здібності, які людина формує завдяки медіаосвіті, що дозволяють їй вміло підбирати, аналізувати, оцінювати та використовувати медіа-контент різних форм і жанрів, а також створювати та передавати свій власний медіа-контент [5, с. 89].

Аналіз програм початкової освіти показав, що змістова лінія "Досліджуємо медіа" включає вивчення різних медіатекстів в початковій школі. Ці медіатексти можуть бути представлені афішами, дитячими журналами, книжками, коміксами, комп’ютерними іграми, листівками, малюнками, мультфільмами, рекламами, стіннівками, фотографіями (світлинами), фотоколажами та SMS-повідомленнями. Вивчення цих медіатекстів допомагає учням початкових класів на уроках української мови розвивати медіаграмотність та навички аналізу, критичної оцінки та створення медіатекстів різних форм і жанрів. Метою змістовної лінії "Досліджуємо медіа" в рамках мовної освіти є: розширення знань учнів про медіаграмотність; розвиток естетичного смаку та емоційної сфери через сприймання медіапродуктів; підвищення рівня творчої активності та розвиток уяви за допомогою медіатекстів; формування вмінь аналізувати, оцінювати та створювати медіа тексти [3]. Набуття медіаграмотності є багатопредметним процесом, який повинен відображати повсякденне життя дітей не лише в межах школи, а й поза нею. Важливо створювати можливості для дітей набувати досвід критичного осмислення різноманітних медіапродуктів, що сприятиме розширенню їхнього кругозору та соціального досвіду, розвитку умінь розрізняти корисну та шкідливу інформацію, уникнення імовірних ризиків взаємодії з медіапродуктами, що не відповідають їхньому віковому рівню.

Захоплюючою вправою для учнів початкових класів є розробка обкладинки або афіші, що дозволяє їм використовувати не лише здобуті з різних джерел знання, але й свої творчі здібності для адаптації цієї інформації. Після створення дітьми необхідно обговорити символіку, цитати та інші

елементи, які вони вибрали, а також їх доречність. Таку вправу можна виконувати з використанням звичайного паперу та олівців або з використанням різних інтернет-ресурсів. Ще один спосіб роботи на уроках української мови з учнями початкових класів – це скрайбінг. Скрайбінг (від англійського "*scribe*" – робити нарис) – це метод викладання або пояснення матеріалу, підтриманий графічними ілюстраціями головного змісту сказаного. Цей метод допомагає краще засвоїти матеріал та запам'ятати його завдяки залученню візуалізації. Скрайбінг можна застосовувати не лише для створення презентацій, таблиць і діаграм, але й для скрайбінг-історій, які можна створювати разом із учнями. Після створення скрайбінг-історій, необхідно провести обговорення та аналіз, що допоможе краще зрозуміти матеріал. Також мультфільми мають вагомий уплив на учнів початкових класів. Для вчителя важливо знати, що мультфільми виконують важливі функції у вихованні, навчанні та розвитку дітей. Вони збільшують рівень знань дітей про довкілля, формують первинні уявлення про моральні принципи, демонструють соціальні норми, правила, гендерні ролі, цінності й моделі поведінки, сприяють розвитку мовлення.

Л. Крутій рекомендує використовувати мультфільми ефективно, керуючись наступними принципами медіадидактики: фрагмент повинен мати значення для виховання та естетичного розвитку; комунікативна ситуація має бути основою фрагмента, який призначений для розвитку мовлення; має бути обраний фрагмент із уже відомого дітям мультфільму, який вони переглядали у вільний час; сюжет фрагмента має відповідати віковим особливостям дітей [6, с.89].

Висновки. Медіаосвіта є важливою складовою підготовки учнів початкових класів до життя в інформаційному суспільстві. Всебічна підготовка включає розуміння та сприйняття медіапродуктів, які мають значний вплив на поведінку дітей. Через уподобання медіапродуктів, які вони використовують у своєму житті, діти можуть набути негативних моделей поведінки. Тому важливо забезпечити навчання на конкретних та доступних медіатекстах, щоб діти навчились аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати інформацію, яку вони сприймають. Крім того, медіаосвіта має на меті розвиток творчого мислення учнів, зокрема, створення простих медіапродуктів.

Список використаної літератури

1. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін: посібник для вчителя / За ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О. Мокрогуза. Київ: Центр вільної преси, Академія української преси, 2016. 201 с.

2. Концепція Нової української школи (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р "Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року". URL: http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepcziya.html. (дата звернення 30.04.2019).

3. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи / За наук. ред. О. Савченко. URL : http://osvita.ua/school/program /program-1- 4/60407/ (дата звернення: 25.10.2018).

4. Больц Норберт. Абетка медіа / За загал. ред. В. Іванова; Переклад з німецької В. Климченка. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2015. 177 с.

5. Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі : посібник для вчителя / За ред. О. Волошенюк, Г. Дегтярьової, В. Іванова. Київ : ЦВП, АУП, 2017. 197 с

6. Крутій К. Медіадидактичні особливості використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв’язного мовлення дошкільників. *Медіаосвіта як напрям навчально-виховного процесу в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах. Наукові записки.* 2013. № 3. URL : file:///C:/Users/user/Downloads/KRUTIY.pdf (дата звернення: 25.10.2018).

В. Ю. Підгурська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
В. В. Прищепа
студентка ННІ педагогіки

Методичні особливості формування каліграфічних умінь та навичок учнів початкових класів

Сьогодні, в час комп'ютерних технологій, проблема каліграфічного письма є вкрай актуальною, адже ми значно менше послуговуємося ручкою та аркушем паперу, а "записуємо" все в ґаджетах, які повсякчас знаходиться під рукою. З появою комп'ютерів люди приділяють письму недостатньо уваги, що призводить до поступової втрати каліграфічних навичок. Через це менше задіюються дрібні м'язи рук, втрачається їх сформованість і, як наслідок, погіршується почерк. Разом із тим учені експериментально довели, що діти, в яких добре розвинена моторика пальчиків і кистей рук, значно випереджають своїх ровесників у розвитку. Такі учні логічно міркують, у них добре розвинута пам'ять, увага та зв'язне мовлення. Дослідження науковців підтверджують зв'язок інтелектуального розвитку з розвитком дрібної моторики рук.

Навчити здобувачів освіти правильно й красиво писати букви, безпомилково поєднувати їх між собою, сформувати навички швидкого й безвідривного письма – така мета каліграфічного письма.

Навчання письма потребує тривалого часу для вироблення необхідних навичок і вмінь. Письмо є складною усвідомленою формою мовленнєвої діяльності та являє собою цілий навчальний комплекс із низкою проміжних етапів, які потребують від здобувача освіти цілеспрямованого щоденного

навчання й постійного вдосконалення. Самостійно навчитися письма неможливо, оскільки ця навичка має передаватися від когось, хто вже нею володіє, – і для учнів початкових класів такою людиною виступає вчитель.

У методиці каліграфії застосовують такі методи навчання письма: аналітико-синтетичний, лінійний, тактовий (ритмічний), копіювальний, генетичний, асоціативно-образний та метод Карстера.

Навчити каліграфічно писати першокласників доволі складно, і цей навчальний процес вимагає від учителя відповідних знань. Діти, які тільки прийшли до школи, ще мало призвичаєні до письмової роботи й вимагають постійної уваги та допомоги.

Навчання грамоти в першому класі поділяється на три періоди: добуквений, буквений і післябуквений.

Добуквений (підготовчий) період триває 2-3 тижні. У цей час діти вчаться правильно сидіти за партою, розміщувати зошит, тримати олівець, знайомляться з розліновкою робочого зошита, вчаться орієнтуватися на його сторінках та в робочому рядку. Усе це дає змогу школярам розвинути дрібну моторику м'язів рук, координацію власних рухів, окомір. Робота з учнями на даному етапі навчання каліграфії розпочинається з написання крапок, далі діти вчаться наводити контури різних предметів, робити заштриховку, писати прямі, похилі, півовальні лінії. Також у цей період учнів знайомлять із поняттям "праворуч", "ліворуч", "уверх", "униз". У добуквений період школярі вчаться писати основні та допоміжні елементи букв (виділяють дев'ять основних елементів та декілька додаткових).

Буквений період навчання письма проводиться паралельно з буквеним періодом навчання читання. Перш ніж перейти до вивчення нової букви, дітям демонструють зразок (картку, таблицю, мультимедійну дошку) з друкованим та рукописним варіантом написання нової літери. Спочатку розглядається друкований варіант букви: учні пригадують, з яким звуком та буквою вони знайомилися на уроці читання, називають слова з цією буквою. Далі вчитель має запропонувати порівняти друкований і рукописний варіанти букви, віднайти подібність/відмінність та назвати елементи, з яких вона складається. Після цього вчитель на шкільній дошці має зобразити виучувану букву, детально коментуючи процес написання літери.

Для кращого засвоєння конфігурації виучуваної літери педагог використовує різноманітні прийоми: "Пиши так, як я", "Уявне письмо (в повітрі)", письмо "в необмеженому просторі", "мокрим пензлем на дошці", "сухим пером", "з рукою вчителя", "на піску (цукрі, манці)", "калькування", "ліплення з пластиліну" та ін. Також у процесі навчання каліграфічного письма активно використовується прийом "моделювання" – це застосування різноманітних матеріалів: цеглинок LEGO, ґудзиків, камінців, каштанів, жолудів, квасолі, мотузочок тощо для конструювання букви. Діти викладають на парті літеру, намагаючись якомога точніше передати її форму.

Лише після цього учні можуть розпочати самостійно писати літеру в робочих зошитах із друкованою основою по наведеному контуру. Під час

написання букв учитель стежить за роботою школярів, надає індивідуальну допомогу. Після написання рядка літер дітьми самостійно педагог перевіряє та робить аналіз основних помилок. У цей період важливо звертати увагу першокласників на дотримання правильного нахилу нових літер, на відповідне розміщення їх у словах чи складах, на рівні проміжки між написаним та на однакові відстані між буквами.

Учитель має пам'ятати, що вивчення нової букви не обмежується лише завданнями на багаторазове її написання. Варто давати завдання на поєднання нової літери з попередньо вивченими, утворювати з нею склади та слова. Також слід систематично працювати над удосконаленням написання елементів букв, що вивчалися в добуквений період.

Мета післябуквеного періоду: навчити учнів застосовувати знання, вміння й навички з письма, отримані в попередні періоди. У цей час школярам пропонуються такі вправи:

- списування слів із пошуком пропущених літер;
- письмо з пам'яті;
- зорові та зорово-слухові диктанти та ін.

Під час самостійного списування вчитель має нагадувати дітям, що слово, яке вони записують, слід напівголосно собі продиктовувати по складах чи звуках.

Також у цей період навчання грамоти учитель має звернути увагу на відпрацювання написання складних за конфігурацією великих букв *(Ж, К, Ф, Д, Б*) та буквосполучень *Дз, Дж.*

Отже, процес навчання письма дітей молодшого шкільного віку є доволі складною справою. Учителі початкових класів мають дотримуватись методик, що відповідають саме тому чи іншому етапові навчання. Лише тоді можна сподіватися на успішне засвоєння здобувачами освіти такої важливої навички, як письмо.

Список використаної літератури

1. Кирей І. Ф., Трунова А. В. Методика викладання каліграфії : навч. посіб. Київ : Вища шк., 1994. 196 с.
2. Методика навчання каліграфічного письма в початковій школі : навчальний посібник для студентів денної та заочної форм навчання педагогічних закладів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта / упорядник Н. О. Янко. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2021. 92 с.
3. Палійчук О. М. Методика навчання каліграфічного письма : навч. посіб. 2-ге вид. Чернівці : Букрек, 2015. 343 с.
4. Цепова І. В. Методи і прийоми навчання письма : історія і сучасність. *Науковий огляд*. 2015. № 8 (18). С. 1–11. URL: http://oaji.net/articles/2015/797-1445617539.pdf

Рудницька Неля Юріївна ,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування математичної компетентності
в учнів початкової школи згідно концепції нуш

У Державному стандарті початкової освіти вказується, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [4, с.92].

Враховуючи це Нова Українська Школа виокремлює математичну компетентність, яка визначається як особистісне утворення, що характеризує здатність учня створювати математичні моделі процесів навколишнього світу, застосовувати досвід математичної діяльності під час розв'язування навчально-пізнавальних та практикозорієнтованих завдань, нарешті адекватно вирішувати проблеми повсякденного життя [4, с.95]. Формування прийомів математичної діяльності допомагає реалізації компетентнісного підходу у навчанні.

Метою нашої статті є висвітлити педагогічні ідеї формування математичної компетентності в учнів початкової школи, проаналізувати ключові слова: «компетентність», «математична компетентність» «компетентнісний підхід».

Нині у світовій практиці ефективність освіти зв’язана із реалізацією компетентнісного підходу. Компетентісний підхід ґрунтується на уявленнях про компетентність як здатність особистості, надпредметне утворення, як інтегрований результат навчання, пов’язаний з уміннями використовувати знання та власний досвід у конкретних життєвих ситуаціях. Н.М.Бібік розглядає цей підхід як засіб оновлення змісту освіти, який викликає однаковою мірою як зацікавленість, так і супротив серед учительства, науковців, управлінців різних рівнів [1, с. 47].

Реалізація компетентісного підходу в навчальному процесі визначаються С. Е. Трубачовою в такому контексті:

-чітке усвідомлення дидактичної специфіки поняття «компетентність»;

-визначення вимог до кінцевого рівня сформованості базових компетентностей учнів та до етапів їх становлення;

- послідовність реалізації компетентнісного підходу на різних етапах та рівнях формування змісту шкільної освіти [5, с. 53-54].

Сучасні науковців виділяють такі ознаки компетентісного підходу:

- акцент на результат навчання (С. Адам, Н. Бібік);

- перехід від передачі інформації до парадигми учіння (Ю. Фролов, Д. Махотін);

- увага на формування ключових компетентностей загального позапредметного характеру й загальних умінь предметного характеру та

посилення прикладного, практичного характеру системи освіти (С. Адам, А. Андрєєв, О. Корсакова, О. Пометун та ін.)[6, с. 34.]

Метою математичної освіти в початковій школі є формування у молодших школярів загально предметних (ключових) і спеціальних (математичних) компетентностей. До математичних компетентностей належать уміння виконувати усні та письмові обчислення, розв'язувати сюжетні задачі, робити найпростіші геометричні побудови, обчислювати площу прямокутника та периметр багатокутників, розв'язувати рівняння, користуватися математичною термінологією тощо.

І. Зіненко зазначала, що математична компетентність – це якість особистості, яка поєднує в собі математичну грамотність та досвід самостійної математичної діяльності [2, с. 168].

Таким чином під математичною компетентністю розуміють:

– здатність та бажання використовувати математичні способи мислення (О. Локшина);

– інтегративну властивість особистості, що забезпечує готовність самостійно й відповідально застосовувати математичний інструментарій адекватно задачам професійної діяльності (Я. Стельмах);

– якість особистості, яка поєднує в собі математичну грамотність і досвід самостійної математичної діяльності (І. Зіненко);

–інтегративну особистісну якість, засновану на сукупності фундаментальних математичних знань, практичних умінь і навичок (Л. Кудрявцев).

З огляду на це під математичною компетентністю учнів початкових класів розуміють здатність актуалізувати та застосувати математичний досвід у практичних, навчальних і життєвих, ситуаціях.

Аналізуючи процес формування математичної компетентності учнів початкових класів можна відзначити, що цей процес проходить у декілька етапів, кожен із яких характеризується зростанням рівня узагальненості знань, умінь, їх продуктивного та творчого характеру, а саме:

1) мотиваційний – формування в учнів бажання працювати над вивченням певного матеріалу;

2) усвідомлення – визначення схеми орієнтованих дій;

3) тренувальний – виконання тренувальних вправ із поступовим ускладненням;

4) репетиторний – учень оговорює та пояснює власні думки та дії;

5) контролю дій – тут визначається рівень сформованості компетенцій [3, с.76-77].

Відповідно до нових освітніх програм з математики для 1 – 4 класів основним завданням є формування в учнів математичної ключової і предметної компетентності. Важко уявити хоча б один навчальний предмет, де не була присутня математика або її методи. Образи математичних об'єктів оточують учнів у повсякденному житті.

На відміну від деяких інших шкільних предметів математика вчить не тільки простому запам'ятовуванню формул і їх відтворення, а й формує до

здатності аналізувати, розуміти сутність застосовуваних формул, вмінню бачити в короткому записі умови щось більше, раціоналізувати способи рішень задач, рівнянь, систем рівнянь.

Таким чином, проаналізувавши поняття «математична компетентність» у різноманітних наукових підходах, ми дійшли висновку, що математична компетентність – це математичні та загальнонавчальні знання, вміння, навички, а також досвід вживання цих знань як засобів здійснення діяльності; особистісне ставлення до знань і предмету діяльності; особистісні якості, необхідні для успішного здійснення життєдіяльності.

Математична компетентність учня сприяє адекватному застосуванню математики для вирішення виникаючих в повсякденному житті проблем. А реалізація компетентнісного підходу спрямована на формування в учнів здатності до поєднання взаємовідповідних пізнавальних ставлень та практичних навичок, цінностей, знань і вмінь, всього того, що можна мобілізувати до активної дії.

Список використаних джерел та літератури

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід в освіті: світовий досвід та українські перспективи / *Бібліотека освітньої політики*. К. : «К.І.С.», 2004. С. 47-52

2. Зіненко І. М. Визначення структури математичної компетентності учнів старшого шкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2009. № 2. С. 165–174.

3. Романишина Л. М. Формування ключових компетентностей майбутніх фахівців у процесі навчання в медичному коледжі. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка.* Серія: Педагогіка. 2011. № 2. С. 71–78.

4. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи. К. :ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018.240 с.

5. Трубачова О. Е. Зміст сучасної шкільної освіти: дидактичний аспект. К.. 1989.- 306с.

6. Чернецька Т. І. Сучасний урок: теорія і практика моделювання: [навч. посібник]. К. : ТОВ «Прайдрук», 2011. 352 с.

Л. В. Рябоконь,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Педагогічні умови, форми та методи формування національних цінностей та ідеалів в учнів початкових класів на уроках української мови

Перед початковою школою у складних умовах сьогодення стоять надважливі завдання, спрямовані на виховання в молодого покоління поваги до національних цінностей та традицій свого народу, формування ідеалів та

почуття свідомого патріотизму. Навчання та виховання національно свідомих молодих громадян України повинно бути спрямоване на формування національних та загальнодержавних цінностей та ідеалів.

Проблему формування національних цінностей у дітей і молоді порушували ще С. Русова, І. Огієнко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Важливий внесок у розробку означеної проблеми зробили М. Баранець, М. Башмет, А. Бондар, В. Бондар, Г. Ващенко, А. Дем'янчук, О. Духнович, О. Захаренко, І. Зязюн, О. Мороз, В. Новосельський, О. Рудницька, Я. Ряппо, М. Терентій. І. Ткаченко, В. Фарфоровський, Т. Шашло, М. Шкіль, М. Ярмаченко. Питання національних цінностей у контексті загального процесу виховання молодого покоління розглядали українські вчені Т. Бондаренко, В. Борисов, О. Вишневський, Т. Гавлітіна, О. Коркишко, М. Стельмахович, Б. Ступарик; О. Стьопіна, К. Чорна тощо.

Формування національних цінностей та ідеалів у дітей початкових класів – процес дуже важливий. У складних умовах сучасності національно-культурне відродження України вимагає зростання ролі виховної роботи в навчально-виховному процесі навчального закладу. Надзвичайно важливого значення набуває відродження народних традицій, ознайомлення учнів із надбаннями народної культури, оволодіння технікою народних ремесел [2, с. 17].

Значну роль у процесі формування національних цінностей та ідеалів в учнів початкових класів відіграють правильно дібрані методи. До найважливіших методів формування національних цінностей та ідеалів особистості належать розповіді, пояснення, роз'яснення, лекції, бесіди, навіювання, інструктажі, диспути, доповіді тощо. Найбільш ефективним методом є приклад. Зазначимо, що методи формування національних цінностей та ідеалів варто застосовувати у комплексі з іншими методами.

Формування національних цінностей та ідеалів в учнів початкових класів здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності як провідної. Обидва процеси відбуваються синхронно. Паралельно відбувається гуманізація взаємин учнів між собою та вчителем [7, с. 88].

Навчальний процес є домінуючим у загальній системі роботи загальноосвітньої української школи щодо формування особистості учня. Цей період включає два паралельно існуючих процеси: 1) загальноосвітня підготовка, 2) один із етапів формування соціальної зрілості. Знання молодші школярі отримують як образні уявлення, первинні поняття та ідеї. Навчальні дисципліни пояснюють оточуючий світ у специфічній для школяра формі. На уроках із різних предметів діти бачать світ із різних боків, зміст кожного уроку – ніби нова сходинка в процесі пізнання навколишнього світу, ніби нова сторінка з життєвої книги.

Головною темою у процесі пізнання світу молодшими школярами та вивченні всіх шкільних дисциплін є тема Батьківщини. Любов до рідної країни і бажання бути їй корисним – головні критерії нагромадження дітьми моральних, етичних, естетичних і соціальних цінностей. У процесі навчання поступово збагачуються знання про Батьківщину. Поглиблюються також патріотичні

почуття школярів, формується правильне ставлення до природи, до різних явищ суспільства, до праці, до людей. Патріотичні почуття, розуміння та свідоме сприйняття національних цінностей належать до складних проявів ідеології, а тому мало розвинуті у школярів початкової школи. Хоч діти багато чують про Батьківщину, її історію та культуру, самі вживають це слово, читають вірші і вчать пісні, їх уявлення про рідну країну ще не достатньо чіткі. Поки у дітей відсутня система знань і вони ще неглибоко обізнані у доброму і корисному, поганому і шкідливому, вони не зможуть усвідомити себе частиною рідного народу [6, с. 4–5].

Наводячи конкретні приклади, використовуючи підтверджений матеріал з героїчного минулого і надзвичайно важкого сьогодення українського народу, вчитель повинен демонструвати учням, що герої – це не вигадані, а звичайні реальні люди, які створюють матеріальні і духовні цінності. Педагогу варто розкрити дітям зміст національних цінностей та патріотизму, які проявляються у свідомому виконанні своїх обов'язків перед народом і державою, любові до власної родини, повазі до минулого та сучасного. Патріотична діяльність спрямована на створення певних цінностей, які надзвичайно необхідні нашому суспільству у процесі культурного та національного розвитку. Одним із завдань вчителя є формування в дітей здатності цінувати те, що отримали у спадщину, створювати цінності для інших, жити інтересами власного суспільства і колективу, бути готовим до вчинків і дій. Це і є однією з основних умов формування національно спрямованої особистості школяра, про яку свого часу говорив В. Сухомлинський: "Суть цієї складної і цікавої роботи в тому, що вихованці постійно створюють речі, багатства, цінності, обставини, залежності, мета яких — радість для людей, щастя для людей і лише тому радість для мене, благо для мене, краса для мене, щастя для мене" [10, с. 5].

Визначимо основні завдання вчителя у процесі формування національних цінностей та ідеалів:

- формувати національні цінності та перетворювати їх з об'єкту захоплення в конкретний приклад, який штовхає до наслідування;
- надавати педагогічну допомогу учням у формуванні національних цінностей та ідеалів із метою розвитку в дітей здатності виділяти їх характерні якості;
- створювати емоційну захопленість національними цінностями та ідеалами, перетворювати їх в приклад для наслідування, зокрема, систематично створюючи на уроці такі ситуації [1, с. 9].

Найсприятливішими для формування національних цінностей та ідеалів в учнів початкової школи є гуманітарних, природничих дисциплін. Розглянемо для прикладу уроки гуманітарного циклу.

Наприклад, під час вивчення розділу "Мова і мовлення" варто акцентувати увагу учнів на багатстві і милозвучності української мови, її красі, пробуджувати любов до рідного слова. В початкових класах варто пояснювати, яке значення має українська мова для становлення незалежної української державності [8, с. 103].

У процесі формування культури спілкування необхідно збагачувати мовлення учнів початкової школи українськими формами звертання, нормами, правилами та формулами мовленнєвого етикету. В процесі вивчення правил вживання великої літери у власних назвах вчитель повинен зосередити увагу школярів на актуальності цього правила в написанні назви нашої Батьківщини, її столиці, рідного міста, інших географічних назв України. Варто зазначити, що для ефективного формування національних цінностей корисним буде опрацювання текстів щодо походження цих назв, а також текстів про красу і неповторність України, про історичне минуле та героїчне сьогодення нашої держави, про її видатних людей.

Значне місце на уроках української мови повинно належати використанню малих фольклорних форм – загадок, лічилок, мирилок, приказок і прислів'їв, народних прикмет, уривків із казок, дитячих пісень, колискових, щедрівок, колядок, веснянок, закличок тощо. Адже багатство і різноманітність усної народної творчості є свідченням мудрості і талановитості українського народу, а знання і трепетне ставлення формуватиме розуміння національних цінностей та ідеалів [5, с. 7].

Варто зазначити, що сучасні учні початкової школи мають можливість навчатися за новими програмами і підручниками, які у своїй більшості відповідають вимогам сьогодення, а також допомагають педагогам у навчально-виховному процесі, зокрема, у формуванні національних цінностей та почутті патріотизму.

Українська мова – це душа нашого рідного народу. Тому в процесі національно-духовного відродження їй належить особливе, визначальне місце. Як уже зазначалося, що на уроках української мови, формуючи національні цінності та ідеали, неодмінно потрібно широко використовувати фольклор, як духовну спадщину нашого народу. Так, наприклад, під час вивчення теми "Узагальнення знань про розповідні, питальні, спонукальні речення" (навчальна програма 2-го класу), варто використовувати українські народні пісні, загадки, прислів'я та приказки. Необхідно, щоб усі завдання основної теми уроку були цікавими та зрозумілими для дітей, заохочували їх до роботи. Українські прислів'я влучні, лаконічні, багаті за змістом, з високою концентрацією думки. Саме тому вчителям необхідно використовувати прислів'я та приказки не тільки з виховною, а й з певною навчальною метою. При цьому має розвиватися пізнавальний інтерес школярів. Прислів'я і приказки допоможуть розуміти і формувати не лише національні цінності та ідеали, але й сприятимуть оволодінню мовленнєвим етикетом, підвищать інтелектуальний рівень і національну свідомість учнів, розвиватимуть почуття національного патріотизму [3, с. 4].

Сьогодні, в умовах воєнного стану, одним із пріоритетних завдань школи повинно стати виховання такої особистості, яка б почувала себе частиною нації, виявляла свою причетність до її історії, традицій і культури, її духовного життя. [4, с. 7]. Виховання свідомого громадянина, справжнього патріота починається

зі засвоєння дітьми народного досвіду, духовних надбань своєї нації. Саме так формуються національні цінності та ідеали.

Список використаної літератури

1. Аспекти громадянського виховання учнів молодшого шкільного віку http://repository.rshu.edu.ua/id/eprint/1784/
2. Гнатюк В. Зміст і форми національного виховання учнів. *Рідна школа.* 1999. № 9. С.17–20.
3. Горбенко С. Моральний аспект патріотичного виховання. Початкова школа. 1984. № 5. С. 32-33.
4. Гордійчук О. Ідеї народної педагогіки в національній системі виховання українців. *Матеріали Третьої Міжнародної науково-практичної конференції*. Чернівці, 1999. С. 3–8.
5. Гуцан Л. Ціннісні орієнтації молодших школярів – шляхи та засоби їх формування. *Сучасні проблеми виховання і соціально-педагогічної реабілітації дітей:* Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України. Київ: Інститут проблем виховання, 2003. С. 71–78.
6. Ігнатенко П. Конституція України – громадянське виховання учнів. *Початкова школа*. 1997. №1. С.2–7.
7. Оксенюк О. До проблеми національних цінностей. *Нова педагогічна думка.* 2009. № 2. С. 88–90.
8. Паршук С. До питання національного виховання в початковій школі. *Вересень.* № 3-4 (29-30). Миколаїв. 2004. С. 103–107.
9. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні /2018 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text
10. Сухомлинська О. Проблеми виховання дітей. *Початкова школа*. 1996. № 6. С.4–7.

Л.М. Садурська
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Рудницька Н.Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Розвиток творчих здібностей на уроках “Я досліджую світ” засобами ігрових технологій

Суспільство сьогодні потребує ініціативних, творчих людей, здатних оригінально мислити і знаходити виходи з нестандартних ситуацій. Державним стандартом початкової освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87, визначено, що метою початкової освіти, серед іншого, є розвиток творчості дитини [1, с. 1]. Творчі здібності необхідно

розвивати з дитинства, забезпечуючи само просування кожної дитини у своєму розвитку, закладаючи фундамент, що включає відкритість до нового досвіду та знань, чутливість до нового, імпровізації, підвищений емоційний позитивізм до своїх та чужих творчих вдач, бажання створювати творчий продукт. Актуалізація творчих здібностей молодших школярів підвищує якість будь-яких суспільних реформ, будучи противагою регресу у процесі розвитку суспільства.

Н. Бібік зазначає, що педагог має заохочувати творчу діяльність учнів. При цьому акцентується, що саме принципи гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості є визначальними для Концепції Нової української школи (далі - НУШ) [2, с. 15]. Зазначене зумовлює необхідність все більш широкого застосування сучасних підходів та методик в освіті, адже у НУШ творчість є однією з основ розвитку учня. Відтак, педагогічні впливи повинні забезпечити цілісність особистості, яка проявляється в розвинених емоціях, зростаючій свідомості, наявності творчих здібностей. Особливий потенціал у розвитку творчих здібностей дитини молодшого шкільного віку має курс "Я досліджую світ" (далі - ЯДС). Саме вказане зумовлює інтерес до обраної теми та виводить її в центр наукової дискусії.

Творчі здібності молодших школярів і своїх працях досліджували: як І. Андрусенко, Н. Бібік, Н. Кічук, Б. Коротяєв, Г. Тарасенко, С. Сисоєва, Л. Ярощук та інші.

Мета нашої статті: є аналіз особливостей розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку на уроках "Я досліджую світ" засобами ігрових технологій.

Творчі здібності розвиваються протягом усього життя людини, однак, саме молодший шкільний вік є для їх розвитку є найбільш сприятливим. Творчі здібності визначаються як особливий вид розумових здібностей, який виражається в умінні породжувати мисленнєву діяльність за межами вимог, відхилятись під час мислення від традиційних норм, генерувати різноманітні оригінальні ідеї та знаходити способи їх практичного вирішення [3, с. 2].

Творча діяльність учнів сприяє розвитку таких якостей, властивих "творчій особистості", як:

1) розумова активність та образотворчість;

2) цілеспрямованість на отримання нових знань;

3) потреба в практичній реалізації задуманого;

4) самостійність у виборі при вирішенні нестандартних завдань;

5) здатність бачити результат цієї діяльності, проводити його оцінку та робити висновки.

Одним із основних принципів навчання є перехід від простого до складного, який полягає у поступовому розвитку творчих здібностей.

Існують різні методи розвитку творчих здібностей: практичні, наочні, словесні. До практичних належать вправи, ігри, моделювання.

У молодшому шкільному віці відбуваються великі зміни в пізнавальній сфері. Дитина в процесі навчання і виховання опановує певний запас знань,

умінь, навичок, які в подальшому використовує в своїй діяльності [4, с. 120]. Саме тому важливим завданням педагога є підібрати технології, які найкращим чином сприятимуть розвитку творчих здібностей дитини. Погоджуємося з позицією, що такими технологіями є ігрові.

Ігрові технології розглядаються як ігрова форма взаємодії педагога та школярів, що спрямована на формування вмінь розв'язувати складні завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету. Широкі можливості для розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових технологій надає курс "ЯДС", на чому акцентують вітчизняні педагоги.

Наприклад, на доцільності впровадження в рамках курсу "ЯДС" різноманітних ігор акцентує також Ю. Бондар. При цьому відзначається, що ігри (симуляції, театралізації, драматизації) сприяють розвитку творчих здібностей та креативності молодших школярів [5, с. 96]. О. Довгань звертає увагу на можливість використання LEGO-конструювання в початковій школі на уроках "ЯДС". Дослідниця вказує, що з на уроках курсу діти можуть використовувати кубики LEGO для складання карти України, прапорів різних держав. За допомогою LEGO-конструювання діти можуть створювати макети споруд, поєднувати їх та використовувати для сюжетно-рольових ігор при вивченні правил дорожнього руху тощо [6, с. 55-56].

Вважаємо, що застосування ігрових технологій на уроках "ЯДС" дозволяє:

1) урізноманітнити та інтенсифікувати освітній процес;

2) більш активно та широко використовувати міжпредметні зв'язки курсу;

3) підвищити мотивацію дітей до навчання;

4) скоротити час накопичення дітьми досвіду.

Отже, застосування ігрових технологій для розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку на уроках "ЯДС" має значні перспективи. Організація ігрової діяльності дітей в такому разі потребує уваги та супроводу з боку педагога.

Список використаної літератури

1. Державний стандарт початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87. URL: https://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/ (дата звернення 02.10.2023).
2. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2017. 206 с.
3. Середа І.О. Творчі здібності людини: визначення, сутність, структура. URL: https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-04/09siodnf.pdf (дата звернення 02.10.2023).

4. Іванова В.В. Психологічні особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів у позанавчальній діяльності. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. URL: http://appsychology.org.ua/data/jrn/v6/i16/15.pdf (дата звернення 02.10.2023).
5. Бондар Ю. В. Використання творчих завдань під час вивчення інтегрованого курсу “Я досліджую світ” у початковій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 1. С. 95–99.
6. Довгань О. Використання елементів освітніх методик LEGO на уроках у початковвій школі. *Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи: збірник наукових праць.* Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти; редкол.: Н.В. Бахмат, Н.В. Гудима, О.В. Ковальчук. Київ : Міленіум, 2020. Випуск 3. С. 50-57.

В. Ю. Севрук,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Підгурська В. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Використання прийомів візуалізації навчального матеріалу на уроках навчання грамоти

На сучасному етапі розвитку суспільства відбувається стрімкий розвиток новітніх технологій. У свою чергу ці технології вимагають нових видів відтворення інформації, які стимулюватимуть краще осмислення навчального матеріалу. Сприймання навчального матеріалу відбувається у процесі спостереження за допомогою органів чуття.

Методисти наголошують, що краще сприймання учнями навчального матеріалу відбувається за умови його унаочнення. До наочних методів навчання відносимо й візуалізацію. Термін "візуалізація" походить від латинського "visualis" (зоровий). У психолого-педагогічній літературі немає єдиного погляду на трактування цього поняття. Так, дослідники С. Терещенко, І. Гафітуліна акцентують, що візуалізація – це процес подання даних у вигляді зображення, метою чого є максимальна зручність їх розуміння, надання зрозумілої форми об'єкту [6, с. 51]. Науковиця Г. Корицька вважає, що візуалізація – це прийоми і методи висвітлення інформації у зручному для зорового спостереження вигляді [3, с. 77]. Нам імпонує визначення О. Бабич та О. Семеніхіна, які розглядають візуалізацію як процес унаочнення навчального матеріалу, що вимагає не тільки відтворення зорового образу, а і процес його конструювання [1, с. 51].

Проблему використання наочності під час навчання висвітлював ще Я. Коменський, в своєму ілюстрованому виданні "Світ чуттєвих речей у малюнках". У цій праці він пропонував використовувати наочність для кращого сприймання прочитаного. Ця книга була першим ілюстрованим виданням для виховання дітей молодшого шкільного віку, довгий час використовувалася як підручник для початкової школи та була популярною в навчальних закладах Європи.

Ще К. Ушинський вважав, що впровадження теорії повинно супроводжуватися наочністю, так як це найефективніший спосіб для розвитку логічного мислення. У 1861 році він видав працю "Дитячий світ", у якій говорить, що дитина повинна спостерігати предмет, який описує. Педагог наголошував, що дитина має спостерігати за предметами в їх натуральній величині, так як вона мислить формами та образами. Тому доцільним буде використовувати всі наочні засоби, які будуть безпосередньо пов'язані з навчальним матеріалом [5].

Науковці О. Бабич та О. Семеніхіна наголошують, що не можна ототожнювати поняття "візуалізація" і "наочність". У своїх працях вони зазначають, що "візуалізація" передбачає процес створення зорового образу, тоді як "наочність" асоціюються зі сформованими образами [1, с. 47–52]. Ми погоджуємося з думкою, що візуалізація є більш узагальненим поняттям, аніж наочність, тому їх не варто ототожнювати.

Проблемою використання візуалізації займалися педагоги та психологи Г. Лейбніц, В. Оконь, Л. Виготський, Н. Морзе, А. Хуторський, Ю. Рамський, Н. Житєньова, Н. Манько, А. Вербицький, Е. Макарова, Є. Полякова, В. Беспалько, А. Брушлинський, В. Давидов, А. Соловий, Р. Краснова, Л. Чуксинова, С. Паламар та ін.

Психолог Д. Безуглий зазначає, що підтримка логічних операцій на всіх етапах навчальної діяльності є основною метою візуалізації. Дослідник дає таку класифікацію функцій візуалізації в розвитку фантазії дитини: пробудження певних почуттів; сприяння розвитку фантазії та уяви; виклик інтересу та відповідного ставлення до досліджуваного матеріалу. [2, с.7].

В молодшому шкільному віці в дітей переважає кліпове мислення. Кліпове мислення – це здатність дитини сприймати інформацію короткими кадрами, образами, які не пов'язані між собою. Це сприймання відбувається та змінюється настільки швидко, що дитина не встигає пов'язати те, що вона щойно побачила. Поглинута інформація дуже швидко змінюється на нову, тим часом як попередній образ вже забутий. Дітям, у яких переважає кліпове мислення, важко сприймати інформацію, вони мають знижений рівень здатності до аналізу, адже вони не можуть поєднати її в одне ціле та дійти висновку, тому що їхня увага постійно перемикається на щось інше, не фокусуючись на попередньому. Розвитком цього мислення може стати великий обсяг інформації, яку подає вчитель. Дитина мусить швидко та з напругою сприймати непідсильну для неї кількість інформації. Тому виникає потреба

швидко перемикати свою увагу на щось інше, хоча попереднє не ввійшло до довготривалої пам'яті.

Слід зазначити, що в методиці візуалізація супроводжується словесними методами. Вони доповнюють один одного та допомагають вчителю подати інформацію в такому вигляді, який буде зручним для сприймання учнями. Важливо зазначити, що візуалізація не може існувати окремо від словесних методів сприймання інформації, так як це може стати наслідком скорочення мовних висловлювань.

Навчання грамоти – це інтегрований курс навчання в початковій школі. Під час вивчення курсу діти отримують ті уміння та навички, які потрібні для подальшого навчання та життя. Візуалізація на уроках навчання грамоти допомагає засвоювати навчальний матеріал цікаво.

У сучасній школі на уроках навчання грамоти широко використовуються прийоми візуалізації. Це і використання малюнків, відео, схем, моделей, які відображатимуть зміст навчального матеріалу. Візуалізація не тільки покращує сприймання інформації, але й сприяє розвитку уяви, пізнавальної діяльності, критичного та асоціативного мислення, засвоєнню навчального матеріалу, розширює коло образів для фантазування, підвищує інтерес до навчання.

Так, на уроках письма вчителеві початкової освіти потрібно вміти поєднувати візуальну та словесну інформацію. Це в першу чергу уміння правильно зіставляти чітке зображення букв із їх поясненням.

Прийоми візуалізації можна використовувати на будь-якому етапі уроку: повторення вивченого матеріалу, перевірки домашнього завдання; пояснення нового матеріалу, закріплення; узагальнення вивченого матеріалу та під час виконання самостійних робіт.

Одним із прикладів використання візуалізації навчального матеріалу є театралізація. Цей прийом можна використовувати під час вивчення дитячих творів (вірші, байки, казки), для кращого засвоєння та відтворення прочитаного. Суть прийому в тому, що дитина за допомогою іграшки (або сама вживається в її роль) проживає ситуацію, що описана в творі, може з інтересом відтворити отриману інформацію у цікавій для неї формі. Театралізація розвиває в дітей комунікативні навички, підвищує мотивацію до навчання, залучає дитину до позитивної атмосфери навчання.

Серед прийомів візуалізації перевага на уроках навчання грамоти надається таким:

- *Буктрейлер* – це короткий відеоролик, який здатний зацікавити дітей читанням творів. Він складається з розповіді про певну книгу, але вона не повинна розкривати всього сюжету, тримаючи інтригу. Інтрига – головна частина цього методу. Завдяки їй відбувається підвищення зацікавленості учнів, мотивує їх до прочитання книги.
- *Флеш-карти* – це картки (на них розміщені ключові зображення чи фрази), які допомагають пригадати прочитаний твір учнями. Цей прийом сприяє розвитку асоціативного мислення.

• *Хмара слів.* Це візуальний добір та створення списку слів чи міток на одному головному зображенні. Таким чином стає можливо візуалізувати навчальну інформацію у зручний для дітей спосіб. Хмара слів допомагає дітям швидко запам'ятовувати матеріал та вчитися виділяти основні компоненти прочитаного.

Отже, візуалізація – це процес унаочнення навчального матеріалу, що вимагає не тільки відтворення зорового образу, а і процес його конструювання. Вона виражається через картинки, моделі, таблиці, ілюстрації, які можуть супроводжуватися словесним поясненням вчителя. Прийоми візуалізації на уроках навчання грамоти допомагають дитині підвищити інтерес до навчання, розвивати пам'ять, уяву, критичне та асоціативне мислення.

Список використаної літератури

1. Бабич О., Семеніхіна О. До питання про співвідношення понять наочність і візуалізація : *Фізико-математична освіта*. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2014. № 2 (3). С. 47–53.
2. Безуглий Д. Візуалізація як сучасна стратегія навчання : *Фізико-математична освіта.* Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2014. № 1 (2). С. 5–11.
3. Корицька Г. Р. Візуалізація освітнього процесу в умовах розвитку цифрового суспільства. Запоріжжя: Запорізький обл. ін-т. післядип. пед. осв., 2018. С. 75–81.
4. Макнамара Ч. На божий образ. Ян Амос Коменський і перша дитяча ілюстрована книга. 2020. URL :https://www.verbum.com.ua/01/2020/learning-to-read/komensky-gods-image/
5. Неведомова Т. С. Короткий змістовий аналіз підручників К. Д. Ушинського "Дитячий світ" та "Рідне слово" : vseosvita URL :https://vseosvita.ua/library/korotkyi-zmistovnyi-analiz-pidruchnykiv-kd-ushynskoho-dytiachyi-svit-ta-ridne-slovo-565491.html
6. Терещенко С. П., Гафіатуліна І. В. Візуалізація навчального процесу як шлях активізації пізнавальної діяльності слухачів : *Вісник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту.* Полтава: НМЦ ЦЗ та БДЖ Полтавської обл., 2017. № 27. С. 51–53.

Н. В. Синюк,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат філософських наук, доцент
кафедри філософії та політології **Заглада В.М.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Особливості використання гейміфікації в освітньому процесі початкової школи

На сучасному етапі розвитку суспільства відбувається швидка інформатизація, що відкриває нові можливості для всебічного розвитку

особистості. Швидкий технологічний та інформаційний прогрес стосується всіх галузей життя, і освітній процес не є винятком.

На шляху формування успішної особистості та в умовах реалізації навчання на засадах Нової української школи педагоги постійно шукають нові освітні засоби та методи, одним із таких засобів і є гейміфікація.

Вперше гейміфікація в навчальному просторі з'явилася у 2008 р., а широкої популярності почала набирати починаючи з 2010 року. Сам термін з'явився в 2002 році завдяки англійському розробнику відеоігор Ніку Пелінгу.

Гейміфікація – це процес використання ігрових практик у неігровому середовищі для досягнення поставлених цілей та мотивації учнів [1]. Це ідеальне середовище для навчання, що спонукає мислити нестандартно. Варто також зазначити, що гейміфікація – це використання певних ігрових елементів, а не створення повноцінної гри.

Питанням гейміфікації як засобу навчання на уроках в початковій школі цікавилися такі вчені, як: Н. Бібік, О. Скрипченко, В. Рижук, О. Жорник та інші.

Ігрові технології є найбільш ефективним засобом формування ключових компетенцій в учнів початкової школи, так як гра є одним із природних способів пізнання світу.

Процес називається гейміфікованим лише тоді, коли містить чотири основні характеристики:

1) правильно поставленні цілі;
2) правила, в яких виокремлені обмеження гри;
3) згода на участь;
4) система зворотнього зв'язку.[2].

Сьогодні гейміфікація є тим інструментом, який покращує пізнавальний інтерес учнів. В основу покладено розвиток здібностей і вмінь, розвиток уяви та пам'яті. Не варто також забувати про один із найважливіших елементів гейміфікації – ігрове мислення. Саме воно додає в прості дії певної конкуренції, поштовху до пошуку стратегій та дослідження.

Використання методів гейміфікації на уроках початкової школи допомагає організувати активне освітнє середовище, забезпечити різноманітні форми інтегрованого навчання, а також допомагає здійснювати моніторинг розвитку учнів відповідно до стандартів Нової української школи. Адже важливим завданням початкової школи є підготовка творчих особистостей, які готові до постійної самоосвіти та самоконтролю, активної діяльності.

В. Сухомлинський писав: "У грі розкривається перед дітьми світ, творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку" [3, с. 607].

Успішність уроку з використанням ігрових технологій залежить від завдань, які мають відповідати рівню розвитку дитини, від обраної теми, що має відповідати навчальній програмі, ігри мають бути різноманітними, а також обов'язковим є те, що всі учні класу повинні бути залучені до ігрової діяльності.

Варто пам'ятати, що кожна гра має свою структуру та правила. Механізм кожної гри має полягати в отриманні бонусів, фішок, просуванні на новий

рівень. Для того щоб спланувати ігрову діяльність на уроці в початкових класах, учитель повинен дотримуватися таких вимог:

1) Проаналізувати готовність учнів до гри.

2) Чітко сформулювати завдання та пояснити правила.

3) Підготувати дидактичний матеріал.

4) Контроль над діями учнів, виправлення помилок.

5) Поетапність гри, поки учні не засвоять дій.

Знання та навички, які набуті завдяки грі під час навчання, зберігаються набагато довше. Під час використання таких технологій варто бути досить обережним, адже основним у впровадженні гейміфікації є те, щоб гра відповідала цілям, меті та змісту навчання.[4,с.21]. Концепцією такого ігрового навчання є багаторазове повторення та досягнення цілей. При виборі тієї чи іншої гри, педагог також має врахувати індивідуальні та вікові особливості учнів, тому що гра повинна бути розрахована на кожного учня в класі.

Отже, гейміфікація – це сучасний ефективний засіб навчання учнів. Використання гейміфікації на уроках підвищує не тільки зацікавленість до навчального матеріалу, а й мотивацію учнів. Ігрові технології можуть бути використанні на будь-якому етапі уроку:

- викладу нового матеріалу;
- закріплення та узагальнення вивченого матеріалу;
- для контрольної перевірки засвоєння інформації.

Список використаної літератури

1. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України / голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

2. Дядікова О. Гра як інструмент: що таке гейміфікація? *Mistosite*. URL : https://mistosite.org.ua/uk/articles/hra-iak-instrument-shcho-take-heimifikatsiia. (Дата звернення 15.09.2023).

3. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 3. Київ : Радянська школа, 1977. 670 с.

4. Крутій В. А. Активізація навчальної діяльності молодших школярів у процесі використання дидактичних ігор : автореф. дис. канд. пед. н. : 13.00.09. Київ, 2001. 27 с.

І. В. Сінчук,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Голубовська І. В.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Робота з розвитку культури мовлення учнів початкових класів на уроках української мови

Мова є невід'ємною складовою культури народу, засобом спілкування, пізнання світу, передачі знань та емоцій. У час героїчної боротьби за

незалежність нашої держави зростає роль української мови в національному й духовному відродженні. Опанування культури мовлення в такий момент є свідченням любові й поваги мовця до рідної мови й народу, до його культури, історії та сьогодення.

Культура мовлення – це сукупність знань, навичок та умінь, які допомагають людині правильно й виразно висловлювати свої думки й почуття, користуватися мовою належним чином, дотримуватися мовних норм. Це важливий елемент успішного спілкування людей у різних сферах життя, таких, як: освіта, робота, соціальне життя тощо. Від рівня культури мовлення залежить ефективність спілкування, успішність в освітній та професійній діяльності. Культура мовлення передбачає вибір мовцем найбільш доцільних мовних засобів для даної конкретної мовленнєвої ситуації [1, с. 8].

Культура мовлення включає в себе правильну вимову, лексичну, граматичну і стилістичну правильність, уміння аргументувати свої думки й переконання, дотримання норм та етикету мовлення.

І. Голубовська та В. Підгурська наголошують на тому, що педагог має стати взірцем для наслідування, мовним експертом і зразком культури мовлення для учнів через їх здатність наслідувати соціальну поведінку, стиль спілкування, використання виражальних можливостей мови. Крім того, вчитель початкових класів повинен бездоганно опанувати мовленнєвий етикет та пильно стежити за його дотриманням у школі [2, с. 230].

Робота з формування та становлення особистості зазвичай починається з розвитку мовлення людини. Це відбувається в сім'ї, у дитячих освітніх установах. Тут формується мовленнєвий етикет, засвоюються моделі мовної поведінки, відшліфовані в процесі спілкування носіїв мови. Індивідуальна робота над культурою мови триває протягом усього свідомого життя мовця.

У школі учні опановують уміння та навички техніки мовлення: бездоганне володіння власним голосом; уміння правильно інтонувати висловлювання, відповідно до ситуації спілкування; розставляти логічні наголоси; користуватися можливостями темпоритму; говорити, виражаючи голосом свої почуття, надаючи голосу необхідного забарвлення.

Вивчення української мови – одна з найважливіших складових навчання в початкових класах. Не менш важливим є формування культури мовлення, що включає в себе грамотне використання мови, правильне вимовляння та здатність виражати свої думки чітко та лаконічно.

Робота над розвитком культури мови молодших школярів є одним із основних напрямів педагогічної діяльності вчителя початкових класів. Це практичне навчання літературних форм мови. Перш за все формування культури мовлення відбувається через активну практику мовлення на уроках. Учитель повинен надавати дітям можливість висловлювати думки, розповідати про свої враження та досвід. При цьому важливо відслідковувати орфоепічну та граматичну правильність їх мовлення, вчасно виправляти помилки, демонструючи при цьому взірець правильного мовлення.

Відзначимо, що на уроках української мови слід звертати увагу на формування правильної вимови школярів, оскільки через різні причини чимало учнів мають із цим проблеми. Так, педагог має пояснити школярам, що звук [ґ] вимовляється як проривний у небагатьох словах, напр.: [*áґрус*], [*ґáва*], [*ґвáлт*], [*ґáнок*], [*ґéдз'*], [*ґн'íт*], [*ґýдзи*^{е}*к*], [*ґрýнт*], [*дзúґа*]; звуки [дж], [дз], [дз'] вимовляються як суцільні, злиті: [*дзв'ín*], [*кукурýдза*], [*джм'íл'*]; ненаголошений [о] наближується до [у] перед складом із наголошеним [у]: [ко^{у}жýх], [зо^{у}зýл'а], [го^{у}лýбка] та ін. Автори чинних підручників також звертають увагу учнів на правила вимови. Зокрема Катерина Пономарьова в підручнику "Українська мова та читання" (2 клас) акцентує на взаємонаближенні ненаголошених [е] та [и] [3, с. 28] та ін.

Вивчення орфоепії на уроках української мови в початкових класах має поєднуватися з опануванням акцентуаційних норм. Зокрема в підручнику Катерини Пономарьової "Українська мова та читання" (2 клас) особлива увага дітей звертається на наголоси в таких словах: *завдáння, запитáння, читáння* [3, с. 26]; *одинáдцять, чотирнáдцять, шістнáдцять* [3, с. 102]. На прикладі слова *пóмúлка (помилкú)* учні практично опановують подвійний наголос. Крім того, авторка дає школярам загальне уявлення про явище омонімії (без введення терміну) на прикладі омографів орган – оргáн, зáмок – замóк, плáкати – плакáти [3, с. 26].

На уроках української мови учні початкової школи знайомляться з такими важливими орфографічними й пунктуаційними правилами, як: вживання апострофа, перенос слова, правопис власних назв, розділові знаки в кінці речення тощо. Формуванню правописної компетентності сприятимуть різноманітні тренувальні вправи.

Розширення словникового запасу є важливим елементом формування культури мовлення. Опановуючи освітню програму початкової школи, діти вивчають багато нових слів. Особливо активно цей процес проходить на уроках української мови та читання. Катерина Пономарьова у вже згаданому підручнику знайомить другокласників із лексемами *цілюща, байдужий, море, ввічливий, сім'я, жовтогарячий, меню, реклама, аквапарк, спонукати, моріжочок, разок, пікнік, зарядка* тощо. Підвищенню рівня грамотності читання та письма учнів сприятиме послідовна лексична робота, виражена у встановленні точного співвідношення між словами, що читаються і вживаються в усному мовленні, з назвами предметів і явищ навколишньої дійсності.

Ще з початкових класів учні мають практично опанувати низку основних граматичних норм для того, щоб вільно здійснювати словозміну, а також будувати словосполучення та речення. Зокрема другокласники повинні засвоїти нормативні форми керування дієслова дякувати (кому?): *тобі, вам, вчительці*. Для кращого запам'ятовування помилкові форми *тебе, вас, вчительку* подаються під назвою "Неправильно", та ще й перекресленими [3, с. 50].

Важливим чинником формування мовленнєвої культури молодших школярів є вміння працювати з текстами різних видів та стилів. Діти вчаться не тільки розуміти текст, але й знаходити в ньому необхідну інформацію,

відтворювати її власними словами. Учитель має пропонувати учням завдання, які сприяють розвитку навичок читання та аналізу тексту, здатності до усного та письмового висловлювання, формуванню вміння складати власні тексти.

Отже, систематична й послідовна робота вчителя з опанування мовних норм на уроках української мови та читання може стати провідним чинником формування культури мовлення молодших учнів.

Список використаної літератури

1. Александрова В. Мовленнєва культура сучасної молоді. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8 (2). С. 7–11.
2. Голубовська І. В., Підгурська В. Ю. Формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів. *Актуальні проблеми мовознавства та лінгвометодики в умовах війни в Україні* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (з міжнар. участю), 21 лют. / за заг. ред. К. Я. Климової. Житомир : Поліський нац. ун-т, 2023. С. 229–237.
3. Пономарьова К. Українська мова та читання : підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2 ч.). Київ : Оріон, 2019. Ч. 1. 144 с.

К.В. Сорока,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти,
андрагогіки та управління **Антонова О.Є.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Психолого-педагогічні особливості пізнавальних інтересів учнів початкової школи

Виховання в дітей стійких пізнавальних інтересів, їх розвиток завжди були актуальною проблемою, формування активної творчої особистості, її самостійності є головним спрямуванням сучасної педагогіки та галузі дидактики, а також вирішення докорінних питань морального формування особистості школярів. Невипадково в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зазначається: "Головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства" [1, с.32]. Це відповідає принципу гуманізму, на якому ґрунтується концепція виховання, що розглядає дитину як особистість. Також актуальним є те, що потреба сучасної системи освіти полягає у створенні сприятливих умов для навчання та

виховання, що будуть розвивати інтерес до навчальної діяльності та стимулюватимуть позитивну пізнавальну мотивацію дітей.

Про важливість пізнавального інтересу в процесі навчання учнів зазначали Я. Коменський, Й. Песталоцці, А. Дістервег, К. Ушинський та інші. Різноманітні аспекти формування пізнавальних інтересів досліджували Н. Бібік, Б. Друзь, Л. Василенко,О. Киричук, О. Савченко, М. Савчин, Л. Сапунов, В. Сухомлинський та ін.

О. Савченко зазначає, що пізнавальний інтерес – це прагнення до знань, що виявляється в активному ставленні учня до пізнання сутнісних властивостей предметів і явищ дійсності [3, с. 407].

Мета статті – визначити актуальні психолого-педагогічні особливості пізнавальних інтересів учнів початкової школи.

Зацікавленість дітей молодшого шкільного віку у процесі навчання допомагає їм брати активну участь у навчальному процесі та краще розуміти сучасний світ. Важливою ознакою готовності дитини до школи є її цікавість до знань і здатність до самостійних дій. Ці вміння і здібності розвиваються на основі розвинутих пізнавальних інтересів. Тому важливо вчасно виявити ці інтереси в молодших школярів, що є ключем до успішного навчання в майбутньому. В цьому контексті діагностика, проведена вчителем початкової школи, є важливим інструментом для вивчення особистості учня, оцінки його рівня знань і вихованості, передбачення динаміки розвитку та професійного росту вчителя і важливим чинником для підвищення ефективності педагогічного процесу.

Психологічне поняття "інтерес" включає в себе різноманітні процеси, які мають важливе значення для учнів, починаючи від окремих аспектів, зокрема уваги і сприйняття, і закінчуючи загальними потребами та стосунками особистості. Зокрема, пізнавальний інтерес можна вважати основним видом інтересу, оскільки він об'єднує всі характеристики інтересу, що включають вибірковий характер, об'єднання об'єктивних та суб'єктивних аспектів, а також включає в себе інтелектуальні та емоційно-вольові процеси.

Інтерес – це вибіркове емоційно-пізнавальне ставлення особистості до предметів, явищ, подій навколишньої дійсності, а також до відповідних видів людської діяльності. Тут виступають в єдності об'єкт інтересу, що має захоплюючі, привабливі сторони, і суб'єкт, для якого ці сторони життєво важливі [2, с. 11].

На основі орієнтувальної діяльності поступово розвивається спочатку допитливість (глобальне, ще мало диференційоване, але вже явно пізнавальне ставлення до оточення), а потім інтерес – якість, що дає змогу цілеспрямовано і глибоко проникати в сутність речей та явищ [2, с. 11].

Інтерес має складну психологічну структуру. Він не являє собою окремого конкретного психічного процесу. Інтерес є певною формою зв'язку між потребами особистості та засобами їх задоволення. За своєю природою інтерес не є вродженою властивістю особистості, він виникає не сам по собі, а обумовлений впливом на людину навколишньої дійсності, тобто має

соціальний характер. Різноманітність предметного світу, в якому живе людина, викликає в неї різні інтереси, розвиток і формування яких відбувається в процесі різних видів діяльності: ігрової навчальної, трудової, громадської [2, с. 11–12].

Пізнавальний інтерес – це емоційно усвідомлена, вибіркова спрямованість особистості, яка звернена до предмета й діяльності, пов'язаної з ним, що супроводжується внутрішнім задоволенням від результатів цієї діяльності [1, с. 33].

У молодшому шкільному віці закріплюються та розвиваються основні людські характеристики пізнавальних процесів (сприйняття, увага, пам'ять, уява, мислення і мова), необхідність яких пов'язана зі вступом до школи.

Навчання – це специфічний процес пізнання, який керується вчителем. Основним інструментом цього процесу є мислення. У молодшому шкільному віці діти закріплюють та розвивають основні пізнавальні характеристики, такі як сприйняття, увага, пам'ять, уява, мислення і мовлення, оскільки це є необхідними навичками для успішного адаптування до навчання в школі.

Інтелектуально-спонукальні мотиви ґрунтуються на задоволенні, яке отримує людина від самого процесу пізнання. Серед таких мотивів можна відзначити інтерес до знань, бажання дізнаватися більше, прагнення розширити свій культурний рівень, набути нові вміння та навички, а також захоплення самим процесом розв'язання навчальних завдань і пізнання нового.

Пізнавальний інтерес формується під час навчання завдяки змісту матеріалу та стосункам між учасниками навчального процесу. Цьому сприяє використання факторів новизни знань, постановки завдань, які містять елементи проблемності, залучення актуальних даних із науки і техніки, а також виявлення суспільного і особистісного значення знань, умінь і навичок. Важливими є також організація самостійних креативних завдань, сприяння взаємному навчанню та контролю між учнями тощо.

Отже, вивчивши та проаналізувавши теоретичні основи проблеми пізнавальних інтересів до навчання молодших школярів, можна дійти такого висновку, що необхідна систематизація методів і прийомів формування означених інтересів.

Список використаної літератури

1. Боднар А.Я., Макаренко Н.Г. Шляхи формування пізнавального інтересу особистості в процесі професійного самовизначення. Київ: Наука, 2014. С. 32–37.

2. Кобаль В.І. Методика розвитку пізнавальних інтересів учнів при вивченні історії України засобами краєзнавства : Монографія Мукачево, 2014. 229 с.

3. Савчин М.В. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2005. 360 с.

В. О. Фаринюк
ННІ педагогіки
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Підгурська В. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування читацької компетентності учнів початкових класів засобами інноваційних методів навчання

Сьогодні вчителі, методисти, науковці багато говорять про кризу читання. У наш техногенний і стрімкий час ґаджети, телебачення, інтернет, комп'ютерні ігри – замінили дітям книги. Від учителя початкових класів залежить, чи зацікавляться діти книгою чи залишаться байдужими до літератури. Тому першочерговим завданням початкової школи буде формування читацької компетентності молодшого школяра.

Про це ж і зазначається у типовій навчальній програмі Нової української школи. Вона передбачає формування в учнів початкових класів повноцінної навички читання, умінь самостійно обирати й опрацьовувати тексти різних видів, висловлювати власне ставлення до прочитаного, сприймати художній текст як засіб збагачення особистого емоційно-чуттєвого, соціального досвіду, користуватися раціональними прийомами пошуку потрібної інформації в різних джерелах, працювати з інформацією в різних форматах, застосовувати її в навчально-пізнавальних, комунікативних ситуаціях і практичному досвіді [4, с.58].

Проблемою формування читацької компетентності учнів початкових класів займаються низка вітчизняних науковців, таких як: О. Вашуленко, В. Зайцев, В. Едигей, І. Пальченко, О. Савченко, Н. Скрипченко, І. Федоренко та інші.

Формування читацької компетентності є ключовим завданням освіти, оскільки воно сприяє розвитку критичного мислення та загальної освіченості. Видатний вчений В. О. Сухомлинський зазначав, що читання дає можливість дитині відкрити для себе новий світ, поглибити знання, розвинути уяву, збагнути сутність людської душі. Крім того, процес читання сприяє формуванню моральних цінностей, розвитку емоційної сфери, розширенню світогляду та розвитку творчих здібностей [5, с. 15].

У психолого-педагогічній літературі, термін «читацька компетентність» не має єдиного визначення. Так, у дослідженнях О. Савченко це поняття трактується як одна із основних здатностей, якою має володіти людина, що вміє читати та розуміти текст, а також має навички критичного мислення та вміння оцінювати та використовувати інформацію, отриману з різних джерел [4, с. 58]. О. Вашуленко зазначає, що читацька компетентність – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які надають можливість учневі свідомо здійснювати пошук книг, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі

сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, сформованості особистісних повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного [4, с. 59]. Н. Богданець-Білоскаленко розглядає читацьку компетентність молодших школярів як сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують учням можливість легко користуватися перевагами писемної культури, маючи на увазі ефективний спосіб вибирати, організовувати, аналізувати, використовувати наявні джерела для читання [4, с. 61].

Для цілеспрямованого формування читацької компетентності молодших школярів необхідно використовувати різноманітні методи, прийоми та форми навчання. Інноваційні методи навчання видаються нам найперспективнішими. Це нові методи, що вирізняються оригінальністю, незвичністю, певними можливостями.

Для розвитку читацької компетентності доречно використовувати такі інноваційні методи: «Сторітеллінг», «Крісло автора», «Метаплан», «Ромашка Блума», «Кола Вена», метод «Синкан» «Шести капелюхів» (Едварда де Буано); «Фішбоун» (Риб'ячий скелет) та багато інших.

Опрацювавши матеріал, на педагогічній практиці ми використали такі інноваційні методи, які б принесли найкращі результати. Одним із найрезультативніших став метод «Сторітеллінг». На уроках позакласного читання ми запропонували дітям твір В. Нестайка «Країна сонячних зайчиків». Їм сподобався такий спосіб розповіді про текст, діти зацікавилися цим твором. Більша половина класу виявила бажання розказати про свій улюблений твір за допомогою цього методу.

Результативним став метод «Крісло автора», ми запропонували дітям розповісти про книжку, яку вони прочитали на літніх канікулах. Учні підготували розповідь від імені автора, вони доповнювали текст своїми думками, враженнями та асоціаціями. Діти переживають події разом з персонажами, розмірковують над їхніми діями, а також уявляти інший розвиток сюжету. Цей метод сприяє формуванню творчого підходу до читання та розуміння літератури. Основна ідея цього методу полягає в тому, щоб розвивати у молодших школярів критичне та творче мислення. Читач, перебуваючи в ролі автора, активно взаємодіє з текстом, аналізує його, ставить запитання, робить припущення та знаходить власні відповіді. Це розширює його розуміння та сприйняття літературних творів.

Щоб зацікавити учнів новою дитячою книжкою чи програмовим твором на педагогічній практиці ми використовувати короткий відеоролик — **буктрейлер. Він** динамічно та захопливо передає ключову ідею твору та заохочує глядача до прочитання повної версії. Одним з ключових елементів буктрейлера є його інтрига. Тому головна мета такого методу полягає в зацікавленні дітей до прочитання цієї книжки. Цей метод був нами впроваджений у 3 класі, ми використали буктрейлер до оповідання «Панді Мун» К. Нгуєн. Після перегляду буктрейлера, 80% дітей у класі захопилися цією історією та прочитали її.

Також, ще один метод, який допоможе зацікавити дітей книжкою – створення ролика (реклами) про свою улюблену книжку. У 4 класі ми запропонувати дітям створити рекламу книжки від імені автора. Учні використали найрізноманітніші засоби для популяризації улюбленої книжки, а саме: відеоролик, брошура, ілюстрація, та інсценізація. Головна мета цього ролика зацікавити однокласників прочитати цю ж книжку.

Ще одним із перевірених нами на практиці методом заохотити дітей до читання є проведення «Book party». «Book party» – це костюмована вечірка, яка проводиться у формі гри-квесту за мотивами дитячих літературних творів. Цей метод передбачає організацію особливого заходу, протягом якого діти мають можливість спілкуватися, досліджувати та насолоджуватися книжками. «Книжкова вечірка» має безліч переваг, які сприяють формуванню читацьких навичок та стимулюють інтерес до літератури.

Під час вивчення дисципліни «Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі» ми організували та провели позашкільний захід «Book party». Завданням дітей було обрати улюбленого казкового героя та створити його костюм. До дітей приходять різні казкові герої, кожний з яких приготував особливе завдання для діток за своїм твором. Увесь захід проводиться у формі квесту, де має перемогти лише найкраща команда. Під час його проведення учні вільно можуть ділитися своїми враженнями, думками та емоціями про те, що вони прочитали. Але, щоб вдало пройти наший квест діти мали пригадати зміст найпопулярніших дитячих творів. «Book party» – це командна гра, яка стимулює дітей до перегляду або прочитання книжки, розвиває навички комунікації, аналітичного та критичного мислення, а також навички висловлювання своїх думок та ідей.

Формуванню читацької компетентності будуть сприяти різноманітні ігри, квести, Дні дитячої книжки, тематичні вечірки та інше. Такі заходи стимулюють інтерес до дитячої літератури.

Використання інноваційних методів у навчанні дозволяє учням розвивати навички аналізу, творчого підходу, співпраці, моделювання та розв’язування пізнавальних, життєвих та соціальних ситуацій, а також розвивати навички самостійної роботи та виконання творчих завдань. Сучасні інноваційні методи допоможуть зацікавити дітей книжкою, сприяти формуванню читацької компетентності. Адже, це одна із ключових компетентностей Нової Української Школи, тому що читання сприяє розвитку емоційного інтелекту, розвитку комунікативних умінь і навичок, розвитку загального інтелекту та розвитку зв’язного мовлення.

Список використаної літератури

1. Іванова І. В. Використання інноваційних методів навчання в бібліотеці початкової школи для формування читацької компетентності учнів. Методист, 2019. 23 - 26 с.
2. Мартиненко В. Формування змісту літературного читання молодших школярів: сучасний вимір Донецьк: Каштан, 2012. 55 - 63 с.

3. Формування читацької компетенції учнів в контексті сучасної методичної парадигми. Науковий вісник Чернівецького національного університету «Серія педагогіка і психологія», 2016. Вип. 300. 184 -194 с.
4. Богданець-Білоскаленко Н. І. Формування читацької компетентності в учнів початкових класів. Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві: матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф., (12 вересня 2019 р., м. Київ). Київ: Оріон, 2019. 58 – 62 с.
5. Коваль Г.П., Іванова Л.І., Суржук Т.Б. Методика читання : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 280 с.

О. В. Флячинська,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Диференційований підхід до навчання учнів початкових класів

Сучасна система освіти в Україні розглядає навчання та виховання як наскрізний процес, що ґрунтується на формуванні в дитини найвищих людських цінностей шляхом орієнтації на її потреби та індивідуальні особливості. Умовно кажучи, дитина, яка підсвідомо відчуває, що людям, які з нею поряд, не байдужий її стан, бажання і можливості, в майбутньому проявлятиме таке ж ставлення до свого оточення. А що як не повага один до одного, прояв розуміння та підтримки має найвищу цінність людського буття? Люди різні у всьому світі, і в цьому полягає особливий колорит суспільства, його прагнення до пошуку взаєморозуміння, взаємодії та співпраці.

Цілком зрозуміло, що і в звичайному класі навчаються теж різні за складом характеру, психологічними особливостями, видом темпераменту та відповідно індивідуальними можливостями та потребами діти. Як у звичайній школі забезпечити всіх дітей однаковою підтримкою, орієнтуватися на потреби, здібності й зацікавлення кожного? Найефективнішим у цьому ракурсі є диференційований підхід, що дозволяє досягти результату високого рівня в питанні освіти та виховання. Враховуючи результати якості освітніх послуг, зазначену проблему ще не можна назвати дослідженою повною мірою. Скільки різних за потребами та можливостями учнів буде приходити до школи, то відповідно стільки ж і підходів буде винайдено і впроваджено. Але незмінним залишається те, що диференціація в умовах правильного підходу педагога та об’єктивної оцінки ним даних, чіткої системи методів і способів подолання проблем дозволяє досягти позитивного результату та очевидного підвищення рівня якості знань школярів.

Базовим структурним елементом в ланцюжку національної системи освіти є початкова школа, адже даному етапі розвитку особистості формується її навчальний потенціал. Початкова школа – це період, коли діти знайомляться з

багатьма новими поняттями, формуються компетентності учня та опановують ся освітні програми, що створює фундамент для продовження навчання за освітньою програмою основної школи.

Питання диференційованого підходу до навчання учнів в початкових класах може розглядатися як засіб реалізації якісного освітнього процесу в умовах формування Нової української школи.

На відміну від традиційного шкільного підходу, де весь клас отримує однакове завдання, диференціація означає, що педагог бере до уваги особливості кожного здобувача. Інструменти, які педагог використовує для навчання й оцінювання, мають бути справедливими та гнучкими, а також залучати до навчання всіх без винятку учнів [2, с. 25]. Тут складно не погодитися з поглядами П. І. Сікорського, який індивідуалізацію та диференціацію розуміє як організовану форму занять, коли класи комплектуються за індивідуальними можливостями учнів і індивідуальним темпом навчання [8].

Освітній досвід демонструє, що кількість учнів, які мали високий або достатній рівень знань в початкових класах, вже в середній школі зменшується. Така тенденція є результатом неповноцінного використання навчального потенціалу школярів, невмілого застосування продуктивних творчих методів та прийомів роботи на уроках з обдарованими або ж, навпаки, з відстаючими чи можливо, педагогічно занедбаними дітьми.

Водночас проблема диференційованого підходу до навчання є недостатньо науково вивченою та розробленою і не реалізується в повному обсязі в практиці роботи початкової школи. Одним із дієвих способів подолання вказаного недоліку вважаємо залучення *диференційованого підходу* тому, що він стимулює та активізує пізнавальну діяльність учнів, сприяє свідомому засвоєнню матеріалу, коригує розумову діяльність учнів, розвиває їхні здібності та стимулює творчість, виховує самостійність мислення, допомагає виокремити головне у виучуваному матеріалі, підвищує ефективність процесу засвоєння знань, сприяє усуненню формалізму в оцінюванні знань учнів, привчає учня самостійно працювати.

Досвідчені педагоги вважають, що використовувати диференційований підхід можна на всіх етапах будь-якого уроку в початковій школі. Оскільки в практичній роботі вчителю на уроці дуже важко орієнтуватись на різні фактори, практично він не може організувати роботу одночасно більш, ніж з 2-3 групами. Якщо розглянути звичайний клас, де навчаються різні за характером, типом темпераменту, особливостями сімейного виховання, і відповідно мотивацією до навчання учні, можна умовно поділити клас на так звані гетерогенні групи, орієнтуючись на три рівні навчальних досягнень – високий, середній і початковий. Розглянемо для прикладу зазначені групи учнів.

Група І. Учні мають високий рівень активності мислення. Вони швидше за інших абстрагують та узагальнюють навчальний матеріал. Тому їм не можна пропонувати ті самі завдання, що й слабшим учням. Такі дії педагога знижують розумову активність дітей, їх інтерес до навчання, а також це може бути

передумовою виникнення так званого зверхнього ставлення до інших учнів, які виконують завдання повільніше за них.

Група 2. Школярі з середнім рівнем активності, їх процес пізнання проходить повільніше. Чинники такого результату можуть бути різними – відсутність цілеспрямованості, недостатня мотивація, невміння зосереджуватися на головному, нестійка увага, брак системи вивчення навчального матеріалу. Імпульсом для стимулювання пізнавальної діяльності у таких дітей є застосування допоміжних дидактичних засобів, які необхідно використовувати, організовуючи диференційовану роботу.

Група 3. Учні з початковим рівнем знань. Щоб посилити сприймання змісту навчального матеріалу, необхідні опорні слова і речення, консультаційні картки, навідні запитання й інші допоміжні засоби, які забезпечують перехід до творчості.

Наведемо приклад поетапної реалізації диференційованого підходу до навчання учнів початкових класів, що заснована на техніці формувального оцінювання "Світлофор". Учні мають набір з 3 цеглинок LEGO (червоного, помаранчевого, зеленого), попередньо визначаємо колір відповідного завдання. Діти викладають перед собою цеглинку, колір якої відповідає завданню, що вони виконують.

Реалізацію диференційованого підходу з використанням системи різнорівневих вправ можемо продемонструвати на прикладі фрагмента уроку української мови в першому класі на тему "Букви всі знаємо, слова вивчаємо". Метою цього уроку є вчити учнів працювати зі словами рідної мови, відновлення слів, каліграфічне списування, малюнкові диктанти, складання словосполучень і речень, пояснення значень слів, знаходження слів за їх значеннями, ознаки слів за їх будовою.

На першому етапі уроку дітям пропонується каліграфічна хвилинка. В класі є категорія дітей, які швидко та охайно записують літери, іншим потрібен деякий час, щоб виконати завдання. Учням першої групи додаємо ускладнення діяльності, пропонуємо придумати слова на прописані літери, скласти з ними речення, скласти слово з декількох прописаних літер, придумати цікаву розповідь-казку про одну з літер. Фантазувати можна і далі, але основне завдання – задіяти учнів з вищим рівнем пізнавальної активності до діяльності, яка спрямована на розвиток креативного мислення.

На наступному етапі уроку, актуалізації опорних знань, пропонуємо завдання "Малюнковий диктант".

Завдання (червона цеглинка): написати слово з опорою на ілюстрацію. Діти, що виконали це завдання, показують цеглинку наступного рівня (помаранчеву) і мають можливість перейти на наступний рівень.

- Ускладнення 1 (помаранчева цеглинка). Самостійна робота, робота в парах. Утворити словосполучення чи речення з цим словом. Поставити запитання другу про предмет.
- Ускладнення 2 (зелена цеглинка). Робота в парах, групах. Скласти вірш, загадку з одним зі слів.

- Творча робота 3. (самостійна робота). Придумати розповідь, поділитися власним досвідом, історією про зображені предмети.

Наступний етап уроку, вивчення нового матеріалу.

Завдання: вчимося складати та записувати речення з поданих слів.

Вправа 1. Скласти речення з поданих слів та записати його.

Ускладнення 1. Порахувати кількість слів у реченні. Скласти схему речення.

Ускладнення 2. Творче завдання. Придумати продовження "А що може бути далі….?"

Наступний етап, узагальнення та систематизації знань.

Вправа 1. Вставити пропущені літери і списати слова.

Ускладнення 1. Об'єднати слова у групи: за значенням слова, за складовою, звуковою будовою.

Ускладнення 2. Скласти сенкан до слова на вибір.

Творча робота. Придумати коротку розповідь, використавши всі слова.

Завдяки такій класифікації і розподілу посильних завдань для різних груп, що враховують індивідуальні особливості дітей, вчитель отримує унікальну можливість розширити можливості та потенціал учнів з високим рівнем знань, довести свою значимість та реалізувати прагнення бути корисними у навчанні інших дітей. Натомість учні, які мають середній рівень досягнень, отримують вмотивовану можливість набути нових навичок завдяки прагненню досягти вищих результатів. Здобувачі з низьким рівнем знань набувають умінь та навичок не тільки за зразком учителя, а й на прикладі своїх однолітків, що, як відомо, є більш рушійною силою у процесі формування знань, умінь і навичок дітей за їх віковими особливостями.

Передовий педагогічний досвід рекомендує здійснювати поступовий перехід від колективних форм роботи учнів до частково самостійних і повністю самостійних у межах уроку або системи уроків у процесі використання диференційованих завдань. Такий підхід дає можливість учням брати участь у виконанні завдань, складність яких зростає.

Висновки. Отже, застосування диференційованого підходу до навчання учнів в початкових класах має неабиякий вплив на підвищення якості освітнього процесу та розвитку системи національної освіти. Врахування індивідуальних психологічних, соціальних та інших особистісних особливостей кожного учня забезпечує комфортне і безболісне середовище, яке повною мірою сприяє засвоєнню навчального матеріалу. Педагог, який прагне покращити якісний показник знань своїх вихованців, досягти позитивного ставлення дітей до навчального процесу як важливого етапу в житті кожної людини, обов’язково повинен віднайти найефективніші форми використання диференційованого підходу до дітей з якими працює, щоб досягти найвищої освітньої мети та сформувати майбутнє розвинене високотехнологічне суспільство.

Список використаної літератури

1. Володько В.М. Індивідуалізація й диференціація навчання: понятійно-категорійний аналіз. *Педагогіка і психологія*. 2007. 356 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посібн. 4-е вид., стереотипне. Київ: Академвидав, 2012. 616 с..
3. Гребінець Н. Сайт вчителя. [Електронний ресурс], http://hrybynets.blogspot.com/
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
5. Дубинчук О.С. Диференційоване навчання: сподівання, реалії, проблеми. *Початкова школа*. 2004. № 12. С.10-14.
6. Освіта в Україні [Електронний ресурс] https://op.ua/news/osvita-v-ukraini
7. Методичні рекомендації для організації освітнього процесу в початкових класах. [Електронний ресурс], https://www.schoollife.org.ua/instruktyvno-metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-organizatsiyi-osvitnogo-protsesu-ta-vykladannya-navchalnyh-predmetiv-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osvity-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/
8. Сікорський П.І. Від диференційованого навчання до його диференціації / наукова стаття. Рецензент: Ю. І. Мальований, 2013. 9 с. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua
9. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. (Серія "Альма-матер"). 3-тє вид. стер. Київ : Академвидав, 2009. 560 с.

Т. В. Яковишина,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти
(Рівненський державний гуманітарний університет)

Артпедагогіка в інклюзивній освіті

Сучасний інтеграційний процес, що має місце в суспільстві, економіці, мистецтві, педагогіці, призвів до появи нових суміжних галузей знань: інтегративної педагогіки, етнопедагогіки, лікувальної педагогіки, реабілітаційної педагогіки, артпедагогіки тощо. Це відбулося завдяки збільшенню та накопиченню обсягу знань у галузях педагогіки та психології, поширенню освітніх процесів і формуванню різноманітних якостей в інших галузях знань. У результаті маємо нові концепції виховання і навчання, розроблено стандарти базової освіти, досліджено теоретичні основи та методики виховання дітей, зокрема і дітей з порушеннями розвитку, а також удосконалюється специфіка освітнього процесу в інклюзивних закладах освіти.

Артпедагогіка є синтезом 2-х галузей наукового знання (мистецтва, педагогіки), що забезпечують розробку теорії та практики педагогічного, корекційноспрямованого процесу в художньому розвитку учнів та питання формування основ художньої культури через мистецтво та художньотворчу

діяльність (музичну, образотворчу, художньо-мовленнєву, театралізовано-ігрову) [1].

Таким чином, артпедагогіка – це галузь освіти, яка поєднує в собі мистецтво та педагогіку для стимулювання творчості та особистісного розвитку учнів. Ця наука допомагає виявити потенціал кожного здобувача через використання мистецтва та творчих методів. Артпедагогіка надає можливість розвивати як креативну, так і когнітивну сфери особистості, роблячи навчання більш ефективним й цікавим.

Ми розглядаємо артпедагогіку і як метод педагогічного впливу, який використовує мистецтво для навчання та розвитку особистості. Основна ідея полягає в тому, що кожна людина має потенціал для творчості, і застосування мистецтва допомагає виявити цей потенціал. В артпедагогіці використовуються різні види мистецтва, такі як живопис, музика, танець, театр, література та інші. Ця галузь допомагає розвивати як творче, так і аналітичне мислення, комунікативні навички та емоційний інтелект.

Артпедагогіка має численні переваги для освіти учнів. По-перше, артпедагогіка сприяє розвиткові креативних здібностей учнів, зокрема дітей з ООП. Вона допомагає їм виражати свої ідеї та почуття через мистецтво, що є важливим в сучасному світі, де творчість є ключовою компетенцією. По-друге, як вид мистецтва артпедагогіка допомагає здобувачам розвивати свою індивідуальність та самосвідомість, відкриває можливість вільного вираження своїх думок та почуттів. По-третє, застосування артпедагогічних технік сприяє підвищенню мотивації до навчання, адже саме мистецтво робить навчання цікавішим і змушує учнів більше залучатися до процесу навчання, допомагає вирішувати емоційні проблеми та знижувати рівень стресу, сприяє подоланню тривожності та депресії.

Ми вважаємо, що артпедагогіка є важливою галуззю педагогіки, оскільки вона сприяє розвитку творчості та особистісного потенціалу здобувачів. Вона надає можливість виразити себе через мистецтво, розвиває соціальні навички та сприяє зміцненню психічного здоров'я. Артпедагогіка є вагомим інструментом для створення освіти, яка відповідає вимогам сучасного суспільства та сприяє розвитку індивідуальності кожного учня.

Через війну перед сучасною освітою постали виклики, які змусили її якісно по-новому розв'язувати проблему інклюзивної освіти, адже збільшилася кількість учнів з ООП, тобто сучасні виклики окреслили й сучасні тенденції змін. Пам'ятаємо, що освіта – це право кожної дитини, незалежно від її особливостей та потреб. Для дітей з особливими освітніми потребами навчання в умовах війни може бути жорстким викликом, але саме артпедагогіка надає можливість розвивати їх потенціал та відчувати себе повноцінними учасниками освітнього процесу.

У дослідженні "Турботливе навчання" Вілле Ваклін (2016) дає такі слушні поради для дітей з ООП, які можна використати і в Україні в умовах воєнних дій.

1. Діти з ООП під час війни потребують більшої делікатності. Необережне слово однокласників може травмувати. Профілактикою цього має бути роз'яснювальна робота з однолітками та їхніми батьками, а також застосування артпедагогічних технік.

2. Діти, які були поранені, зазнали жахів війни, викликають значно більше бажання пожаліти, ніж інші діти з ООП. Але сприйняття себе як жертви – не те, чого хочуть такі учні. Акцент варто робити на тому, що вони – ті, хто вижили, вийшли переможцями з ситуації. Навіть оповідання для таких дітей мають назви на кшталт "Герої теж плачуть".

3. Якщо діти з ООП через психотравму не можуть працювати на уроках, треба дати змогу індивідуально та за бажанням говорити про почуття, думки, які заважають займатися.

4. Надважливим є почуття безпеки. Його створюють та дають відчуття керованості щоденні однакові рутини, які робляться спільно з учителями (ранкове коло, спільний обід, спільне декорування кабінетів тощо).

5. Існує феномен посттравматичного синдрому, тому діти, які постраждали через війну, по суті є психологічно старшими за однолітків. У них вивільняються ресурси, які дають їм змогу активно розвиватися. Це дає надію, що з допомогою вчителів такі учні ще зможуть проявити себе та повернутися до більш-менш безпечного життя [2].

Саме в таких умовах застосування артпедагогіки як педагогічного підходу, що використовує мистецтво для навчання та розвитку, стає найбільш дієвим. Для дітей з ООП цей підхід особливо важливий, оскільки він допомагає забезпечити індивідуальний підхід та сприяє розвитку їх потенціалу. Це дозволяє кожній дитині з ООП розкрити свої здібності та здолати освітні й психологічні бар'єри.

Отже, артпедагогіка створює атмосферу навчання, де всі діти, незалежно від їхніх освітніх потреб, можуть брати участь у спільних проєктах. Мистецтво об'єднує дітей та створює можливість взаємодіяти і навчати один одного. Це особливо відчутно, коли учні знаходяться у бомбосховищах та навчаються у стресових умовах. Мистецтво допомагає дітям з ООП виражати свої почуття та думки, навіть якщо вони мають обмежену мову чи комунікативні навички. Малювання, танець, музика чи драма стають альтернативними засобами виразу.

Артпедагогіка допомагає розвивати спеціальні навички, такі як моторика, координація рухів та сприйняття сенсорної інформації. Це особливо важливо для дітей з фізичними або розумовими обмеженнями. Мистецтво допомагає дітям з ООП взаємодіяти з однолітками та розвивати соціальні навички. Через спільні проєкти та виставки діти навчаються працювати в команді й розуміти різноманітність інших. Участь у творчих проєктах та досягнення в мистецтві підвищують самооцінку дітей з ООП та допомагають їм відчувати себе важливими і вміло володіти своїми здібностями.

Отже, артпедагогіка є потужним інструментом для навчання та розвитку дітей з ООП. Вона надає можливість розвивати їх потенціал, сприяє інклюзивному навчанню та допомагає дітям виразити себе через мистецтво.

Артпедагогіка важлива не лише для освіти дітей з ООП, але й для побудови більш інклюзивного суспільства, де кожна дитина має можливість розвивати свій потенціал та відчувати себе частиною спільності.

Список використаної літератури

1. Інклюзія, породжена війною. URL: https://osvitoria.media/experience/inklyuziya-porodzhena-vijnoyu/
2. Кравченко А., Штирхунова І. Застосування артпедагогіки в логопедичній роботі з розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* (15 лютого 2019 року, м. Суми). С. 155–15

Розділ 3. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів для роботи в НУШ: сучасні виклики

Л. М. Байдюк,
викладач кафедри фахових методик та інноваційних
технологій у початковій школі
(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)

Роль міжнародних проєктів у підготовці майбутніх учителів

Одним із основних пріоритетів сучасності є інтеграція України до Європейського дослідницького простору. Цьому сприяє двостороння міжнародна співпраця з країнами-членами ЄС та з країнами східного партнерства.

Держава сприяє міжнародному співробітництву у сфері освіти шляхом здійснення заходів щодо розвитку та зміцнення міжнародного співробітництва; створення належних правових та фінансово-економічних умов для міжнародного співробітництва, зокрема, встановлення відповідних бюджетних призначень у державному бюджеті та фінансування внесків за членство в міжнародних організаціях, відрядження за кордон учасників міжнародних проєктів і програм відповідно до умов договорів; сприяння залученню коштів міжнародних фондів, установ, громадських організацій тощо для виконання наукових, освітніх та інших програм і проектів [1].

Проєкт (від лат. *projectus* – кинутий уперед) – це обмежена в часі, ресурсах та вимогах якості унікальна сукупність процесів, спрямована на створення нової цінності.

У зв'язку з широким використанням технологій управління проєктами у різних галузях знань, існує багато визначень терміна "проєкт".

Рассел Арчибальд, один із визнаних класиків управління проєктами, визначає проєкт як "комплекс зусиль, здійснюваних з метою отримання конкретних унікальних результатів у рамках відведеного часу і в межах затвердженого бюджету, який виділяється на оплату ресурсів, що використовуються або споживаються в ході проєкту" [2].

Залежно від сфери здійснення проєкту виділяють кілька типів проєктів:

- технічний проєкт спрямований на створення нового продукту;
- організаційний проєкт спрямований на створення або реорганізацію організації;
- соціальний проєкт спрямований на отримання певного соціального ефекту.

Також існують змішані проєкти, що являють собою різні комбінації основних типів проєктів.

Проєкти також поділяються за часом реалізації (короткострокові, довгострокові), за країнами учасників проєкту (національні та міжнародні) тощо.

Проєкти можуть бути об'єднані в:

- програму проєктів для досягнення єдиного результату;
- портфель проєктів організації для ефективнішого управління, портфель проєктів може включати також програми.

Досягнення мети проєкту вимагає отримання результатів, що відповідають певним вимогам, зокрема обмеження на отримання результатів, таких як час, гроші і ресурси.

Еразмус (англ. Erasmus) – програма обмінів студентів, викладачів та науковців країн – членів Євросоюзу, а також Ісландії, Ліхтенштейну, Північної Македонії, Норвегії, Туреччини. Програма надає можливість навчатися, проходити стажування чи викладати в іншій країні, що бере участь в програмі. У Єврокомісії Erasmus назвали найуспішнішою освітньою програмою ЄС і важливим інструментом боротьби з молодіжним безробіттям [1].

Еразмус є розробником та організатором різноманітніх проєктів та онлайн-платформ для шкільної освіти.

School Education Gateway (SEG) – це європейська онлайн-платформа для шкільної освіти, яка зараз доступна 23 мовами ЄС і має на меті забезпечити все, що потрібно вчителям з погляду інформації, навчання та професійного розвитку, колегіальної підтримки та створення мереж, спільних проєктів та можливостей мобільності, розуміння політики тощо.

Окрім спільноти вчителів, цільова база користувачів SEG включає всі сторони, які беруть участь у заходах за Програмою Еразмус+, такі як: школи та інші суб'єкти та організації освіти; політики та національні органи влади. Оскільки це загальнодоступний веб-сайт, до нього може отримати доступ будь-хто в Інтернеті (тобто також із країн, що не входять до ЄС).

Очікується, що це широке охоплення покращить зв'язок між політикою та практикою європейської шкільної освіти, а також допоможе просувати політику, засновану на реальності того, що відбувається в школах, і того, що потрібно ринку праці.

SEG пропонує широкий спектр вмісту, наприклад, найкращі практики європейських проєктів; щомісячні дописи в блозі та відео-інтерв'ю європейських експертів з шкільної освіти; онлайн-курси для вчителів, які допоможуть вирішити актуальні виклики в класі; такі ресурси, як навчальні матеріали, навчальні посібники та Європейський інструментарій для шкіл; інформація про політику шкільної освіти; актуальні новини та події тощо.

Він пропонує спеціальні інструменти для підтримки вчителів та шкільного персоналу у пошуку можливостей професійної підготовки та мобільності (виїзні курси, стажування на робочому місці, викладацькі завдання, прийом школою іноземних студентів на практику/стажування чи молодих людей з метою волонтерства тощо), які можуть фінансуватися в рамках Еразмус+ КА 1:

Інструмент Еразмус+ "Каталог курсів" (для очних навчальних можливостей);

Інструмент Еразмус+ "Можливості мобільності" (для мобільності вчителів КА1).

European School Education Platform включає:

eTwinning – це спільнота вчителів від дошкільних до середніх шкіл, що розміщується на безпечній платформі, доступній лише для вчителів, перевірених національними органами влади. Учасники можуть брати участь у багатьох видах діяльності: виконувати проєкти з іншими школами та класами; брати участь у дискусіях із колегами та розвиток професійних мереж, у різноманітних можливостях професійного розвитку (в Інтернеті та безпосередньо); тощо. eTwinning фінансується за ключовим напрямом діяльності Програми ЄС Еразмус+.

Вчителі та школи, які беруть участь у eTwinning, отримують підтримку від своїх Національних служб підтримки (NSS). Це організації, призначені компетентними національними органами. Вони допомагають школам у процесі реєстрації, пошуку партнерів для проєктної діяльності, здійснюють промоцію діяльності, вручають відзнаки і знаки якості та організовують заходи для професійного розвитку вчителів.

Національні служби підтримки координуються Центральною службою підтримки (CSS), яка також відповідає за розвиток Інтернет-платформи eTwinning та організацію заходів із професійного розвитку вчителів на європейському рівні.

Можливості в межах eTwinningPlus в Україні.

eTwinningPlus – це робочий простір програми eTwinning в рамках ініціативи Східного Партнерства Європейського Союзу.

Онлайн-мережу eTwinning Plus було створено з метою залучення до проєкту сусідських країн ЄС в межах European Neighborhood Policy (Європейської політики сусідства). Ключовою ціллю ЄПС є поглиблення відносин між державами-членами ЄС та країнами-сусідами.

Локальну підтримку проєкту надають National Support Services (Національні служби підтримки) – в країнах, що є членами чи кандидатами на вступ до ЄС, або членами Європейської асоціації вільної торгівлі; та Partner Support Agencies (Партнерські агентства підтримки) – в країнах, залучених до Європейської політики сусідства.

Партнерське агентство підтримки програми номінується Міністерством освіти і науки України. PSA (Партнерське агентство) в Україні сприяє реалізації програми: популяризує ідею eTwinning, надає навчальну та технічну підтримку школам-учасницям, організовує спеціальні тренінги для вчителів.

Участь у міжнародних проєктах дає можливість закладам вищої освіти вдосконалити навички управління міжнародними проєктами, покращити свій організаційний потенціал, відкрити нові горизонти для інтернаціоналізації вищої освіти як на організаційному, так і на індивідуальному рівнях для свого навчального закладу та своїх здобувачів вищої освіти, викладачів та

працівників задля подальшої участі в майбутніх міжнародних проєктах з партнерами з усього світу.

Список використаної літератури

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0_%D0%95%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BC%D1%83%D1%81
2. https://mon.gov.ua/eng/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/mizhnarodni-osvitni-proekti/erazmus
3. https://erasmusplus.org.ua/baza-proyektiv/

Н. А. Басюк,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Емоційний інтелект як базова компетенція інфомедійної грамотності майбутнього вчителя початкової школи

Сучасна людина живе в інформаційну епоху, яка характеризується низкою суперечностей. З одного боку, її ключовими особливостями є інновації як рушій економічного розвитку. Цифрові комунікації, соціальні медіа, нові комунікативні технології розширюють горизонти спілкування і свободи людини, сприяють обміну ідеями, навчанню, соціалізації. З іншого боку, засоби мас-медіа перенасичені емоційним впливом на аудиторію. При цьому переважна кількість їх апелює до негативних емоційних станів людини. В основі такого підходу лежить психологічна природа емоції. Відомо, що нейтральна інформація гірше сприймається споживачем. Якщо інформація несе в собі емоцію, вона краще запам'ятовується і найдовше зберігається в мозку людини. Психологи констатують, що тривалість емоції – від секунди до кількох хвилин. Негативні емоції людина відчуває довше і переживає сильніше, ніж позитивні. Відтак, емоція з негативним відтінком гарантує запам'ятовування мультимедійного матеріалу стовідсотково. Емоційно забарвлена інформація підвищує інтерес глядача до перегляду телевізійних програм, новин, кінофільмів, що, в свою чергу, сприяє зростанню рейтингів телевізійних каналів і залученню рекламодавців. Таким чином, продукування емоційних станів у глядацької аудиторії – основне завдання й одна з важливих умов виживання ЗМІ в конкурентному середовищі.

Для того, щоб уберегти себе від шкідливого емоційного впливу медіаінформаційних продуктів, відрізняти факти від суджень, протистояти маніпулюванню свідомістю та пропаганді з боку мас-медіа і навчити цього молодших школярів, майбутньому педагогу початкової школи необхідно опанувати навичками інфомедійної грамотності. Емоційний інтелект як базова

компетенція інфомедійної грамотності допоможе ідентифікувати вплив медіа на емоції, протистояти емоційному тиску ЗМІ, ефективно управляти собою, своїми емоціями, почуттями, емоційними станами, розпізнавати й усвідомлювати приховані мотиви й наміри інших людей, зокрема, авторів медіатекстів, виявляти ознаки маніпуляції свідомістю користувача медіаінформації, ворожнечі, ненависті або власної позиції авторів, запобігати можливим ризикам у комунікації, розвивати у собі стійкість та впевненість.

Феномен "емоційний інтелект" від недавнього часу є об'єктом наукових досліджень і дискусій. Зарубіжні дослідники Дж. Майєр, П. Селовей, Д. Карузо, Д. Гоулман, К. В. Петрідес, Е. Фернхем започаткували і проводять дослідження, присвячені вивченню теоретико-методологічних аспектів означеної проблеми. Вони активно розробляють діагностичні методики для вимірювання емоційного інтелекту особистості. Х. Вайсбах, У. Дакс, Х. Вейсінгер, Дж. Блок, Г. Орме, Д. Слайтер, М. Брекет, Р. Купер, А. Сааф та інші науковці наголошують на необхідності і доцільності розвитку емоційного інтелекту і розглядають його як фактор забезпечення успішного особистісного та професійного зростання особистості. Серед українських науковців різні аспекти проблеми розвитку емоційного інтелекту досліджують Е. Носенко, Є. Карпенко, Н. Коврига, С. Деревянко, О. Вовченко, А. Четверик-Бурчак, Ю. Бреус, О. Бантишева, Л. Колісник, О. Лелюх-Степанчук, М. Шпак, В. Зарицька, М. Стасюк, С. Могиляста, О. Чебикін, О. Верітова, О. Лящ, Л. Ракітянська, І. Опанасюк та інші. Незважаючи на розуміння науковцями і практиками необхідності розробки теоретико-практичних аспектів окресленої проблеми, у вітчизняній науці відсутні ґрунтовні дослідження розвитку емоційного інтелекту в майбутніх учителів початкової школи.

Мета статті – представити досвід роботи з розвитку емоційного інтелекту в майбутніх учителів початкових класів в межах освітньої компоненти "Інтеграція інфомедійної грамотності в початковій школі".

Ми вважаємо, що успішність формування емоційного інтелекту в молодших школярів напряму залежить від рівня його розвитку у самого педагога. Як зазначають науковці [1], емоційний інтелект педагога має бути сформований на рівні не нижче середнього. Розв'язання цього питання частково вирішується у процесі викладання вибіркової освітньої компоненти "Інтеграція інфомедійної грамотності в початковій школі", яка впроваджується в Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Навчальний курс є результатом участі викладачів кафедри початкової освіти та культури фахової мови у проєкті "Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність", що реалізовується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією Української преси. Освітня компонента вивчається здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта і складається з лекційних і практичних занять.

Під час лекцій студенти знайомляться з історією розвитку медіа, різновидами медіа, їх упливом на суспільну свідомість через емоції, розкривають зміст понять "медіаосвіта", "інфомедійна грамотність", "цифрова грамотність", "медіатекст", "медіапродукт", з'ясовують специфічні ознаки медіатекстів, відмінності між фактом і судженням, розбирають журналістські стандарти та "джинсу", маніпуляції та фейки, дізнаються про цифрові інструменти та сервіси для роботи вчителя початкової школи.

Набуттю практичних навичок роботи у галузі медіаграмотності сприяють інтерактивні форми і методи, що активно використовуються на практичних заняттях. Серед них переважають парні і групові. Потенційна їх перевага в тому, що кожен учасник групи має можливість отримувати і надавати зворотний зв'язок і підтримку. Кожен має право відразу відреагувати на повідомлення, поділитися своїми емоціями й думками з іншими членами групи. Крім того, у спільній груповій роботі народжуються ідеї вищої якості, ніж в індивідуальній, оскільки кожна ідея допрацьовується й удосконалюється колективним розумом [2, с. 9].

Наведемо приклади організації практичної діяльності під час вивчення освітньої компоненти "Інтеграція інфомедійної грамотності в початковій школі".

З метою сформувати вміння визначати і розуміти людські емоції, студентам пропонувалась низка вправ та ігор. Зокрема, вправа "Вгадай емоцію". Зміст вправи: на екрані комп'ютера зображено смайлик з певною емоцією. Завдання групи – показати емоцію; завдання капітана групи – вгадати, про яку емоцію йдеться. Вправа "Вгадай за голосом". Зміст: ведучий вимовляє фрази з різними інтонаціями (радості, гніву, страху, здивування тощо). Наприклад, "Мама повернулася з роботи", "На літніх канікулах ми поїдемо на море". Завдання гравців – вгадати емоцію за інтонацією в голосі.

На допомогу майбутньому педагогу приходить сервіс "Wordwall", який пропонує добірку ігрових завдань і вправ, що вчать розпізнавати і проявляти власні емоції. Це, зокрема, "Колесо емоцій", "Продемонструй емоцію", "Впізнай емоцію і знайди їй відповідник", "Посади емоцію-повітряну кульку у вагон" та інші.

До вподоби здобувачам прийшлося завдання "Озвуч мультфільм". Його мета – за допомогою інтонаційно-емоційної забарвленості мови дійових осіб казки викликати відповідні емоції у глядача. Майбутнім педагогам пропонується мультфільм за мотивами української народної казки "Колобок", але без оригінального озвучування, і друкований варіант казки. Завдання полягає в тому, щоб за допомогою голосових можливостей та інтонаційної різноманітності передати характер дійових осіб казки і забезпечити емоційний вплив на дитячу аудиторію.

Наступне завдання, яке викликало неабиякий інтерес, сприяє розвитку вміння розпізнавати комунікаційний намір автора медіатекстів, визначати їх цільову аудиторію та інформаційний вплив на різні категорії медіаспоживачів, робити висновки про ймовірність різних трактувань одного й того ж

медіатексту. Кожній групі пропонувалось розіграти казку "Червона Шапочка" від імені зоозахисників, що представляють інтереси Вовка; від імені захисників прав дітей; від імені національного телеканалу Лісового Королівства. Варіантами інсценізацій були ток-шоу, телепередача "Говорить Лісове Королівство" (на кшталт "Говорить Україна"), інтерв'ю соціальних служб із захисту прав дітей місцевій газеті. У ході роботи студенти дійшли висновку, що одну й ту ж історію можна розповісти по-різному, що здійснить потрібний емоційний вплив на глядача. Усе залежить від поставленої мети і намірів авторів медіатекстів.

Важливе значення у формуванні емоційного інтелекту майбутніх педагогів як невід'ємної складової інфомедійної грамотності відіграє квазіпрофесійна діяльність, у якій студенти шляхом включення в ситуації змодельованої майбутньої педагогічної діяльності розв’язують професійні завдання та питання професійної взаємодії. У ході квазіпрофесійної діяльності імітується або фрагмент уроку, або робота на уроці над певним завданням, або відтворюється увесь урок. Її основна цінність у тому, що майбутній учитель засвоює й актуалізує отримані раніше знання в контексті майбутньої професії, вчиться застосовувати власні знання й навички для вирішення поставленої проблеми, бачить потребу в поповненні власних знань змісту, форм, методів і засобів навчання.

Так, наприклад, розглядаючи вплив реклами на емоційну сферу людини, студенти підготували фрагмент уроку "Я досліджую світ", в якому на прикладах телереклами визначали її різновиди (комерційну та соціальну), основне призначення кожного з них, аналізували способи, за допомогою яких творці реклами прагнуть привернути увагу потенційного покупця: музичне оформлення, колір, форма, образ, динаміка зображення, рух, трюки та спецефекти, способи переконання і навіювання. Комплексне поєднання цих засобів приводить глядацьку аудиторію у потрібний рекламодавцям емоційний стан і готує реципієнта до прийняття рішення про купівлю. Таким чином, у результаті обговорення прийшли до висновку: секрет дії реклами – у її впливі не на розум, а на емоції і підсвідомість. Реклама навіює людині думки, що, купуючи рекламовану продукцію, вона стане успішнішою, щасливішою, відчує свою винятковість, підвищить свій статус. Інакше кажучи, реклама сприяє формуванню системи цінностей споживача, виробленню у нього матеріалістичних поглядів на світ. Захисним механізмом протистояння рекламному впливу є емоційний інтелект людини, який допомагає сформувати недовірливе, критичне й упереджене ставлення до реклами.

З цією метою "учні" аналізують популярні рекламні прийоми: ліміт часу ("Розпродаж тільки два дні!", "Кількість товару обмежена!"); пропозиції знижок, подарунків і безкоштовні пропозиції ("Купіть велику упаковку, і Ви отримаєте маленьку в подарунок"); бажання самоствердитись або діяти, як усі ("Відчуй себе справжнім чоловіком!", "Всі вже це зробили …, а ти?"); апеляція до обов'язку чи відчуття провини ("Справжні патріоти підтримують цей бренд", "Дбайливі господарі годують своїх котів тільки корисним кормом"); гра на

побоюваннях (гіпертрофуються наслідки якоїсь проблеми, яку реклама пропонує негайно усунути); апеляція до жадібності (перспектива заробити, зробивши незначний попередній внесок); наголошення на виняткових властивостях чудо-препарату, що обіцяє неодмінне одужання; використання авторитетної думки відомих осіб тощо. Емоційний інтелект у поєднанні з критичним мисленням, умінням приймати зважені рішення й відмовлятись від небезпечних пропозицій допоможуть протистояти негативному емоційному впливу реклами.

Творче завдання "Розробити рекламу продуктового чи промислового товару" спонукає до написання такого рекламного тексту, який би викликав у потенційного покупця інтерес до товару і бажання неодмінно його купити. На практичних заняттях практикуються такі види творчих завдань, як створення сторінки казкового героя або відомого дитячого письменника у Facebook чи Instagram і наповнення її емоційно насиченою інформацією; робота над створенням дидактичних коміксів у програмі Pixton.

Таким чином, емоційний інтелект посідає важливе місце у структурі інфомедійної грамотності майбутнього вчителя початкової школи. Його сформованість допоможе не стати легкою жертвою інформаційного маніпулювання та фейків і навчити цьому своїх майбутніх школярів.

Список використаної літератури

1. Демченко О. П., Драбинюк С. Ю. Формування емоційної культури молодших школярів в інклюзивному освітньому просторі. *Молодий вчений.* 2022. № 12 (112), грудень. С. 65–71.
2. Матійків І. М. Тренінг емоційної компетентності : навч.-метод. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2012. 112 с.

І. В. Голубовська,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Т. О. Кожухівська,
вчитель початкових класів
(Гімназія № 8 м. Бердичева Житомирської області)

"Чудування довколишнім світом" (пам'яті дитячої письменниці Марії Пономаренко)

Кожен із нас має свою "малу" батьківщину – місце, де ми народилися, виросли, де спочивають наші пращури. Любов до рідного краю матеріалізується в інтересі до його історії, до культурних традицій, до накопиченого нацією духовного досвіду в літературних і мистецьких пам’ятках різних епох. На нашу думку, дуже важливо ще змалечку знайомити дітей із літературним краєзнавством як на уроках, так і в позаурочний час, бо це

сприятиме формуванню в молодших учнів почуття патріотизму, гордості за рідній край, а також розвиватиме читацькі інтереси.

Житомирщина – край багатих творчих традицій. Особливо потужним є внесок наших земляків до скарбниці вітчизняної літератури для юних читачів. Окрасою дитячої словесності стали твори Олени Пчілки, Лесі Українки, Степана Васильченка, Максима Рильського, Всеволода Нестайка, Лариси Письменної, Миколи Яненка, Валерії Врублевської, Миколи Сингаївського, Ніни Комашні, Данила Окийченка, Василя Скуратівського, Вадима Крищенка, Валерія Шевчука та ін.

У сузір'ї славетних творців дитячої літератури гідне місце займає Марія Антонівна Григоренко, відома під творчим псевдонімом Марія Пономаренко. Майбутня письменниця народилася 8 березня 1945 року в селі Левків, розташованому неподалік від Житомира. На творчих зустрічах Марія Антонівна з великою ніжністю згадувала свій теплий батьківський дім та мальовничу красу рідного краю. На все життя письменниця пронесла любов до рідної природи, опікуючись усім сущим на землі й прагнучи передати своїм маленьким читачам турботливе ставлення до кожної рослинки і тваринки. Згодом письменниця визнавала благословенними свої перші літа. "Голодноваті, проте цікаві" [3, с. 26], які минули в повоєнні роки. З надзвичайною ніжністю вона згадувала плюскотливу річку Вільшанку, порослий акаціями та вільхами яр, маленьких хутірських друзів Галю, Настю і Гриця. "Ота долина, річка і поцяцьковані камінці у річці, на яких вигрівали спинки жабки, залишились у пам’яті назавжди, тому й завжди знаю, що родом я – з дитинства " [3, с. 26].

Пізніше десятирічна Марійка разом із батьками переїхала до обласного центру, де здобула освіту в середній школі № 30.

Після закінчення школи Марія Григоренко працювала на житомирському льонокомбінаті, заочно навчалась на факультеті журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Коли на льонокомбінаті відкрилась редакція багатотиражки "Текстильник Полісся" та радіомовлення, почала багаторічну журналістську кар'єру.

Писати юна Марія почала ще в шкільні роки. А істинне покликання відкрила в собі, вже двадцятивосьмилітній, коли, за влучним авторським спостереженням, "мішок розв'язався" і "посипались не лише казки, а й вірші" [4, с. 34].

Усе своє творче натхнення літераторка віддала дітям: власним (а Марія Антонівна випестувала трьох синів та двох онучок) і юним читачам, які відповідали улюбленій письменниці щирою любов'ю. Поліська поетеса провела багато творчих зустрічей із маленькими жителями Житомира й області; регулярно спілкувалася з вихованцями дитячих садочків та школярами; співпрацювала з міськими бібліотеками. Гарною традицією стали зустрічі письменниці зі студентами навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

У творчому тандемі з композитором Іваном Островерхим було написано дитячу оперу "Іменини кози Мокрини", музичні казки "В ліс прийшла красуня

Осінь", "Зарядка для сина", "Котить заєць капустину", "Намисто для тітки Сойки", а також близько 300 пісень. Вистави за п'єсами Марії Пономаренко з успіхом пройшли в Житомирському академічному обласному театрі ляльок та прозвучали на всеукраїнському радіо.

Багаторічна письменницька праця Марії Антонівни заслужено відзначена престижними нагородами:

−премією імені Лесі Українки;

−премією імені Олени Пчілки;

−премією імені Наталії Забіли (журналу "Малятко");

−премією імені Юрія Шкрумеляка (журналу "Дзвіночок");

−премією Дж. Сороса;

−обласною літературною премією "Дідусева казка";

−обласною літературно-мистецькою премією імені Бориса Тена.

Державні відзнаки, активне публікування численних книжок кращими українськими видавництвами, широка популярність у читацьких колах – усі ці важливі для будь-якого письменника моменти не змінили ставлення поетеси до літературної творчості, не вплинули на гостроту й точність авторських спостережень, на вміння віднайти прекрасне в найбуденніших речах. Як і в далекому дитинстві, до останньої миті Марія Антонівна не припиняла радіти самому життю. І зовсім не випадково в одному з інтерв'ю мисткиня визнала, що з кожним роком її "чудування довколишнім світом" зростає [4, с. 36].

Художньому набутку М. Пономаренко притаманне жанрово-родове розмаїття. У процесі читання творів письменниці діти можуть практично ознайомитися із специфікою ліричних, епічних, драматичних та синкретичних літературних жанрів. Так, маленьким читачам припали до душі прозові казки Марії Пономаренко: "Біб і Пліт", "Весела квампанія", "Дядечко Лось і зайчик Федик", "Капці для бабусі", "Кульбабкова заметіль", "Оля, Сонко і Сонечко", "Перепілчина музика", "Подарунок", "Пригоди Чіпа та його друзів", "Совенятко і окуляри", "Сорочок та бузинові боки", "Сукня для весни". Талант драматургині розкрився в п'єсах для дітей "Горобці і Білий Котик", "Зимова казка", "Зустріч із Цигарочкою", "Капці для матусі", "Наполоханий Індик", "Оце тобі аптека", "Сіра шубка і бузковий килимок", "Славні літачкові діти".

Та найповніше свій талант Марія Антонівна реалізувала в потужній поетичній творчості. На літературних гостинах письменниця зізнавалася, що є авторкою кількох тисяч віршів. Тільки про котів, яких Марія Пономаренко обожнювала, було створено понад 300 поезій. Й у даному випадку неймовірна кількість ліричних творів зовсім не свідчить про низьку художню якість, а, навпаки, підтверджує силу й міць істинного таланту.

Тематично лірику Марії можна класифікувати таким чином:

1. Твори морального спрямування. Авторка послідовно виховує в дітей любов, повагу й турботливе ставлення до старших, особливо до рідних (бабусь, дідусів, батьків, матерів, братів, сестер). Її твори величають родину, в якій панують справжні дружба й взаємоповага. Глибоко ліричні замальовки "Все починається з мами", "Руки золотенькі", "Скільки сонечок на світі?", "Мамині

руки" сповнені ніжності й тепла любові дитини до найдорожчої людини. При цьому активні герої М. Пономаренко своїми вчинками демонструють не споглядальну, а діяльнісну любов. Так, хвилюючись про здоров'я старенької Ґави, її онучка Вуглинка разом із друзями власноруч виготовила чудодійне взуття (казка "Капці для бабусі").

Також письменниця багато уваги приділяла моральному вихованню дітей. Спостережлива поетеса буквально кількома влучними штрихами могла наочно показати юним читачам, до чого, наприклад, призводять лінощі, неохайність та самозакоханість. Так звана чепуруха, героїня однойменного вірша, захоплена власною зовнішністю, занехаяла своє помешкання: "В хаті бруду – аж по вуха… Хто живе тут? Чепуруха!" [1, с. 19]. Назва твору контрастна, бо зображена тут дівчинка насправді є нечупарою.

2. Вірші, написані в традиціях обрядової лірики. Так, у збірці "Йду я в гості до діток" уміщені твори, приурочені до великих християнських торжеств і свят: Святого Миколая, Нового року, Різдва Христового, Меланії, Водохреща, Великодня, Зеленої Трійці, Івана Купала. Поетеса пропонує вірші, в яких відображено суть свята; також діти знайомляться з народними звичаями та традиціями. Напр., у поезії "Святая водичко, умий наші личка!" відтворюється предковічний обряд очищення людини водою від скверни й показується значення священного таїнства хрещення:

Святая водичко, умий наші личка!
Щоб були рум’яними,
Ніжними, духмяними.
А ми гуртом, далебі,
Низько вклонимось тобі! [2, с. 139]

3. Вірші про природу. У поетичних збірках "Вже прийшла до нас зима", "В гості вже прийшла весна", "Літо з сонечком удвох", "В ліс прийшла красуня осінь", "Всі чотири пори року" тощо авторка захоплює читачів цікавими історіями про нескінченні зміни, що відбуваються з тваринами, рослинами та з неживою природою в різні пори року. У кожному зі згаданих циклів обов'язково представлені улюблені малечею загадки, напр.:

Дарує осінь залюбки
Ці дивні квіти-зірочки (Айстри).
Має ясну жовту вроду
Миле сонечко городу (Сонях).
В густій кроні дуба-тата
Дозрівають… (Жолудята) [2, с. 122–123].

4. Твори для дошкільнят та учнів початкової школи. У чудових читанках "Де ростуть Котигорошки", "Подарунок", "Жайвір", "Усміхнений сонях", "Перлинка", "Сонячна країна – моя Україна" представлені віршовані й прозові казки, пейзажна лірика, лічилки, мирилки, пісні-нісенітниці, загадки, п'єси-мініатюри, гуморески та ін. На думку О. Ящук, читанки Марії Пономаренко пробуджують у школярів інтерес до читання, а з іншого – в цікавій формі навчають дітей рахувати, мислити, робити самостійні висновки, закріплюють

різноманітні знання, вміння та навички, розвивають спостережливість та допитливість [5].

Чимало творів багато Марії Пономаренко безпосередньо спрямовані на початкову школу. Це й авторські читанки, і поетичні збірки "Раз – ромашка, два – ромашка…", "Від 1-го до 10-ти", "Щоб не трапилось біди, пам’ятай про це завжди!". На уроках навчання грамоти стане у пригоді віршована абетка "І в городі, і в саду – всі я літери знайду". Як бачимо, в азбуці опоетизовані добре знайомі українським дітям садок та город. Запам'ятати літери алфавіту малятам допомагають звичайнісінькі, на перший погляд, вишні, яблука, жоржини, петрушка та кріп. Проте талановите письменницьке перо перетворює буденні овочі, фрукти, зелень та квіти в чарівні й неповторні образи.

Отже, у своїй високохудожній творчості Марія Пономаренко послідовно підносила українську мову та культуру; уславлювала родину як основу нашого народу; послідовно виховувала в дітках моральні чесноти; закликала бережливо ставитися до природних багатств.

Список використаної літератури

1. Пономаренко М. Усміхнений сонях : читанка-хрестоматія з "Основ здоров’я". 1-4 класи : навч. посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 136 с.

2. Пономаренко М. Сонячна країна – моя Україна : читанка-хрестоматія з курсу " і Україна". 1-4 класи : навч. посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 152 с.

3. Пономаренко М. Я родом з дитинства… *Пономаренко М. Я родом з дитинства : відгуки, рецензії, інтерв'ю.* Житомир : Рута, 2010. С. 26–27.

4. Шевчук А. Усміхнені соняхи. *Пономаренко М. Я родом з дитинства : відгуки, рецензії, інтерв'ю*. Житомир : Рута, 2010. С. 31–37.

5. Ящук О. Вивчення творчості Марії Пономаренко на уроках позакласного читання в початковій школі. *Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті.* URL : http://eprints.zu.edu.ua/31815/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%AF%D1%89%D1%83%D0%BA.PDF (дата звернення: 2 жовтня 2023 року).

І. М. Коновальчук,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Педагогіка партнерства в процесі дистанційного навчання в початковій школі

Концепція педагогіки партнерства є основою реформування сучасної української школи та одним із факторів ефективної взаємодії учасників

освітнього процесу. Ідея партнерства не є новою для педагогіки, взаємодія на основі рівності, взаєморозуміння, довіри і поваги представлена в класичних та сучасних наукових працях та апробована педагогами-практиками України та за кордоном. Важливою тенденцією в утвердженні партнерської взаємодії в закладі освіти є орієнтація освітнього процесу на ідеї гуманістичної педагогіки, особистісну модель комунікації між учителем, учнем і батьками, подолання авторитаризму у вихованні та навчанні, впровадженні принципів взаємодії, взаєморозуміння, підтримки, усвідомленої особистої відповідальності за результати.

В Концепції НУШ зазначено, що місія Нової української школи полягає у допомозі, розкритті та розвитку здібностей, талантів і можливостей кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками [1].

В умовах дистанційного навчання важливим елементом у реалізації принципів педагогіки партнерства є різноманітні інформаційні технології, оволодіння якими є запорукою ефективної комунікації в системі вчитель-учень-батьки. А формула Нової української школи поєднує використання інформаційно-комунікаційних технологій і запровадження педагогіки партнерства.

Мета статті – здійснити аналіз можливостей найпопулярніших Інтернет-ресурсів, які використовують учителі початкових класів для взаємодії з батьками та учнями.

Питання педагогіки партнерства досліджували В. Андрущенко, Г. Балл, І. Бех, Н. Бібік, Л. Вовк, І. Зязюн, О. Савченко, В. Сухомлинський, М. Ярмаченко та інші. Суттєвий внесок у вивчення проблеми використання дистанційних технології в освіті зробили О. Амеліна, Ю. Бурцева, А.Лотоцька, Д. Малаєв, О. Оноприєнко, О. Цуркан та інші.

Педагогіка партнерства (за О. Барабаш) визначається як напрям педагогіки, який передбачає узагальнення, проєктування оптимальних умов, прийомів, методів формування та розвитку особистості школяра на гуманістичних засадах [2, с. 3–7.].

В умовах дистанційного навчання змінилися пріоритети реалізації головних принципів педагогіки партнерства, які були закладені в Концепції Нової української школи.

У дослідженнях українських науковців зазначається, що педагогіка партнерства базується на принципах добровільності й спільних інтересів, на повазі до особистості, доброзичливості і позитивному ставленні, довірі у відносинах, принципі "діалог – взаємодія – взаємоповага", розподіленому лідерстві (проактивність, право вибору і відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків), соціальному партнерстві (рівність сторін, добровільність прийняття зобов’язань, обов’язковість виконання домовленостей) (І. Бех,) [3; С. 5–10]; в основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками (Н. Бібік) [4, с. 14]; втілюючи ідеї педагогіки партнерства, вчителю необхідно не лише використовувати в своїй роботі стандартні методи організації навчально-

виховного процесу, а й більшою мірою виявляти ініціативу і спрямовувати навчання і виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до діяльності (Н. Бібік) [4].

Отже, одним із важливих факторів успішної роботи вчителя є взаємодія всіх учасників освітнього процесу. В початковій школі дистанційне навчання відбувається у контексті вчитель – учень – батьки – вчитель. На думку Н. Бібік, "педагогіка партнерства і компетентнісний підхід потребують нового освітнього середовища, яке допоможуть створити новітні інформаційно-комунікаційні технології. Вони підвищують ефективність роботи педагога, ефективність управління освітнім процесом, а водночас уможливлюють індивідуальний підхід до навчання" [4, с. 15].

Дистанційне навчання визначається як "індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій" [5].

Найперший випадок дистанційного навчання був зафіксований у 1840 році – листування вчителя та учениці. Учитель надсилав у листі завдання, отримував відповідь, перевіряв роботу і оцінював і надавав зворотній зв'язок. На початку XX століття були популярні радіоуроки, а наприкінці 90-х років – телевізійні уроки педагогів-новаторів. Сьогодні популярності набирає Всеукраїнська школа онлайн. Сучасні Інтернет-технології призвели до появи нових способів дистанційного навчання та взаємодії з батьками та дітьми.

Сьогодні важко зустріти педагога, який не використовує у своїй роботі різноманітні сервіси (соціальні мережі, електронну пошту, блог-сервіси, чати тощо) для онлайн-спілкування, де має можливість ділитися своїм досвідом, захопленнями та використовувати їх у професійній діяльності, зокрема комунікації з батьками і учнями.

Під час дистанційного навчання батьки учнів початкових класів допомагають дітям виконати освітню та навчальну програми, здобути певні результати навчання, реалізувати індивідуальні освітні траєкторії, досягти передбачених результатів навчання, дбають про фізичне та психічне здоров'я дітей, формують у них навички здорового способу життя, сприяють дотриманню учнями академічної доброчесності.

Місцем мережевого спілкування, де учні, їхні батьки, педагоги можуть отримати інформацію про школу, методичну та виховну роботу в закладі, досягнення учнів та педагогічного колективу, переглянути цікаві авторські розробки та освітні програми, розклад занять, посилання на електронні журнали, а також дискусійний майданчик (форум) для вчителів, учнів і батьків, є сайт домашньої сторінки школи. Сайт – це сукупність електронних документів (файлів) в комп'ютерній мережі, об'єднаних під однією адресою (доменним ім'ям або IP-адресою). Саме через сайти формується позитивний імідж закладу освіти й завойовується довіра батьків та громадськості. Для того

щоб сайт працював ефективно, необхідно дотримуватись вимог щодо його структури, змісту, навігації та форм подачі інформації. Основні положення щодо принципів наповнення шкільного сайту прописані в законі України "Про освіту" (стаття 30).

Для налагодження діалогу та спілкування й обговорення актуальних питань у сфері освіти та навчання використовується форум на сайті. Форум на сайті школи дає можливість налагодити діалог і спілкування учасників на різноманітні освітні теми, обговорити питання шкільного життя. Учасниками дискусійного майданчика можуть бути вчителі, батьки, адміністрація, освітні експерти, а також інші особи, яких цікавлять питання у сфері освіти. На форумі можна публікувати дописи, відповідати і ставити запитання учасникам. Живий і змістовний форум, детальне обговорення актуальних тем та проблем стимулює батьків частіше відвідувати сайт школи й більш активно взаємодіяти з учителем.

Щоб розмістити інформацію про свою професійну діяльність, педагогічні досягнення, поділитися досвідом, учителі створюють особисті сторінки в соціальних мережах і блоги. Блог – це візитівка вчителя, основне наповнення якого – записи, що регулярно доповнюються, зображення, відео, фотоматеріали тощо. Блоги активно використовуються педагогами для навчання: розміщення матеріалів та посилань на веб-ресурси, проведення онлайн-дискусій, створення публікацій та технічних засобів для уроку (відео, презентацій, гіперпосилань, аудіолекцій, вбудованих мультимедіа тощо). Також блог може виступати як засіб встановлення тісного контакту та зворотного зв'язку з батьками. На його основі можна організувати батьківські лекторії, розмістити шкільні фотографії, оголошення, провести онлайн-консультації для батьків, поділитися відеозаписами заходів, які проводились в класі, а також отримати коментарі від батьків.

Під час дистанційного навчання в початковій школі важлива систематична взаємодія вчителя з учнями та батьками. Інструментом ефективної онлайн-комунікації є електронна пошта (сервіс в Інтернеті, що робить можливим обмін даними будь-якого змісту (текстові документи, аудіо-відеофайли, архіви, програми) та батьківські інтернет-чати (віртуальні ресурси, у яких можна поспілкуватися з іншими користувачами в режимі реального часу). Через цю групу сервісів йде пряме спілкування між вчителем, учнями та батьками, обмін важливою інформацією та за необхідністю надається зворотній зв'язок. Щоб уникнути непорозумінь, визначають спосіб зв'язку (електронна пошта, закрита група у Facebook, чат у месенджері) та встановлюють правила спілкування у групі.

Отже, під час дистанційного навчання має бути забезпечена повноцінна взаємодія всіх учасників освітнього процесу. Активне й ефективне використання Інтернет-ресурсів та впровадження інформаційних технологій в освітній процес початкової школи є важливим чинником впровадження ідей НУШ та відповідає вимогам сучасного інформаційного суспільства.

Список використаної літератури

1. Концепція Нової української школи https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 9.10.2023).
2. Барабаш О. Педагогіка партнерства – сучасний тип взаємодії між учасниками освітнього процесу. *Учитель початкової школи.* 2018. № 8. С. 3–7.
3. Бех І. Компонентна технологія сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. *Початкова школа.* 2018. № 1. С. 5–10.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2017. 206 с.
5. Положення про дистанційне навчання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text (дата звернення: 9.10.2023).

М. М. Солтусенко,
викладач-стажист кафедри
фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)

Створення власного мультимедійного контенту як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів початкових класів

Сучасний світ вражає різноманіттям технологій і доступом до інформації, що неможливо було уявити кілька десятиліть тому. Ця безмежна інформаційна сфера робить навчання більш стимулюючим і складнішим одночасно, особливо для учнів початкових класів. Виховати молоде покоління, яке володіє критичним мисленням, креативністю і медіаграмотністю, є завданням, яке стає все більш актуальним.

Вчителі початкових класів постійно стикаються з завданням створення навчального процесу, який би відповідав вимогам і потребам сучасної молоді. З впровадженням інформаційних технологій у навчання виникає можливість створювати власний мультимедійний контент, який активізує пізнавальну діяльність учнів і сприяє більш якісному засвоєнню навчального матеріалу [7].

Раціональне використання мультимедійних технологій на уроках у початковій школі сучасної Нової української школи (НУШ) дає безліч переваг:

- *зацікавленість учнів*: роблять навчання більш захоплюючим і відповідним для сучасних дітей, що виросли в цифрову епоху;
- *візуалізація навчального матеріалу*: графіка, відео та ілюстрації допомагають учням краще зрозуміти складний матеріал та формують чітке уявлення про нього;
- *різноманітність підходів*: дозволяють використовувати різні методи навчання, включаючи відеоуроки, ігри, інтерактивні завдання та онлайн-ресурси [1];

- *індивідуалізація навчання*: вчителі можуть налаштовувати навчання для потреб кожного учня, надаючи додаткові матеріали або завдання згідно з рівнем засвоєння;
- *розвиток критичного мислення*: спонукає учнів аналізувати і оцінювати інформацію, розвиваючи критичне мислення.
- *сучасність та підготовка до майбутнього*: готує учнів до цифрового світу та використання сучасних інструментів в навчанні та житті;
- *зручність для вчителів*: спрощують підготовку та проведення уроків, дозволяючи вчителям більш ефективно керувати класом та надавати доступ до інформації;
- *можливість дистанційного навчання*: дозволяють проводити уроки дистанційно, що особливо актуально в умовах пандемії;
- *сприяння розвитку навичок медіаграмотності*: учні вчаться критично оцінювати медійні повідомлення та вміти користуватися інформаційними ресурсами;
- *підвищення якості освіти*: сприяють покращенню процесу навчання, забезпечуючи більш доступну та цікаву форму отримання знань для учнів.

У цифрову епоху створення власного мультимедійного контенту стає все більш актуальним та корисним інструментом для вчителів, оскільки він допомагає покращити навчання та навчальний процес в цілому. Зростання доступності технологій та Інтернету робить цей підхід більш доступним для вчителів різних предметів та рівнів освіти [5].

Під час створення власного мультимедійного контенту для навчання важливо враховувати декілька ключових аспектів, що сприятимуть якісному та ефективному результату.

Один із головних аспектів – визначення цільової аудиторії. Для успішного створення мультимедійного контенту слід звертати особливу увагу на потреби та інтереси цільової аудиторії, розуміючи, хто саме буде використовувати контент, які їхні рівні підготовки та стиль навчання. Необхідно продумати, яким чином контент може відповідати очікуванням та сприяти навчанню [4].

Власний контент повинен бути логічним і послідовним, де один матеріал логічно випливає з іншого. Це допомагає учням легше засвоювати і розуміти матеріал, тому обирати послідовність елементів потрібно так, щоб вони логічно доповнювали один одного. Крім цього, ваш контент повинен стимулювати активне навчання. Включіть інтерактивні завдання та завдання для вирішення проблем, які заохочують учнів думати та вирішувати завдання самостійно. Такий підхід сприяє кращому розумінню та засвоєнню матеріалу, а також підвищує зацікавленість учнів у навчанні [6].

Для збагачення освітнього процесу необхідно використовувати різноманітні медіаформати, такі як зображення, відео, аудіо та інтерактивні елементи, для візуалізації та пояснення матеріалу. Це дозволяє зробити навчання цікавішим та доступнішим для різних типів учнів. При цьому важливо дотримуватися авторських прав і етики: завжди вказуйте джерела та авторство при використанні матеріалів у вашому контенті [3].

Перед впровадженням контенту в освітній процес обов'язково потрібно тестувати його на невеликій групі учнів та отримувати зворотний зв'язок. Це допоможе виправити помилки, вдосконалити контент і адаптувати його до потреб учнів. Крім цього, важливо пам'ятати про постійне оновлення контенту, оскільки сучасна технологія швидко розвивається. Таке оновлення дозволить контенту залишатися актуальним і відповідати сучасним вимогам та технологіям [1].

Створення власного мультимедійного контенту – це не лише інструмент для передачі знань, але і спосіб навчання, який стимулює креативність, мотивацію та активний розвиток учнів. Такий контент сприяє розвитку навичок критичного мислення, сприйняття інформації та вирішення проблем, що є важливими для успішного майбутнього.

Таким чином, створення власного мультимедійного контенту відкриває нові можливості для вчителів у сфері освіти та сприяє покращенню навчання та освітнього процесу. Власний контент – це ключ до набуття знань та навичок, які відповідають вимогам сучасного світу, і це надає вчителям можливість впливати на майбутнє своїх учнів, роблячи їх готовими до викликів та можливостей сучасності.

Список використаної літератури

1. Clark R. C., Mayer R. E. E-Learning and the Science of Instruction: Proven Guidelines for Consumers and Designers of Multimedia Learning. San Fransisco, CA: Pfeiffer. 2011. 351 p.

2. Anderson T. Three Generations of Distance Education Pedagogy. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 2011. Vol 12. P. 80–97.

3. Носенко Т. І. Інформаційні технології навчання: начальний посібник. Київ : Київ. ун-тім. Бориса Грінченка, 2011. 184 с.

4. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання. Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 240 с.

5. Качмар О. А., Барило С. Б. Цифрові технології в освітньому процесі початкової школи в реаліях масштабної військової агресії. *Академічні візії.* 2023. Вип. 19. 2023. URL: : http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7875382 (дата звернення: 17.10.2023)

6. Близнюк Т. Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 64 с.

7. Стрілець С. І., Коток В. В. Дидактичний мультимедійний контент для нової української школи "KM Media ED PROFI". *Молодий вчений.* 2019. № 10 (74). С. 263–266.

Т. І. Шанскова,
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Гуманістичні традиції концепції пайдеї у сучасній професійній підготовці майбутніх вчителів початкових класів

"Пайдея" (Paideia) - це грецький термін, що означає "виховання" або "освіта". У педагогіці поняття "пайдея" пов'язується з концепцією гуманістичного виховання, яку сформулював у XX столітті американський філософ Мортімер Адлер.

Згідно з концепцією "пайдея", освіта має бути спрямована на розвиток людини як цілісної особистості, з урахуванням її інтелектуальних, моральних, етичних та соціальних аспектів. Мета педагогічної діяльності полягає не лише в передачі знань і навичок, а й у формуванні учнів як особистостей з високим рівнем самосвідомості та самостійності.

Пайдея нами розкривається як перша європейська гуманістична і дитиноцентрична культурно-освітня система, яка на педагогічному рівні визначила демократичний уклад тих суспільств та особистісну свободу їх членів.

Згідно з концепцією "пайдея", в основі виховання має бути формування учнівської моралі, взаєморозуміння, толерантності, громадянської свідомості та культури. У педагогіці "пайдея" реалізується через організацію навчального процесу, де наголос робиться на діалозі між учителем і учнем, з використанням методів дискусії, дебатів та колективної роботи.

У сучасному світі концепція "пайдея" залишається актуальною, оскільки формування моральних цінностей та соціальних навичок є важливим завданням сучасної освіти, яка спрямована на підготовку молодих людей до життя в суспільстві.

Нова українська школа у своїй методології і практиках продовжує і розвиває кращі гуманістичні традиції пайдеї, шляхів збереження і формування психологічного, соціального і духовного здоров'я та інтелектуального, етичного і естетичного розвитку, а також як передумова самопізнання і самореалізації.

У підготовці вчителів початкових класів концепція "пайдеї" може бути корисною як методологічна основа, на якій будується весь навчальний процес. Так, використання педагогічних підходів, які передбачають співпрацю між вчителем та учнем, звернення до власного досвіду та думок учнів, може стати однією з ключових складових підготовки вчителів початкових класів.

Концепція "пайдеї" передбачає, що виховання повинно бути спрямоване на розвиток учнів як цілісних особистостей, що передбачає звернення до їх потреб та інтересів. Так, вчителі повинні створювати умови для розвитку особистості учня, враховуючи його індивідуальність та особливості.

У підготовці вчителів початкових класів можуть бути використані такі методи педагогіки "пайдеї", як методи проектної діяльності, дискусії, дебатів, колективної роботи та інших. Вони дозволяють залучати учнів до активної діяльності та сприяти їх розвитку, формуванню навичок співпраці, самостійності та творчого мислення.

Крім того, педагогіка "пайдеї" передбачає звернення до культурно-історичного досвіду, що може бути корисним у роботі з учнями початкових класів. Наприклад, звернення до творів світової літератури, мистецтва та інших видів культури може сприяти

їх розвитку, формуванню навичок співпраці, самостійності та творчого мислення.

Крім того, педагогіка "пайдеї" передбачає звернення до культурно-історичного досвіду, що може бути корисним у роботі з учнями початкових класів. Наприклад, звернення до творів світової літератури, мистецтва та інших видів культури може сприяти розвитку у дітей естетичного та культурного розвитку.

Так, концепція "пайдеї" може бути використана в підготовці вчителів початкових класів як методологічна основа підготовки. Ця концепція передбачає підхід до навчання, який базується на розвитку особистості учня, його індивідуальності та потреб.

Використання концепції "пайдеї" допоможе вчителям початкових класів створювати умови для розвитку учнів як цілісних особистостей. Використовуючи підходи, які передбачають співпрацю між вчителем та учнем, звернення до досвіду та думок учнів, вчителі зможуть більш ефективно забезпечувати навчальний процес та залучати учнів до активної діяльності.

Крім того, концепція "пайдеї" передбачає звернення до культурно-історичного досвіду, що може стати корисним у роботі з учнями початкових класів. Вчителі зможуть використовувати твори світової літератури, мистецтва та інших видів культури для розвитку у дітей естетичного та культурного розвитку.

Отже, використання концепції "пайдеї" може стати методологічною основою підготовки вчителів початкових класів та допомогти їм ефективніше забезпечувати навчання та розвиток учнів.

Теорія "пайдеї" може бути корисною у Новій українській школі, яка передбачає реформування освітньої системи України та перехід до нових підходів до навчання та виховання учнів.

Основні можливості застосування теорії "пайдеї" у Новій українській школі:

1. Розвиток особистості учня як головна мета навчання. Теорія "пайдеї" базується на ідеї, що головною метою навчання є розвиток особистості учня. У Новій українській школі також передбачено акцент на розвитку особистості учня та створення умов для розвитку його потенціалу.

2. Індивідуальний підхід до кожного учня. Концепція "пайдеї" передбачає індивідуальний підхід до кожного учня, звернення до його потреб

та можливостей. В Новій українській школі також передбачено індивідуальний підхід до кожного учня та забезпечення умов для розвитку його індивідуальних здібностей та потенціалу.

3. Використання активних методів навчання. Концепція "пайдеї" передбачає використання активних методів навчання, які забезпечують активну участь учнів у процесі навчання та стимулюють їхню творчість. В Новій українській школі також передбачено використання активних методів навчання та стимулювання творчого мислення учнів.

4. Звернення до культурно-історичного досвіду. Концепція "пайдеї" передбачає звернення до культурно-історичного досвіду, що може стати корисним у роботі з учнями.

5. Освіта має бути інститутом збереження та розвитку цінностей гуманізму. Пріоритетного значення набуває духовний розвиток людини, що ґрунтується на цінностях освітнього гуманізму: пошуку сенсу життя, милосерді, пізнанні, творчості та ін.

Список використаної літератури

1. Лупаренко С.Є. Наукові підходи до дослідження питань дитинства й розвитку дитини. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : науковий журнал СумДПУ ім. А.С. Макаренка. Суми : СумДПУ. № 7 (41), 2014. С. 286–294.

2. Федорець В.М. Антропологічно-ціннісна рефлексія пайдеї як культурно співвідносний шлях удосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури. *Вісник післядипломної освіти. Серія "Педагогічні науки"*. № 8, 2019. С. 153–210.

Розділ 4. Наступність дошкільної та початкової освіти

М. В. Антощук,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри та початкової освіти та культури фахової мови **Басюк Н. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування валеогічної культури в дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольових ігор

Психічно здорова дитина перебуває на нормальному рівні загального та пізнавального розвитку, сформованості певних розумових здібностей, достатньої впевненості у собі; має характерне для свого віку логічне мислення. Соціально-емоційна компетентність психічно здорової дитини – здатність формувати та підтримувати стабільні стосунки з оточуючими. Здорові діти раннього віку мають емоційно-вольові особливості, глибоко сформовані елементи моральних почуттів, розвивають довільну мотивацію дій, самоконтроль і цілеспрямованість. Здоров'я людини – це психологічна конституція і спосіб життя людини, культура, тобто культура життя в доброму здоров'ї – фізичному і духовному, індивідуальний спосіб життя, закладений батьками з дитинства.

Мета статті полягає у визначенні шляхів формування валеологічної культури в дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольових ігор.

Одним із найважливіших чинників індивідуального здоров'я людини є психічне здоров'я, яке пов'язане з фізичною, духовною та моральною структурними складовими здоров'я дітей. Валеологічна культура – це соціально-психологічна діяльність дитини, спрямована на зміцнення та збереження здоров'я, контроль за здоровим способом життя, принципами, традиціями та перетворення його на внутрішнє багатство особистості.

Старший дошкільний вік – це період інтенсивного розвитку і якісної зміни пізнавальних процесів психіки: вони набувають опосередкованого характеру, стають активними і довільними. Дитина вчиться контролювати сприйняття, увагу, пам'ять і мислення. Якісно змінюється здатність до довільного управління поведінкою. Новий рівень розвитку мотивації та глобального інтересу дозволяє дитині орієнтуватися на пізнавальні цілі, правила поведінки, що склалися в суспільстві, ціннісні орієнтації. Одним із центральних новоутворень віку є розвиток нового пізнавального ставлення до дійсності. Розвиваються і вдосконалюються багато особистісних якостей дитини: самостійність, працьовитість, організованість, самовладання, моральні якості; емоційна сфера [2, с. 201].

Однією з обов'язкових умов збереження здоров'я є здоровий спосіб життя. Створення основ здорового способу життя вимагає:

– усвідомлення себе як представника біологічного виду, здатного оцінювати стан організму, прогнозувати, охороняти та формувати здоров'я;

– соціально-психологічне благополуччя, душевний комфорт, цікавий світогляд, високі моральні та естетичні почуття, здатність знаходити радість у творчій діяльності;

– адаптивність до соціальних ситуацій, висока культура спілкування та комунікативні навички.

До основних компонентів здорового способу життя належать: спосіб життя, культурний рівень, місце здоров'я в ієрархії потреба, мотивація, думка, орієнтири на тривале здорове життя, санітарна освіта.

Спосіб життя – це звички, які закріплювалися протягом багатьох років. Спосіб життя – друга натура. В основі лежить ставлення, поведінка, свідомість. Воно не випадкове, а випливає з власних ресурсів і світогляду особистості [5, с. 147].

Валеологія – перший важливий крок у безперервному валеологічному вихованні людини молодшого віку, який має забезпечити виконання таких завдань:

1. Виховання в дітей розуміння того, що людина є частиною природи і суспільства;
2. Встановлення відповідних зв'язків між частинами живої та неживої природи;
3. Створення засобів особистої гігієни;
4. Виховання в дітей дбайливого ставлення до свого здоров'я;
5. Розвивати навички особистої гігієни;
6. Посилення рухової активності дитини;
7. Профілактика та усунення шкідливих звичок;
8. Закріплення валеологічних знань дітей у повсякденному житті;
9. Гігієнічно-просвітницька робота з батьками;
10. Профілактика травматизму.

Важливою формою роботи з дітьми є заняття-гра. В ігровій формі може проходити ефективне виховання дитини, зокрема, в ігровій формі можуть проводитись: бесіди з дітьми, батьками; розваги валеологічного змісту; науково-пошукова діяльність; творчі ігри; рухливі ігри; виконання проблемних ситуаційних завдань; дні здоров'я; дні відкритих дверей; настільно-друковані ігри; читання дитячих творів художньої літератури, розглядання картин, ілюстрацій; пікнік; пішохідні екскурсії та ін.

Загалом найважливішим процесом у всіх вікових групах є організація навчальної діяльності та розробка рекомендацій відповідно до гігієнічних вимог до навчального процесу, психофізіологічних особливостей дітей. Основою індивідуальної валеологічної культури є валеологічна свідомість, вона закладається в процесі діяльності. У дошкільному віці виявляються елементи валеологічної свідомості, але вони ще мають орієнтовний характер.

Валеологічна свідомість самовиражена і розвивається нерівномірно на різних етапах життя дитини, поступово посилюючись, якщо стимулювати

потребу дитини в здоров'ї. Розглядаючи вікові особливості дітей старшого дошкільного віку, можна відзначити, що безпосереднє емоційне ставлення дитини стимулює процес роботи з матеріалами, які використовуються. Колір і динамічність використовуваного матеріалу стимулюватиме інтерес і увагу дітей. Дошкільнятам цікаві активні дії, спільна діяльність із однолітками та дорослими. Набуття знань, умінь і навичок у процесі валеологічної освіти не повинно бути самоціллю, а сприяти формуванню основ валеологічної культури. Все це свідчить про те, що у валеологічному вихованні закладено особистісне начало дитини.

Аналізуючи матеріал, отриманий під час дослідження, ми дійшли висновку, що у змісті валеологічної освіти необхідно враховувати окремі елементи, які сприяють формуванню знань, умінь вести здоровий спосіб життя в сучасних умовах [3, с. 59].

Цікавими для дітей є сюжетно-рольові ігри. Сюжетно-рольова гра – це фантазійна гра, в основі якої лежить певне уявлення дітей, яке виражається в подіях і ролях. Такі ігри пов'язані з людською діяльністю та взаємодією людей. Звертаючись до них, діти намагаються по-своєму відтворити дії та стосунки дорослих, створюючи неповторні ігрові ситуації. Для формування валеологічної культури в дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольових ігор важливо створити соціально-психологічний зміст сюжетно-рольової гри:

– дізнатися про поведінку в різних сферах життя (на вулиці, в театрі, для обговорення важливого питання);

– визначити необхідну поведінку, концепцію, що приховує вирішення проблеми;

– знайти персонажів, які можуть зіткнутися з такою проблемою;

– проаналізувати ситуацію, коли ці герої виконують якісь дії, пов'язані з розв'язанням задачі.

На всіх етапах розвитку особистості дитина розуміє, що гра є важливою частиною її життя. І в міру того, як дитина росте, вона відчуває більшу причетність до розробки та навчання гри.

Види ігор можна визначити на основі різних видів діяльності: розважальні ігри, в які діти грають добровільно; розвивальні ігри – використовуються вихователем для виконання деяких навчальних завдань. Великі можливості для творчого самовираження відкривають рольові ігри, які не контролюються чіткими ситуаціями та правилами. Їх роль полягає в тому, щоб керувати творчим підходом до загального процесу цих ігор. У процесі створення таких ігор організаторська роль вихователів мінімальна – вони можуть лише представити ідею або прочитати готовий зразок гри.

Отже, одним із найпоширеніших методів дошкільного навчання є рольова гра, оскільки гра стимулює допитливість дітей. У рольовій грі учасникам пропонується "зіграти" іншу людину або "розіграти" проблемну ситуацію в неформальній, але дуже реалістичній формі. Рольові ігри розвивають навички критичного мислення, комунікативні навички, вміння відпрацьовувати

поведінку в складних ситуаціях, розуміти позицію інших і водночас розвивати власні ідеї для вирішення проблем, що є частиною розвитку інтелекту і креативності.

Список використаної літератури

1. Бутенко В. Г. Підготовка майбутніх вихователів до формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільників засобами ігрової діяльності: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка. 2018. 256 с.

2. Дембіцька В. Емоційно-почуттєва взаємодія у сімейній системі як компонент формування валеологічної культури дітей молодшого шкільного віку. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 4–5 листопада 2022 р.) в 2 т. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. Т.2. С. 200–206.

3. Іванова В. В. Наукові підходи до систематизації валеологічних знань, спрямованих на виховання дітей старшого дошкільного віку. *Наука майбутнього* : зб. наук. праць студентів, аспірантів та молодих вчених. Мукачево : РВВ МДУ, 2022. Випуск 2(10). С. 58–64.

4. Клипа А. Формування культури здорового способу життя дітей старшого дошкільного віку в сучасному закладі дошкільної освіти. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи*: зб. наук. статей студентів, магістрантів та молодих науковців. Суми : ФОП Цьома С. П., 2023. С. 241−246.

5. Максимова О. О. Валеологічна освіта дітей дошкільного віку (теоретико-методичні засади): навч.-метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 213 с.

М. О. Вишнівська,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Голубовська І. В.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Робота з формування мовленнєвої культури дітей старшого дошкільного віку

Мовлення є ключовим аспектом розвитку особистості та успішної адаптації дитини в суспільстві. Правильне формування культури мовлення в дошкільному віці – фундамент для подальшого успішного навчання в школі й соціальної адаптації дитини, що складає мету дошкільної лінгводидактики, можливості для реалізації якої з'являються в старшому дошкільному віці, сенситивному періоді засвоєння мови й інтенсивного "соціального наслідування" норм і правил мовленнєвої поведінки. Саме тому цілеспрямовану

педагогічну роботу з формування культури мовлення необхідно починати у віці 5-6 років.

Однак вихователь не може досягти ефективного розвитку культури мовлення групи через обмежений словниковий запас дітей, їх недостатнє вміння висловлювати свої думки та почуття. Також чинні освітні програми навчання й виховання в дошкільному закладі освіти приділяють замало уваги процесу формування культури мовлення дітей старшого дошкільного віку. Тому педагогу важливо бути творчим, креативним, щоб віднайти нові методи й підходи для формування чистого та правильного мовлення, засвоєння норм мовленнєвого етикету, вербальної та невербальної виразності мовлення, якостей мовленнєвої культури.

Проблеми формування культури мовлення в дітей старшого дошкільного віку досліджували фахівці в царині психології, педагогіки, лінгвістики та літературознавства. Так, специфіку навчання мови та мовлення в дошкільному віці розглядали такі науковці: А. Богуш, О. Біляєв, М. Вашуленко, Н. Гавриш, Т. Донченко, С. Караман, К. Крутій, В. Мельничайко, М. Пентилюк та ін. До проблеми формування культури мовлення у старших дошкільників зверталися відомі психологи та педагоги (Й.-Ф. Гербарт, Т. Поніманська, О. Калмикова, Н. Шиліна, М. Фомічова та ін.), а також методисти (Н. Гавриш, Л. Ейлер, О. Жильцова, К. Крутій, Є. Сухенко). Найбільшу увагу дослідженням формування культури мовлення приділила А. Богуш, яка виділила аспекти завдань розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Мета нашої статті – визначення ефективних методів та підходів для подолання проблем формування культури мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Формування культури мовлення дітей старшого дошкільного віку – важлива складова їх загального розвитку. Основною метою цього процесу є розвиток високого рівня комунікативних навичок та вмінь, необхідних для успішної взаємодії з навколишнім світом.

А. Богуш вважає культуру мовлення сукупністю комунікативних якостей, досконалість якої залежить від різних умов – смислових завдань, культури мовлення та можливості тексту [2, с. 51].

На думку М. Ілляша, культура мовлення – це володіння літературними нормами на всіх мовних рівнях, уміння користуватися мовностилістичними засобами та прийомами; це сукупність нормативних мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які виражають умови й мету спілкування [4, с. 11].

Якщо реалізувати завдання Базового компонента дошкільної освіти та програми, то вихователь забезпечить виховання мовної особистості, котра володіє засобами мови. Освітня лінія "Мовлення дитини" виділяє цілісний підхід до формування мовно-мовленнєвої компетенції як до головного критерію і важливої умови становлення та розвитку мовленнєвої особистості дошкільника [1, с. 100].

Завершальною метою опанування мови в дошкільному віці є засвоєння культури мовлення та спілкування й літературних норм. Саме в старшому віці дошкільника формується фундамент моральних принципів, моральної культури та продуктивний досвід щоденної комунікації, розвивається емоційно-вольова сфера, з'являється гуманне ставлення до ровесників. Тому у віці 5-6 років формується культура мовленнєвого спілкування [5, с. 62].

Культуру мовленнєвої поведінки доречно пов'язувати з розвитком загальної культури людини, яка є проблемою сприйняття мовлення, формуванням виразності, точності та слововживання. Тому мета вихователя – навчити дітей старшого дошкільного віку граматично, змістовно, стилістично і правильно висловлюватись (табл. 1). Постійно спілкуючись із дітьми, педагог зможе ефективніше вплинути на процес формування культури їх мовлення.

Таблиця 1

Основні напрями формування мовленнєвої культури дітей старшого дошкільного віку

№ п/п	Напрями	Характеристика напрямів
1	Формування чистого та правильного мовлення відповідно до норм української мови	орфоепічна правильність та нормативність мовлення
2	Вживання різноманітних формул мовленнєвого етикету	згідно із ситуацією спілкування
3	Навчання мовної виразності мовлення	лексика, морфологія, синтаксис, фонетика, стилістика, інтонація
4	Навчання немовної виразності мовлення	міміка, жести та пантоміміка
5	Навчання якостей мовленнєвої культури	логічність, естетичність, послідовність, етичність, доречність, багатство лексики, різноманітність мовних форм, влучність, змістовність, адекватність

У дослідженні К. Крутій "Методика навчання мови та розвиток мовлення дітей дошкільного віку" розглядається положення про доцільність організації процесу формування граматично правильного мовлення, що поєднує практичне засвоєння правил формотворення слів і знання про словотворення при застосуванні комунікативно-діяльнісного підходу до мовленнєвого розвитку дітей. Щоб сформувати граматично правильне мовлення у старших дошкільників, потрібно добирати спеціальний зміст навчання, який базується на використанні форм взаємозв'язку мови та мовлення, створювати культурне мовленнєве середовище, яке сприяє формуванню культури мовлення дітей [6, с. 44].

Наталія Гавриш, авторка технології "Художнє слово і дитяче мовлення", визначає такі джерела розвитку культури дитячого мовлення у старшій групі: художню літературу та усну народну творчість, що є найвищою формою літературної мови, яку дошкільники прагнуть наслідувати [3, с. 5].

Тому в дитячому садку слід проводити заняття, спрямовані на збагачення дітей знаннями з культури мовлення й на розвиток комунікативних умінь та навичок. У старшому дошкільному віці діти мають відповідально ставитись до сказаних слів, будувати зрозуміло й послідовно висловлювання, знати й застосовувати етикетні формули звертання, вітання, прощання, згоди, пропозиції [7, с. 19].

Формування культури мовлення дітей передбачає таку організацію мовленнєвої роботи, яка має бути спрямована на розвиток зв'язності висловлювань у процесі роботи над текстом, граматичної упорядкованості та словника; на розвиток точності художнього слова й поетичної чутливості до краси.

Згідно з освітніми програмами "Українське дошкілля", "Дитина", "Я у світі", "Світ дитинства" старші дошкільники повинні вміти застосовувати зменшувально-пестливі форми звертання, мовні та позамовні інтонаційні засоби виразності. Але ми вважаємо, що в цьому віці потрібно звертати увагу й на формування чистого та правильного мовлення, мовленнєвого етикету, якостей мовленнєвої культури.

Для розвитку цих напрямів у дітей старшого дошкільного віку ми пропонуємо застосовувати такі методи та підходи навчання:

− зразкове мовлення дорослих (уникнення грубого та неправильного мовлення, розмова на зрозумілому рівні мови);

− читання казок і книг (розширення словникового запасу, розвиток мовної виразності мовлення);

− вправи на вимову слів ("Звуковий поїзд", "Відгадай звук", "Звуки у словах", "Слова-графіки");

− словникова робота (пояснення значення нових слів);

− використання ввічливих форм мовлення ("будь ласка", "дякую", "вибачте");

− сюжетно-рольові ігри на розвиток виразності мовлення ("Магазин", "Зоопарк", "Поліклініка" тощо);

− театралізовані ігри (ігри-драматизації, розігрування різноманітних казок й інсценівок);

− корекція помилок (підкреслення правильної вимови і способів виразів);

− слухання аудіокниг, музики, мультфільмів;

− спостереження за невербальною комунікацією (сприймання жестів, міміки, тону голосу).

Варто пам'ятати про те, що формування мовленнєвої культури є процесом, який вимагає часу та терпіння. Для досягнення успіху важливо створити таке середовище, яке сприятиме розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Отже, лінгводидактичним аспектом формування культури мовлення дітей старшого дошкільного віку є систематична робота в різних видах художньо-мовленнєвої діяльності, під час якої формується культура мовлення – володіння мовними нормами (граматикою, стилістикою, наголосом і вимовою) та вміння користуватися виражальними засобами мови в спілкуванні, яка забезпечує мовленнєве спілкування, сприяє підвищенню загальної культури, унормовує стосунки між однолітками, вихователем та сім'єю.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. Затверджено наказом Міністерством освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL : http://surl.li/jyzr.

2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник / за ред. А. М. Богуш. Вид. 2-ге, доповнене. Київ : Слово, 2015. 704 с.

3. Гавриш Н. В. Художнє слово і дитяче мовлення. Київ : Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.

4. Дошкільна лінгводидактика : хрестоматія / укл. А. М. Богуш. Київ : Слово, 2005. 720 с.

5. Іщенко Л. В. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови : навч. посіб. Умань, 2013. 138 с.

6. Крутій К. Л. Теорія і практика формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку (на матеріалах морфології і словотворення) : автореф. дис. … доктора пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія і методика навчання". Київ, 2005. 44 с.

7. Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дітей дошкільного віку : монографія. Одеса : ПНЦ АПН України, 2005. 319 с.

О. А. Гордієнко,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Використання методик раннього розвитку дитини дошкільного віку як засіб підготовки до школи

Сучасна дошкільна дидактика пропонує вихователям та батькам багато методик раннього розвитку дитини, які мають свої переваги та можливі недоліки. Розглянемо їх детальніше [1, с. 35].

Методика Марії Монтессорі пропонує дитині різноманітні за дотиковими відчуттями іграшки. Малеча самостійно може обрати те, що їй до вподоби. Вихователь ніяк не втручається, а тільки допомагає.

Переваги ***методики Марії Монтессорі*** – розвиток моторики дрібних м'язів руки, дотикових відчуттів, дитина навчається обирати самостійно відповідно до власних інтересів. Певним недоліком методики є те, що не приділяється увага розвитку сили та витривалості тіла, малюк більше часу приділяє грі сам на сам. Водночас у сучасному світі необхідні навички спілкування і роботи в команді, стихійно вони можуть розвиватися лише в тих дітей, які мають відповідні нахили до вияву самостійності та ініціативи.

Відповідно до теорії ***Глена Домана*** навчити читати двох- або трирічну дитину набагато простіше, ніж шести-семирічну. Також легко трирічна дитина засвоїть іноземні мови. На заняттях за методикою Домана пропонують продемонструвати малюкам картинки з математики, рідної та іноземної мов, інших предметів, тренуючи їх пам'ять. Дитина розвиває пам'ять, запам'ятовуючи цікаву інформацію, та й вихователі, готуючи наочність, підвищують рівень ерудованості. Дитина запам'ятовує слово цілком та асоціює його з малюнком. Недолік – трудомісткість системи, а також те, що дитина запам'ятовує накреслення слова механічно. Підготувати багато картинок задля того, щоб провести одне коротке, але ефективне заняття – на це зважаться лише справжні ентузіасти.

Методика, яку запропонувала українська педагогія, фахівчиня з методик дошкільного виховання, засновниця наукової школи естетичного виховання ***Цвелих Тамара Іванівна***, полягає у розвитку дрібної моторики рук, адже в подальшому без цього неможливо підготувати дитину до письма.

Звернімо увагу, що вплив мануальних (ручних) дій на розвиток мозку людини був відомий ще у II столітті до н.е у Китаї.

Спеціалісти стверджують: ігри з участю рук і пальців допомагають знайти гармонію в тандемі "тіло – розум", підтримують роботу мозку.

І зараз у Китаї розповсюджені вправи з кам'яними і металевими кульками. Заняття з ними покращують пам'ять, діяльність серцево-судинної та травневої систем, усувають емоційне напруження, розвивають координацію, підтримують життєвий тонус. У Японії популярні вправи для долонь і пальців з грецькими горіхами, причому пропонуються вони навіть для найменших.

Методика японського вченого ***Масару Ібука*** пропонує вчити малятко ще до того, як воно народилося. Майбутній мамі потрібно слухати приємну музику, сприймати витвори мистецтва читати вголос, малювати, займатися рукоділлям, отримувати позитивні настрої. Система Масару Ібука отримала популярність не лише в Японії, а й далеко за її межами. У своїй книзі "Після трьох вже пізно" автор доводить, що основи, закладені в дитину від народження до трьох років, визначають характер і долю людини.

Всесвітньо відомий український педагог ***Василь Олександрович Сухомлинський*** наголошував: "Розум дитини – на кінчиках її пальців". Матусі й татусі знають: ігри, що розвивають дрібну моторику, стимулюють творчі здібності, фантазію, благотворно впливають на мозок. А ще допомагають малюку швидше заговорити. Чим краще працюють кисть руки та пальці, тим швидше він засвоює мовлення [2, с. 200].

Добре, коли дитина виконує деякі справи вдома разом із мамою (адже не завжди є час спеціально грати з нею). Так, спільне прибирання або ліплення вареників не тільки розвиває пальчики, але й об’єднує за роботою, дає змогу побачити результат власної праці і порадіти з цього.

Взагалі, звичка до рукоділля розвиває акуратність, уважність, організованість, послідовність в діях, до того ж, це справжнє задоволення! Коли людина уміє в’язати, шити, вишивати узори, плести браслети, створювати модний одяг, то в неї, як правило, все затишно та гармонійно, і настрій гарний.

Частина кори головного мозку, яка відповідає за роботу рук, дуже велика – може бути порівняною з ділянкою, відповідальною за функціонування рота, язика, губ. Чим складніші та дрібніші рухи кистей рук, тим сильніше збуджується відповідна зона мозку. Розповсюджуючись, це збудження переходить на ту частину, яка відповідає за мовлення, і процес активно захоплює її. Саме тому людині простіше говорити, якщо в цей момент вона щось робить руками. Ви, напевно, помічали, як досвідчені оратори перед виступом розминають руки, масажуючи їх, а під час виступу крутять ручку або окуляри в руках.

Будь-які заняття з розвитку спритності і точності пальців допомагають налагодити взаємозв’язки між півкулями головного мозку та синхронізувати їх роботу. В правій півкулі в нас виникають різні образи предметів і явищ, у лівій вони знаходять своє словесне вираження. Відбувається цей процес завдяки свого роду "місточку" між двома півкулями. Чим він міцніший, тим частіше та швидше йдуть по ньому нервові імпульси. А значить, мисленнєві процеси стають активнішими, увага – точніша, пам’ять – гостріша, здібності – розвиненіші.

Крім того, коли пальці зайняті дрібною роботою, маленький майстер заспокоюється та відпочиває, може обдумати події дня та швидко знайти найкращий варіант рішення якоїсь актуальної проблеми. Таким чином, це заняття допомагає зняти стрес, впоратись з переживаннями, подолати роздратування та відволіктися від негативних думок [3, с. 10].

Моральне задоволення від проробленої роботи – це також дуже ефективна антистресова пілюля. Дивлячись на гарний виріб, дитина відчуває гордість за себе: зроблено своїми руками! У подальшому дорослому житті отримані навички роботи руками обов’язково знадобляться, адже хенд-мейд завжди користується попитом. За думкою провідних вітчизняних та зарубіжних модельєрів, ексклюзивний одяг зараз на піку моди.

Дітям можна навести приклади відомих людей, які між ділом займаються рукоділлям. Серед відомих майстринь в'язання – Сара Джесіка Паркер, Джулія Робертс, Кетрін Зета-Джонс, Джуліана Мур. Кеті Холмс захоплюється скраббукингом: власноруч робить альбоми та листівки. А «відчайдушна домогосподарка» Єва Лонгорія прекрасно шиє.

Отже, рукоділля – приємний спосіб відволіктися від тривожних думок, розвинути творчі здібності, самореалізуватися, використовуючи свій творчий потенціал.

Як бачимо, кожна з методик має свої переваги, вони можуть успішно використовуватись в роботі вихователя, пропонуватися батькам. Яку б методику ми не обрали, потрібно чітко усвідомлювати мету, мати мотивацію та прищеплювати дітям бажання займатися та цікаво проводити час. Допомагає в цьому певний стимул, установка, для чого це потрібно. Формулювання цілей допоможе рухатись до них планомірно та наполегливо. Важливо враховувати, що жодна з систем не має примусового характеру, у дитини в жодному разі не повинно виникати відчуття насильства над собою. Кожна з методик спрямована на творчість, розвиток особистості, її нахилів та врахування потреб.

Список використаної літератури

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. С. 34 – 35.
2. Виховання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти різних типів: монографія. За наук. ред. Н. В. Гавриш. Кропивницький : ІМЕКС - ЛТД, 2021. 226 с.
3. Шевченко Н. Психофізіологічні особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку. *Ранній розвиток дитини – право кожного:* зб. Матеріалів Всеукраїнського форуму (м. Київ, 20 квітня 2019 р.) / Міністерство освіти і науки України, Національний еколого-натуралістичний центр. Київ: НЕНЦ, 2019. 123 с. С. 10 – 15.

В.В. Денисюк,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Підгурська В. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування пізнавальної активності в дітей дошкільного віку на заняттях з розвитку мовлення

Постановка проблеми. Пізнавальна активність є необхідною у сучасному світі, який постійно змінюється та розвивається. Людина, яка активно досліджує світ та набуває нових знань, може бути більш успішною в будь-якій сфері діяльності. Тому розвиток пізнавальної активності є важливим завданням для кожної людини, незалежно від її віку, професії та соціального статусу.

Проблема формування пізнавальної активності в різних аспектах широко відображена в працях психологів та педагогів (К. Альбуханова-Славська, Д. Богоявленська, Л. Божович, Л. Виготський, Г. Костюк, А. Матюшкін, Л. Проколієнко, С. Рубінштейн та ін.). Серед досліджень XXI століття цій проблемі присвячені роботи І. Литвиненко, С. Ладивір, Л. Мар'яненко,

Т. Ткачук та ін.. Зокрема, І. Литвиненко констатує прямий зв'язок між процесом розуміння та пізнавальною активністю.

Одним зі способів сприяння розвитку пізнавальної активності є створення стимулюючого середовища, яке сприяє здійсненню досліджень та пошуку нових знань.

Аналіз навчально-пізнавальної діяльності старших дошкільників у базових дошкільних навчальних закладах показав, що значна увага приділяється проблемі розвитку мовлення вихованців й усвідомлення ними мовлення. Але більшість педагогів залучається до репродуктивного накопичення знань, умінь та навичок, не приділяючи достатньої уваги проблемі формування пізнавальної та мовленнєвої активності дітей зазначеного віку. Спостереження за освітнім процесом у ДНЗ дозволяє виокремити труднощі, з якими стикаються педагоги у процесі планування й проведення мовленнєвих занять із дітьми старшого дошкільного віку (особливо занять із усвідомлення дітьми мовлення). Якщо заняття вихователі проводять як фронтальні, то це унеможливлює урахування індивідуальних особливостей пізнавальної активності старших дошкільників. Такі заняття зазвичай затягнуті в часі, зв'язки між компонентами їх структури не завжди природні. Тому на заняттях із розвитку мовлення необхідно впроваджувати інтеграцію, продуктивні види діяльності, а також ураховувати індивідуальні особливості пізнавальної активності дітей.

Процес формування пізнавальної активності старших дошкільників під час занять організовується за трьома напрямами:

- створення вихователем позитивного емоційного ставлення дитини до пізнавальної та мовленнєвої діяльності;
- організація систематичної пошукової діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей дітей й диференціації завдань, а також на основі взаємозв'язку мовленнєвого змісту щодо усвідомлення дитиною мовлення, художньо-мовленнєвої, зображувальної діяльності тощо;
- розгортання цієї діяльності у ході занять таким чином, щоб у ній виникали все нові й нові запитання, ситуації, що стимулюють пізнавальну й мовленнєву активність.

У процесі проходження виробничої педагогічної практики ми дотримувалися таких методичних вимог:

- створювати оптимальні умови для самостійної практичної діяльності кожного вихованця, ураховуючи індивідуальні особливості;
- вирішувати пізнавальні задачі різного рівня складності, а також практикувати пошукові завдання й ситуації;
- використовувати прийоми порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення під час виконання дитиною самостійних робіт;
- опиратися на принципи: гри; унаочнення; доступності; індивідуалізації та диференціації, активності та ін.;
- проводити якісне та неупереджене оцінювання результатів навчання; спеціальну спрямованість на формування таких важливих компонентів пізнавальної діяльності, як самоконтроль й самооцінка;

- стимулювати дітей до творчості.

Планування занять із розвитку мовлення, з орієнтацією на формування пізнавальної активності може складатися з наступних етапів:

Встановлення цілей та завдань. Перед тим, як розпочати заняття, необхідно встановити конкретні цілі та завдання, які необхідно досягти на занятті.

Підготовка матеріалів. Необхідно підготувати матеріали, які використовуватимуться на занятті. Це можуть бути тексти для аналізу, завдання для виконання, картки зі словами або термінами для вивчення.

Введення в тему. На початку заняття необхідно ввести учнів в тему та викликати їхню зацікавленість. Наприклад, можна показати відео або зображення, які стосуються теми заняття.

Робота з матеріалами. Після введення в тему можна перейти до роботи з матеріалами. Діти можуть працювати індивідуально або в парах, а також виконувати завдання, які стосуються аналізу та побудови висловлювань.

Вправи на розвиток мовленнєвої активності: На занятті необхідно також проводити вправи на розвиток мовленнєвої активності, такі як імпровізаційні вправи, рольові ігри, дискусії тощо.

Підсумок. На завершення заняття необхідно провести підсумок та оцінити досягнення вихованців. Це можна зробити за допомогою тестів, заохочень за виконання завдань або за результатами дискусії.

Окрім того, важливо заохочувати дітей до самостійної роботи над вдосконаленням своїх мовленнєвих навичок. Це можна зробити, надавши додаткові завдання для домашнього виконання або порадивши певні ресурси для самостійного вивчення.

Для формування пізнавальної активності на заняттях з розвитку мовлення доцільно використовувати такі ігрові завдання:

- Гра "Слово за слово" – учасники гри називають слова по черзі, починаючи з певної літери або за певною темою. Ця гра допоможе збільшити лексичний запас та швидкість мовленнєвої реакції;
- Завдання на складання історій – учасники мають скласти історію за запропонованими темами, наприклад, за картинкою, за заданим словом та ін. Такі завдання допоможуть розвивати уяву та творчі здібності діток;
- Вправа "Дай відповідь" – учасники мають відповісти на запитання з певної теми. Ця вправа допоможе розвивати логічне мислення та уміння формулювати свої думки;
- Гра "Продовжи речення" – діти мають продовжити речення, яке почав попередній учасник. Така гра допоможе розвивати уміння висловлювати свої думки та адаптуватися до мовленнєвого контексту;
- Вправа "Опиши предмет" – учасники мають описати певний предмет за його виглядом, розміром, функціональністю тощо. Ця вправа допоможе розвивати уміння описувати світ навколо та використовувати різні лексичні засоби.

- Завдання "Порівняй" – дітки мають порівняти два предмети, явища чи ситуації за різними критеріями (наприклад, за корисністю, за виглядом, за ціною). Такі завдання сприятимуть розвитку вмінь аналізувати та порівнювати різні аспекти навколишнього світу.
- Гра "Хто я?" – учасники мають загадати певну персону, а решта учасників задають запитання, щоб вгадати, кого загадали. Ця гра допоможе розвивати уміння задавати запитання та використовувати лексичні засоби для описування людей та їх характеристик.

Висновок. Пізнавальна активність – це важлива здатність, яка сприяє розвитку особистості та успішності в будь-якій сфері діяльності. Розвиток пізнавальної активності може здійснюватися за допомогою різноманітних методів та підходів, які включають в себе не тільки теоретичну підготовку, але й практичну діяльність. Важливо створити стимулююче середовище, яке сприятиме активному пошуку знань та нових ідей, а також навчання на практиці, можна стверджувати, що заняття з розвитку мовлення можуть мати значний вплив на формування пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку. Дослідження в цій області можуть допомогти встановити ефективні методики та завдання для розвитку мовлення та пізнавальної активності дітей, що може мати далекосяжні наслідки для їхнього майбутнього успіху в навчанні та житті.

Список використаної літератури

1. Кузьменко О. О. Особливості формування пізнавальної активності старших дошкільників на заняттях з розвитку мовлення. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія "Педагогіка. Соціальна робота", 2018. № 2(45). С. 38 – 42.
2. Мазур О. Ю. Формування пізнавальної активності старших дошкільників на заняттях з розвитку мовлення. Науковий вісник Чернівецького університету: Педагогіка та психологія, 2020. № 946. С. 164–169.
3. Шаповал Н. І. Формування пізнавальної активності старших дошкільників на заняттях з розвитку мовлення. Педагогічний процес: теорія і практика. 2019. № 3-4. С. 5.
4. Шкуратівська Н. В. Формування пізнавальної активності старших дошкільників у процесі розвитку мовлення. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*. 2019. № 3(22). С. 98–105.
5. Ярошенко Л. В. Розвиток пізнавальної активності у дошкільників на заняттях з розвитку мовлення. *Методист*. 2017. № 3. С. 24–31.

Л. В. Джигирей,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Голубовська І. В.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Літературне краєзнавство як засіб патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку

Події, що відбуваються в суспільстві та державі, зумовлюють необхідність формування в дітей дошкільного віку високих етичних та психологічних якостей, серед яких провідне місце займає громадянська позиція, відповідальність за майбутнє Батьківщини та готовність до її захисту. Патріотичне виховання – це комплексний, довготривалий процес, який має здійснюватися з найменшого віку дитини та продовжуватися протягом всього життя людини. Саме тому сьогодні зростає роль патріотичного виховання в межах закладів дошкільної освіти загалом та літературного краєзнавства як одного з ключових його засобів зокрема.

Василь Сухомлинський розглядав питання краєзнавства у працях "Моральні заповіді дитинства і юності", "Батьківська педагогіка", "Народження громадянина". Науковець розробив систему краєзнавства, відповідно до якої "кожний учень залучається до безпосередньої участі в справах суспільства". Ключове значення педагог надавав саме емоційному насиченню об'єктів рідного краю, природи та природознавству. На його погляд, найголовніше в моральному вихованні – це навчити дитину робити добро, мотивувати її до благородних вчинків, розвивати її духовний світ [1, с. 95].

У педагогічній енциклопедії поняття "краєзнавство" визначається як вивчення на заняттях та у вільний час природи, соціально-економічного й культурного розвитку краю: мікрорайону, села, міста, району, області. Однак з педагогічної точки зору краєзнавство є не тільки засобом пізнання та вивчення своєї місцевості, а й невід'ємною складовою навчально-виховного процесу [6, с. 341].

Головна мета краєзнавства в дошкільному віці – виховання в дитини любові до рідного краю, всебічне вивчення території, на якій проживає дитина, пошук просторових і часових зв'язків між природними та соціокультурними процесами та об'єктами [5, с. 12].

Вивчаючи поняття "краєзнавство", слід звернути увагу, що воно включає в себе досить умовне поняття "рідний край". Край – відносно невелика частина певної території, кордони якої визначають, залежно від того, хто і з якою метою має її вивчати [4, с. 27].

ЗДО визначає край як мікрорайон, місто, в межах якого знаходиться заклад. Саме в межах цього "краю" проводяться прогулянки, спостереження, екскурсії, подорожі, здійснюється природоохоронна та науково-дослідницька діяльність дітей навчального закладу.

Виділяють також державу, область та район, в якому проживає дитина. Важливо, що при розумінні "рідного краю" значущою ознакою є соціальні особливості: традиції та звичаї, духовні та матеріальні цінності, трудова діяльність та побут народу, що характерні виключно певній території [4, с. 28].

Отже, краєзнавство – це навчально-освітня, пошуково-дослідницька (результатом якої в дошкільному віці є природоохоронна діяльність) та суспільно корисна діяльність [7].

Один із найважливіших принципів роботи з дітьми дошкільного віку – принцип наступності та переходу від простішого до складнішого. Так, дитина має можливість самостійно будувати взаємозв'язки, формувати власне бачення та ставлення до подій, фактів і явищ, які відбуваються в рідному краї, на рідній землі.

Характерним для краєзнавчої діяльності дітей старшого дошкільного віку є те, що дошкільники постійно поповнюють свій багаж знань про власний родовід, дитячий заклад, рідну природу, вулицю, мікрорайон, місто.

Вивчаючи історію рідного краю, дошкільники розвивають в собі почуття гідності за власний народ; патріотичне виховання стає частиною їх світогляду [7, с. 323].

Важливими в процесі виховної роботи дітей дошкільного віку є дотримання таких підходів: комплексного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого.

Краєзнавчі об'єкти – головне джерело знань про рідний край. За основними напрямами вивчення їх умовно можна поділити на такі групи:

- адміністративно-територіальні (населений пункт, район, область, край, країна);
- культурно-мистецькі (театри, музеї, бібліотеки, навчальні заклади);
- історичні (пам'ятки, заповідники);
- природні (рельєф, гори, низовини, водойми; корисні копалини, рослини і тварини);
- економічні (заводи, господарства, шахти) [2, с. 30].

Літературне краєзнавство в свою чергу включає вивчення літературних процесів певного регіону. Дошкільники знайомляться з літературним краєзнавством, слухаючи вірші та твори місцевих письменників, вітчизняних та регіональних творців художнього слова, що оспівують красу рідного краю у власних творах.

Таким чином, організація роботи щодо ознайомлення дошкільників із рідним краєм здійснюється як комплексне розв'язання освітніх, виховних, пізнавальних та мовленнєвих завдань, у процесі вирішення яких вихователь має змогу:

- розвивати пізнавальну активність дошкільника;
- розвивати інтерес до бажання пізнання та розуміння неповторності свого рідного краю;
- формувати навички дослідницької та пошукової діяльності;

- розвивати вміння аналізувати, зіставляти, робити висновки,
- знаходити відповіді [3, с. 5].

Отже, у процесі краєзнавчої діяльності діти старшого дошкільного віку поступово збагачують знання про свій родовід, дитячий садок, рідну природу, вулицю, мікрорайон, місто в нерозривному зв'язку з вивченням народної спадщини, звичаїв рідного краю, історії та мови: так виховується почуття гордості за свій народ, формується національний світогляд, здійснюється патріотичне виховання.

Список використаної літератури

1. Ідеї В. О. Сухомлинського і становлення нової української школи : посібник для студентів ВНЗ : у 2 кн. Кн. 2. XX століття / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ : Либідь, 2005. 380 с.
2. Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (нова редакція) від 22.05.2021 № 615. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0615736-12
3. Реєнт О.П. Краєзнавство – невід'ємна складова сучасності. *Слово Просвіти*. Ч. 27 (716) 2013. С. 5.
4. Тімець О. Значення краєзнавства на різних етапах розвитку суспільства. *Рідна школа*. 2002. № 8□9. С. 27□33.
5. Тронько П. Історичне краєзнавство : крок у нове тисячоліття (досвід, проблеми, перспективи). Київ, 2000. 270 с.
6. Український енциклопедичний словник : в 3-х т. / редкол. А. В. Кудрицький та ін. 2-ге вид. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1987. Т. 2. 736 с.
7. Човрій М. Я., Сухацька Л. М. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору. *Науковий вісник Ужгородського університету.* Серія : "Педагогіка. Соціальна робота". 2016. Вип. 1(38). С. 323–326.

К. О. Євпак,
студентка ННІ педагогіки
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Підгурська В. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Психологічні передумови формування комунікативних навичок у старшому дошкільному віці

Сучасний темп життя та стрімкі зміни у системі освіти визначають необхідність соціалізації дітей та навчання їх спілкуванню. Одним із головних

завдань розвитку гармонійної особистості дошкільника є формування його комунікативної особистості.

Розвиток комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку є однією з основних проблем дошкільної лінгводидактики. Її актуальність зумовлюється пріоритетними напрямами Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Комплексними заходами щодо всебічного розвитку і функціонування української мови", спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технології навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування.

Гра – це вид діяльності, де дошкільнята активно розвиваються, реалізують свої творчі здібності. Сюжетно-рольова гра – це різновид творчої гри, який передбачає розігрування певного сюжету в ролях. Залучення дітей до сюжетно-рольової гри надзвичайно ефективно сприяє соціалізації та розвитку комунікативної сторони особистості дітей. Застосування сюжетно-рольової гри матиме результат, якщо попередньо підготувати дітей, створити відповідне середовище та правильно розподілити ролі.

Сам процес сюжетно-рольової гри дає можливість розвитку духовних і фізичних сил дітей, їх уваги, пам'яті, уяви, дисциплінованості, згуртованості, спритності, творчості, винахідливості. Варто зазначити, що саме гра – це своєрідний, властивий лише дітям дошкільного віку, спосіб засвоєння суспільного досвіду. Завдяки грі формуються всі сторони особистості дошкільнят, відбуваються певні важливі зміни в їх психіці, що допомагає дітям підготуватися до переходу до нового, більш високого етапу розвитку. Цим пояснюються надзвичайно важливі виховні можливості ігор, які вважають провідною діяльністю дітей дошкільного віку.

Проблема формування комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку висвітлена у працях таких відомих психологів, як А. Артемова, А. Богуш, М. Лісіна, А. Леушина, А. Ладивір. Психолого-педагогічний аспект проблеми знаходимо в роботах М. Забродського, М. Лісіної, Ю. Азарова, В. Кузьміної, В. Гаркуші. Умови та чинники формування комунікативних навичок дітей дошкільного віку висвітлені в дослідженнях Л. Бадалян, О. Головченко, Л. Журби, Л. Кирилова, В. Кожевнікова, Л. Персіанінова тощо [7].

Психологи останнім часом усе частіше звертаються до проблеми розвитку комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку.

Варто зазначити, що високий рівень розвитку комунікативних навичок – це основа майбутньої благополучної адаптації дитини в будь-якому суспільному середовищі, що, у свою чергу, має безпосередню практичну надважливість у формуванні комунікативних навичок та умінь з самого раннього віку [2].

Основою реальної педагогічної практики є психологічні дослідження, які теоретично пояснюють зміст і значення формування комунікативних навичок у процесі розвитку дошкільнят. Основою більшості таких праць є концепція діяльності. Спираючись на неї, деякі науковці (М. Лісіна, Г. Костюк)

порівнювали спілкування з комунікативною діяльністю і таким чином аналізували. У своїх дослідженнях учені дійшли висновку, що комунікативні навички безпосередньо впливають на психічний розвиток дошкільників та сприяють йому.

Комунікативні навички – це індивідуально-психологічні властивості особистості, що відповідають вимогам комунікативної діяльності і забезпечують її швидке й успішне здійснення.

Науковці Ю. Азаров, В. Кузьміна розглядають комунікативні навички дітей дошкільного віку як осмислені дії дитини, здатність правильно поводитися відповідно до цілей спілкування. Таким чином, комунікативні навички мають певні складові:

1) осмислені комунікативні дії дошкільника, основою яких є система знань і усвідомлених елементарних умінь та навичок;

2) здатність дітей правильно поводитися у кожній конкретній комунікативній ситуації, використовуючи адекватні прийоми і способи дій у вирішенні комунікативних завдань [2].

З психологічної точки зору, успіх формування і ефективного закріплення комунікативних навичок спілкування в дошкільнят залежить від декількох факторів, зокрема:

- власне бажання спілкуватися, бо без мотивації здійснення комунікативних зв'язків є неможливим;
- уміння слухати свого співрозмовника і чути його, адже дуже важливо проявляти інтерес до оточуючих і розуміти те, що вони хочуть повідомити;
- емоційна взаємодія, бо без співпереживання і співчуття ефективне спілкування неможливе;
- знання правил спілкування та вміння застосовувати їх практично [3].

М. Лісіна у своїх дослідженнях показує, що основою формування комунікативних навичок є діяльнісний підхід. Такий підхід, на думку вченої, сприяє самостійній творчій діяльності кожного дошкільника. Більшість учених-психологів (Г. Костюк, Ю. Азаров, В. Кузьміна) теж вважають діяльнісний підхід головною та надзвичайно важливою умовою особистісного розвитку і виховання дітей.

Отже, формування комунікативних навичок у дітей – одне з пріоритетних завдань освітніх установ, адже результативність, ефективність та якість спілкування залежить від рівня комунікативних умінь та навичок співрозмовників.

З погляду психології, комунікативні навички дітей дошкільного віку (3-5 років) розглядаються як комплекс індивідуально-психологічних властивостей особистості суспільної спрямованості, а саме: комунікабельність, емпатія, доброзичливість; певний рівень знань, умінь соціально-комунікативної діяльності; бажання контактувати і необхідність вступати в комунікативну діяльність, здатність спілкуватися з дітьми протилежної статі [9].

Процес формування навичок комунікативної взаємодії в дошкільному віці проходить певні стадії, зокрема:

1) для дітей 2-4 років життя однолiток є партнером у емоційно-практичній взаємодії, основою якої є копіювання дій та емоцій;

2) у дошкільнят 4-6 років виникає потреба в ситуативно-діловій співпраці з однолітками, основою якої є ігрова діяльність;

3) у дітей 6-7 років спілкування абстрагується від конкретної ситуації, починають формуватися лідери у спілкуванні [6].

Саме у старшому шкільному віці у більшості дітей з'являється невимушене і безкорисливе бажання допомогти однолітку, подарувати йому будь-що або піти на поступку у тій чи іншій ситуації. У цей період під час спілкування значно підвищується емоційна активність і співпереживання до однолітків. Дітям надважливо, що і як робить інша дитина (у що грає, що малює, які книжки переглядає, які іграшки має) не для того, аби виявити, хто кращий, а просто так, адже цей інший стає цікавим сам по собі. Іноді, навіть усупереч прийнятим правилам, старші дошкільники намагаються допомогти іншому, підказати йому правильну відповідь або правильний хід у грі. Це все свідчить про те, що думки і дії дошкільнят старшого віку спрямовані не лише на позитивну оцінку від дорослого чи на підкреслення особистих переваг, але й невимушено на іншу дитину, на те, щоб комусь іншому було добре [5, с. 17].

Отже, формування комунікативних навичок та створення необхідних умов для міжособистісного спілкування в дітей старшого дошкільного віку надзвичайно важливе у процесі розвитку особистості. Комунікативні навички дітей дошкільного віку розвиваються в часі і просторі, обумовлені соціальними умовами, індивідуальними особливостями дітей, предметно-практичною діяльністю, організацією освітньої діяльності, специфікою простору спілкування.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти / під наук. керівн. д-ра психол. наук, проф., чл.-кор. НАПН України Піроженко Т.; авт. кол.: Байєр О., Безсонова О., Брежнєва О., Гавриш Н., Загородня Л., Косенчук О., Корнєєва О., Лисенко Г., Левінець Н., Машовець М., Мордоус І., Нерянова С., Піроженко Т., Половіна О., Рейпольська О., Шевчук А. Київ: Видавництво, 2021. 37 с.

2. Денисенко О. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. Черкаси: ЧОІПОПП ЧОР, 2012. 32 с.

3. Кінг Л., Гілберт Б. Як розмовляти будь з ким, будь-коли і будь-де. Секрети успішного спілкування. Київ: Моноліт-Bizz, 2019. 208 с.

4. Максимова О. Формування комунікативної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський*

нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; Ін-т педагогіки НАПН України. Вип. 20(1–2016). Ч.2. 2016. С. 229–234.

5. Нещерет О. Психологія мовленнєвої діяльності: навчально-методичний посібник. Ніжин, 2004. 86 с.

6. Павелків Р. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2008. 432 с. URL: http://www.zaochka.net/catalog_p_21.html.

7. Паламар С., Науменко М. Підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в контексті сучасних освітніх парадигм. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 2 (29). С. 105–120.

8. Піроженко Т. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини: монографія: ТОВ "Нора- прінт", 2002. 309 с.

9. Сарапулова Є., Панченко Т. Самоопізнання та етика спілкування як засоби формування комунікативних умінь у представників молодого покоління. *Педагогіка толерантності*. 2008. № (45). С. 57–65.

О. Л. Євпак,
студенка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Підгурська В. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Використання потенціалу дитячої літератури як засобу формування художньо-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Важливість та доцільність формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку є очевидною. Головним чином, цей процес повинен реалізуватися через залучення дітей до краси рідного слова, розвитку культури мовлення із метою формування чіткості, правильності, доречності мовлення, із метою розвитку вмінь дошкільників користуватися засобами мовленнєвого увиразнення як умови успішного шкільного навчання та самореалізації у суспільстві [1, с.16].

Ця думка підтверджується у таких документах, як закон України "Про дошкільну освіту" (2021 р.), "Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку" (2020 р.), Концепція "Нова українська школа" (2016 р.), "Базовий компонент дошкільної освіти" (2021 р.).

Проблемі формування художньо-мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку присвячені праці таких психологів та педагогів, як А. Богуш, І. Березовська, Г. Григоренко, В. Захарченко, К. Крутій, Т. Маркова. Методичні аспекти використання засобів творчого розповідання означені у працях В. Бенери, А. Богуш, О. Запорожця, Н. Маліновської, Н. Карпинської та ін.

Мета статті – здійснити аналіз форм і методів формування художньо-мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами дитячої літератури.

Загальновідомо, що старший дошкільний вік сприятливий для розвитку творчості, пізнавальної активності та інтересів дітей. Уміння сприймати і правильно розуміти текст є важливим засобом у формуванні художньо-мовленнєвої компетентності через виховання інтересу до художнього слова, ознайомлення з творами дитячої літератури, художнім словом із метою самостійного пізнання дитиною навколишнього світу.

На етапі дошкільного дитинства ознайомлення з творами художньої літератури (казки, оповідання В. Сухомлинського, Л. Українки, Б. Грінченка) формує в дітей уміння пояснювати, тлумачити навколишній світ. Читання та інтерпретація вчинків героїв художніх творів є способами розуміння дитиною художнього тексту, це звичка, що удосконалюється упродовж усього життя [3, с. 12]. Дитина, якій систематично читають, накопичує багатий словниковий запас, оскільки чує велику кількість різних слів. Читаючи разом із дорослими (мамою, татом, бабусею, вихователькою та ін.), дитина не лише дізнається щось нове, а й активно розвиває мовлення, мовленнєву творчість, уяву та пам'ять, а часом засвоює важливі життєві уроки.

Якщо дорослий використовує у своєму мовленні засоби художньої виразності, це буде слугувати чинником успішного розвитку поетичного слуху та здатності до словотворчості у дитини.

Діти шляхом співпереживання героям творів учаться звертати увагу на настрій людей, які знаходяться поруч, що сприяє розвитку емоційного інтелекту. Персонажі дитячих творів допомагають дошкільнятам проживати цілий спектр емоцій, що сприяє формуванню здатності виявляти емпатію. Це такі дитячі казки, як "Кривенька качечка", "Дідова дочка і бабина дочка" та ін.

Обговорення з дітьми проблем, порушених в казках чи оповіданнях, виховує в дітей дух миролюбства та поваги до інших. Колективне обговорення проблем дитячих творів сприяє активізації розумової діяльності дошкільників, спонукає їх до розвитку самостійності, формування власних думок та суджень як умови розвитку активної мовленнєвої особистості.

Художня література, виконуючи функцію соціалізації, завдяки художнім образам створює атмосферу для вираження почуттів та емоцій дитини, та як наслідок формування художньо-мовленнєвої компетентності. Для прикладу можна зупинитися на дитячих казках ("Колобок", "Про ріпку"), цей жанр дозволяє передавати характерні якості людини у простій формі для читачів будь-якого віку. Казка є безцінним засобом оволодіння дитиною навичками взаємодії у колективі та виступає ефективним чинником формування художньо-комунікативної компетентності дошкільника.

Процес формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами дитячої літератури доцільно реалізувати через використання інформаційних, наочних методів, вправ творчого характеру. До них відносимо бесіди, спільні обговорення, творчі вечори,

екскурсії, пов'язані з творчістю літераторів, літературні спектаклі, використання театралізації. Головною метою театралізації є вплив на емоційність, увагу та уяву дитини. Такий прийом передбачає театральне оформлення приміщення ЗДО та використання костюмів героя літературного твору. Використання театралізації у навчальній діяльності старших дошкільників сприяє формуванню духовного світу дітей; здатності зіставляти літературних героїв, знаходити спільне та відмінне в тексті; залучати до читання як умови готовності дитини до школи.

Серед ефективних засобів формування художньо-мовленнєвої компетентності засобами художньої літератури у ЗДО найбільш значущими є захоплене викладання, новизна матеріалу, застосування інноваційних методів навчання (мультимедійні презентації, використання освітніх платформ "Всеосвіта", "Мозаїк"). Такі прийоми дозволяють зробити процес формування художньо-мовленнєвої компетентності захоплюючим, невимушеним і цікавим [4, с.72].

Пропонований навчальний матеріал повинен враховувати вікові, психологічні та індивідуальні особливості дітей старшого дошкільного віку, рівень їх мотивації, зацікавленість у процесі художньо-мовленнєвої діяльності, успіх у процесі оволодіння художньо-мовленнєвою компетентністю [5].

Формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей за допомогою дитячої літератури передбачає використання активної мовленнєвої практики, вживання вихователем образних висловів та урізноманітнення діяльності на занятті. А також має відповідати віку, інтересам, можливостям та здібностям дітей 5-6 років, передбачати розвиток самостійності мислення, ініціативності та творчості.

Отже, дитяча література є безцінним засобом формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку, оскільки вона відкриває та пояснює дитині життя суспільства та природи, світ людських почуттів та взаємин. Вона розвиває мислення та уяву дитини, збагачує її емоції, надає дітям прекрасні зразки української літературної мови, допомагає зрозуміти емоції інших, сприяючи формуванню художньо-комунікативної компетентності дітей. У художньому творі слова та їх поєднання створюють яскраві образи у свідомості дітей, вони активізують дитяче мовлення, розвивають мислення, удосконалюють словниковий запас.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Державний стандарт дошкільної освіти. міністерство освіти України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20 (дата звернення: 02.01.2022).

2. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2015. 720 с.

3. Гужанова Т. С. Місце методики формування мовленнєвої компетенції дошкільників у підготовці майбутніх вихователів. / за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової. Житомир : ФОП Левковець, 2019. 258 с. С. 10–12.

4. Дубравіна Т. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. К.: Видавничий Дім "Слово", 2019. 704 с.

5. Коченгіна М. В., Дяченко Л. М. Літературна творчість як засіб особистісно орієнтованого виховання дітей. URL: http://gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnuk_17/V17_119_124.pdf

А.А. Закусило,
студентка групи ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент початкової освіти та культури фахової мови **Басюк Н.А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Структура креативності як основа формування креативних здібностей у дітей старшого дошкільного віку

Креативність – один із найважливіших факторів успішного життя людини, у тому ж числі професійного. Це творчі здібності, які сприяють генеруванню принципово нових ідей та втіленню їх у життя. Креативність допомагає людям вирішувати різні завдання, створювати винаходи, які покращать, полегшать, зроблять комфортнішим існування людства. Прикладом креативної думки можемо зазначити розробку і розвиток комп'ютера (від машини, яка займала декілька кімнат і до планшета, який можна вмістити у кишеню), існування мобільного зв'язку і всього, що з ним пов'язано, нове сучасне обладнання, інновації у різних сферах діяльності (реклама, дизайн, журналістика, освіта).

Світом керують креативні люди, здатні бачити проблему по-новому, під різними кутами зору. Такі люди мають креативне мислення, тобто оригінальне, нестандартне, несподіване, новаторське. Розвиток креативності, креативних здібностей – важлива задача система освіти. Сенситивним для початку її вирішення є старший дошкільний вік, адже саме тоді дитина починає розуміти, диференціювати і вбирати в себе інформацію, що сприяє розвитку її креативності. Окрім того, до цього віку в неї вже більш-менш сформовані фізичні можливості, зокрема, дрібна моторика рук для легшого користування ножицями, пензлем чи олівцем, що вплине на психологічний настрій у процесі набуття умінь.

Дослідження структури креативності є важливим, адже саме на їх результатах буде ґрунтуватися розробка програм і технологій роботи з дітьми з метою розвитку в них креативних здібностей та креативного мислення.

Метою статті є аналіз структурних компонентів креативності, розроблених науковцями у різні періоди розвитку науки.

Проблема розвитку креативності відображена у наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Першопрохідцями, що розробляли питання розвитку креативності, були американські психологи: Ф. Баррон, Дж. Гілфорд, Дж. Рензуллі та Р. Стернберг. Серед вітчизняних учених, предметом досліджень яких виступала означена проблема, можна відмітити Т. Галкіну, Є. Григоренко, О. Дубасенюк, О. Кононко, В. Моляко, С. Сисоєву. Серед зарубіжних науковців варто зазначити таких: Г. Айзенк, Е. де Боно, Д. Векслер, Р. Кеттел, А. Маслоу, П. Торренс, К. Роджерс та інші.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях проблема креативності вивчається в різних аспектах: загальні основи креативності (Дж. Гілфорд, А. Маслоу, В. Моляко, С. Сисоєва, Р. Стернберг, П. Торренс); механізми креативного мислення (Е. де Боно, Дж. Гілфорд, В. Моляко, П. Торренс); креативність як різновид інтелектуальної поведінки (Г. Айзенк, Р. Стернберг); самоактуалізація як складова креативності (К. Роджерс, А. Маслоу); особливості характеру мотивацій до креативу (Р. Кеттел та інші вчені) [2].

Незважаючи на інтерес науковців до проблеми креативності, її змістових характеристик, єдиної думки щодо її структурних компонентів немає.

Існує багато різних моделей структури креативності, які складаються з різної кількості компонентів. Тому вважаємо за необхідне розглянути деякі з них.

Американський психолог і професор багатьох американських університетів Дж. Гілфорд виділяє шість параметрів, за якими ми можемо охарактеризувати креативність:

1. Здібність виявити і сформулювати проблемне питання;
2. Здібність до розробки великої кількості проблемних питань;
3. Здібність до продукування різноманітних проблемних питань;
4. Здатність приймати оригінальні, нестандартні рішення, знаходити асоціації;
5. Здатність до удосконалення через додавання деталей;
6. Здатність до вирішення проблемних ситуацій нестандартного спрямування, знаходити можливості для надання знайомим об'єктам нових властивостей та способів використання [4].

На думку Дж. Гілфорда, креативність є сукупністю особистісних характеристик людини. Серед них ми можемо назвати такі: швидкість (легкість і продуктивність); оригінальність; гнучкість мислення; розвиток, уточнення.

Українська психологиня Т. Титаренко у своїх дослідженнях аналізує креативність як обдарованість. Вона розглядає зазначені здібності як цілісність усіх систем особистості, до яких відносить такі творчі властивості: талант; працездатність; особистісний потенціал; незалежні погляди; уміння знаходити потрібну інформацію; активне сприйняття світу.

Українська дослідниця Е. Кульчицька обґрунтовує своє бачення креативності у розрізі певних властивостей особистості. Вона наголошує, що ці

ознаки формуються впродовж життя і характеризують людину крізь призму талановитості і геніальності. До переліку цих особливостей науковиця відносить такі: силу волі; наполегливість; любов до книги і читання; знання мов (багатьох); прагнення до незалежності власних поглядів; повага до самостійності інших; здатність до пошуку інформації.

Психолог В. Моляко, вивчаючи механізми креативного мислення, наголошує, що креативні здібності знаходяться у прямій залежності від творчого потенціалу особистості, тобто від тяги до змін; вміння аналізувати, відтворювати, шукати аналоги; раціональне користування часом і засобами; здатність приймати виважені рішення [3].

Творчу особистість автор наділяє такими особливостями: наявність сили волі; переважання інтересів і мотивів; захопленість діяльністю, активністю; зацікавленість як процесом, так і результатом; здатність усвідомити сутність проблемної ситуації; здатність до швидкого пошуку способу рішення проблемної ситуації; кмітливість; інтелектуальні здібності [2].

О. Антонова розглядає креативність як важливий чинник обдарованості. Вона вважає, що це творчі можливості особистості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, почуттях, певній діяльності і можуть як загалом, так і частково (з певного боку) характеризувати людину. На думку дослідниці, креативні здібності – це здатність до творчості, незвичних ідей, нетрадиційних схем вирішення проблемних ситуацій [1].

Аналіз підходів до питання структури креативності дає нам розуміння, що різні науковці мають власні погляди щодо компонентів формування креативного бачення. Спільними ознаками проявів креативності є творче мислення, прагнення нового і працездатність.

Список використаної літератури

1. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. // Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ім. І. Франка, 2012. С.14–41.

2. Моляко В. О. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини: *Практична психологія та соціальна робота*. 2004. № 8. С.1–4.

3. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості: *Наукові записки Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України.* Київ, 2002. Вип. 22. Актуальні проблеми сучасної української психології. С. 221–229.

4. Павленко В. В. Креативність: сутність, структура, закономірності формування і розвиток. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Педагогіка. Психологія* : зб. наук. праць. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. Вип. 23. С. 15–21.

Т. М. Іщенко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Басюк Н. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку на заняттях з природного довкілля

У 2015 році ООН визначила провідні цілі сталого розвитку на період до 2030 року, серед яких – охорона водних та наземних екосистем як основа стабільної саморегуляції біосфери [6]. Екологічна освіта виступає механізмом досягнення цілей сталого розвитку.

Нині екологічна освіта є важливою складовою шкільної та університетської освіти, однак саме дошкільна освіта як найперша система освіти закладає основи екологічної компетентності. Так, відповідно до Базового компонента дошкільної освіти, "вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей дошкільнят визначено за такими освітніми напрямами: особистість дитини; дитина в сенсорно-пізнавальному просторі; дитина в природному довкіллі; гра дитини; дитина в соціумі; мовлення дитини; дитина у світі мистецтва" [1]. Освітній напрям "дитина в природному довкіллі" реалізується, зокрема, на заняттях із природного довкілля.

Питання формування екологічної компетентності дошкільників останніми роками цікавить Г. Лавронову, Г. Чорну, Г. Скірко, Н. Горопаху та ін. Все ж досліджень, які б розглядали практичну реалізацію формування екологічної компетентності на сьогодні дуже мало, здебільшого – це теоретичні узагальнення.

Мета статті – розглянути специфіку формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку на заняттях з природного довкілля.

Насамперед відзначимо, що екологічна компетентність – це "складова особистісної компетентності, рівень якої виявляється у способі життя людини, її ставленні до навколишнього середовища через професійну і побутову діяльність, коли здобуті екологічні знання, навички, досвід, цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і діяти, усвідомлюючи наслідки їхнього впливу на довкілля" [4, с. 11].

Відповідно до Державного стандарту, екологічна компетентність передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства [3].

Аналіз психологічної, педагогічної літератури [2; 5; 7], дозволив нам уточнити структуру екологічної компетентності старших дошкільників та

виділити такі компоненти: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, емоційно-чуттєвий та практико-діяльнісний. Коротко зупинимося на їхньому описі.

Ціннісно-мотиваційний компонент характеризується сформованістю особистісно та соціально значущих мотивів поведінки та діяльності в природі, проявом пізнавального інтересу до об'єктів та явищ природи, екологічних проблем, розумінням цінності природи, необхідності її збереження.

Когнітивний компонент визначається наявністю в дітей повних, міцних, достовірних, узагальнених та усвідомлених екологічних уявлень, знань. Емоційно-чуттєвий компонент характеризується проявом позитивних емоцій стосовно природи, її об'єктів, почуття відповідальності, обов'язку перед ними, бажання піклуватися та захищати їх. Практико-діяльнісний компонент представлений екологічними вміннями, навичками, наявністю досвіду практичної екологічної діяльності.

Хотілося б відзначити, що всі зазначені компоненти екологічної компетентності старших дошкільників взаємопов'язані та взаємозумовлені. Екологічні уявлення, знання перетворюються на переконання та стають придбанням дитини лише через практичний та емоційний досвід.

Заняття з природного довкілля в ЗДО покликані закласти основи екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку, тому вони мають бути побудованими так, щоб формувати кожен із описаних вище компонентів. Наведемо приклади завдань для формування кожного компоненту екологічної компетентності на заняттях з природного довкілля.

Ціннісно-мотиваційний компонент: бесіди "Природа довкола нас", "Цінність природи", "Чому потрібно берегти природу", прослуховування аудіозаписів "Голоси тварин", "Звуки природи", перегляд кінофільмів та мультфільмів про природу, тварин, виставка дитячих малюнків про природу, відвідування парків, заповідників тощо.

Когнітивний компонент: бесіди-інструкції "Як можна зберегти природу", свято "Я маленький захисник природи" тощо.

Емоційно-чуттєвий компонент: прогулянки на природі та усвідомлення прекрасних почуттів до природи за допомогою відповідних запитань вихователя: що ти бачиш довкола себе? чи подобається тобі природа? чи відчуваєш ти радість, коли дивишся на прекрасну природу довкола себе?; спілкування з тваринами та споглядання за ними, усвідомлення почуттів до братів наших менших за допомогою відповідних запитань вихователя; читання казок про природу, тварин і рослини.

Практико-діяльнісний компонент: проведення суботників, створення разом із дітьми годівничок, висаджування дерев і квітів, догляд за безпритульними тваринами тощо.

Отже, екологічна компетентність є складним утворенням, яке передбачає сформованість ціннісно-мотиваційного, когнітивного, емоційно-чуттєвого та практико-діяльнісного компонентів. Заняття з природного довкілля в ЗДО мають значні можливості у формуванні екологічної компетентності в дітей

старшого дошкільного віку. Головне – це цілеспрямована робота вихователя та підбір доцільних методів і форм роботи.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini
2. Горопаха Н. Закладання основ екологічної культури особистості у дошкільному дитинстві. URL: http://www.stattionline.org.ua/pedagog
3. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti
4. Екологічна компетентність учителя Нової української школи : навч.-метод. посіб. в таблицях і схемах / упорядники Коваль О. В., Погасій І. О. Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2019. 40 с.
5. Лавронова Г. Формування екологічної компетентності у дітей дошкільного віку. URL: https://vseosvita.ua/library/formuvanna-ekologicnoi-kompetentnosti-u-ditej-doskilnogo-viku-statta-397763.html
6. Цілі сталого розвитку ООН. URL: https://ukraine.un.org/uk/sdgs
7. Чорна Г. В., Скірко Г. З. Формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності в природі. *Дошкільна педагогіка*. Випуск 31. Т. 2. 2021. С. 163–169.

Д.О. Сарафінчан,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник-кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Рудницька Н.Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури

Постановка проблеми. Адаптація дитини до навколишнього світу та її соціалізація неможлива без використання мови як головного інструмента пізнання. Відтак мовлення як певний спосіб вираження мови передбачає сформованість фонетичної, лексичної, граматичної та синтаксичної складової.

Відповідно до Національної доктрини розвитку особистості, гармонійний розвиток дитини передбачає формування мовленнєвої компетентності, оскільки вона є важливою для пізнавального розвитку дітей та соціальних досягнень, є основою особистісної культури.

Проблемою формування мовленнєвої компетентності дошкільників займалися А. Капська, О. Карпенко, Р. Мартинова, Л. Мацько, О. Мурашов, Г. Сагач, Л. Скуратівський та ін. Особливості мовленнєвого розвитку досліджували А. Богуш, Л. Калмикова та ін.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні формування мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури.

Виклад основного матеріалу. Мова є важливим інструментом адаптації та соціалізації особистості. Старший дошкільний вік є сенситивним для мовленнєвого розвитку дітей, оскільки саме в цей період поповнюється словниковий запас, поглиблюється розуміння семантичного значення слова, розвивається мовлення, здатність послідовно та логічно висловлюватись.

Компетентність як сукупність відповідних умінь та навичок є основою для гармонійного розвитку особистості. Мовленнєва компетентність є важливою складовою адаптації та соціалізації дитини.

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти, визначається така освітня лінія, як "Мовлення дитини", що фокусується на оволодінні культурою мовлення та спілкування в цілому, елементарними правилами спілкування, користуванні мовленням у різних видах діяльності. Основними складовими процесу формування мовленнєвої компетентності є такі: звукова культура мовлення; граматична правильність мовлення; словникова робота; монологічне та діалогічне мовлення.

Мовленнєва компетентність – здатність дитини продукувати свої думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів. Вона об'єднує фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, монологічний складники та засвідчує їх взаємозалежність і взаємозумовленість [1, с. 41].

Розвиток мовленнєвої компетентності є головною метою навчання дітей старшого дошкільного віку рідної мови, за допомогою зв'язного мовлення дошкільники мають можливість спілкуватися з однолітками та дорослими. Мовленнєва компетентність є необхідною умовою для подальшого успішного навчання та формування особистості.

Однією з важливих умов комунікативного розвитку дітей є забезпечення сприятливого середовища. Плануючи мовленнєву діяльність дітей, варто організувати в групі мовленнєве розвивальне середовище – це забезпечення доброзичливої атмосфери, де дитина має право на мовленнєву активність, довіру, помилку.

До розвивального середовища належать:

- книжковий куточок, що має динамічний характер, а полиці поповнюються відповідно до тематики книжками з казками, оповіданнями, віршами;
- центр сюжетно-рольових ігор, у якому діти мають змогу відтворити набутий досвід спілкування в різних життєвих ситуаціях;

- куточок театралізованих ігор – тут діти виявляють творчі здібності, тренують діалогічне та монологічне мовлення, здійснюють театралізацію казок;
- куточок усамітнення містить ілюстративний матеріал, іграшки, тут діти мають змогу поспілкуватись із кимось чи побути на самоті [3, с. 124].

Художня література здійснює неабиякий уплив на розвиток особистості дитини та її мовлення, сприяє розвитку мислення, комунікативних навичок, формує уявлення про добро та зло і світ загалом. Використання художньої літератури є одним із пріоритетних напрямів художньо-мовленнєвого розвитку дітей та передбачає систематичну роботу. У своїй роботі вихователь може використовувати художні твори на заняттях, поєднуючи різні компоненти мовлення.

Для ефективного проведення занять із ознайомлення з художньою літературою потрібно дотримуватися структури проведення заняття.

Структура заняття з використанням літературних творів така:

- вступна бесіда, пригадування приказок, прислів'їв;
- читання оповідання (уточнення та пояснення слів), розгляд ілюстрацій;
- повторне читання оповідання;
- морально-етична бесіда;
- ігрові ситуації, визначення морального правила [2, с.153].

Формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами літературної діяльності передбачає дотримання таких принципів.

1. Принцип природовідповідності (за Я. Каменським). Всі правила виховання та навчання дітей мають паралелі з природою, адже в природі все проходить своєчасно. Все, що необхідне для вивчення, має бути структурованим і вивчатися відповідно до певного вікового періоду.

2. Принцип культуровідповідності передбачає розвиток мовленнєвої компетентності засобами літератури та через культурні надбання народу. Виховання має тісний взаємозв'язок із культурним надбанням народу. Зазначений принцип повинен застосовуватись у різних сферах життя людини.

3. Принцип особистісного розвитку передбачає, що кожна методика має містити в собі арсенал усіх необхідних впливів, аби вихователь міг забезпечити психологічний комфорт засобами мовленнєвої практики, створити такі умови для дитини, щоб заняття були цікавими, очікуваними і бажаними. Цей принцип є важливим для всебічного розвитку розумових та фізичних здібностей, духовних якостей [4, с. 50].

4. Принцип наочності є одним із важливих принципів. Застосування наочного матеріалу надає можливість мобілізувати психічну активність дітей, піднести зацікавленість дітей заняттям, переводити свідому увагу в підсвідому, знижувати втому, підвищувати рівень творчої уяви тощо. Завдяки наочності діти краще засвоюють мовний матеріал [5, с. 11].

Висновки. Розвиток мовлення дітей є пріоритетним завданням підготовки дітей до суспільного життя, а також пізнання оточуючого світу. Мовленнєва компетентність – це готовність правильно та відповідно до

обставин використовувати мову в різних ситуаціях, застосовуючи при цьому мовні та немовні засоби виразності. Мовленнєва компетентність є необхідною умовою для подальшого успішного навчання та формування особистості дошкільника. Важливо організувати в групі мовленнєве розвивальне середовище для дітей. Велику увагу слід приділяти заняттям, що присвячені розвитку мовлення засобами літературної діяльності. Використання художньої літератури є одним із пріоритетних напрямків художньо-мовленнєвого розвитку дітей та передбачає систематичну роботу.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Науковий керівник: Т.Пірожeнко. Харків: Видавництво "Ранок", 2021. 41 с.
2. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2010. 304 с.
3. Зязюн І. Педагогічна майстерність: підручник. Київ: Вища школа, 1997. 349 с.
4. Петрова В. І. Моральне виховання у дитячому садку: Програма і методичні рекомендації. Харків: Видавництво "Ранок", 2007. 72 с.
5. Терещенко І. Народна мудрість дитячими вустами : введення фразеологізмів у мовлення дітей. *Палітра педагога*. 2016.№1(93). С. 11–13.

Я. М. Семенович,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Шанскова Т. І.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами експериментально-дослідницької діяльності

Постановка проблеми. Формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку пов'язано зі соціальним замовленням сучасного суспільства. Ця проблема є складною і багатоаспектною. Сьогодні вплив людини на навколишнє середовище є суттєвим та призводить до порушення його динамічної рівноваги і цілісності. Це свідчить про важливість екологічної компетентності сучасної людини, а також свідомого управління процесами взаємодії з природою. У сучасних реаліях зростає значення підвищення рівня екологічної культури як частини загальної культури особистості.

Формування в дітей дошкільного віку природничо-екологічної компетентності є важливою складовою цього процесу. Екологічне виховання

визначається як педагогічна діяльність, яка спрямована на формування в дошкільників екологічної культури. Таким чином, вихователям важливо спрямовувати свої зусилля, щоб надати дітям природничі знання та виховати відповідальне ставлення до природного середовища.

Аналіз останніх досліджень. Дану проблему було досліджено такими педагогами: Г. Бєлєнькою, С. Плохій, Н. Яришевою, В. Маршицькою, Г. Тарасенко та ін.

Необхідно створити розвивальне середовище, яке буде використовуватися під час дослідницьких робіт, оскільки природний експеримент зацікавлює дитину, викликає в неї різні види почуттів. Це було зазначено вченими Л. Лохвицькою, С. Ніколаєвою, Г. Тарасенко та ін. Закріплення природничих знань має починатися в дошкільному віці, бо екологічне спілкування має найбільшу змогу викликати емоції дошкільників. І на цьому було наголошено науковцями О. Гончаровою, Т. Волос, Н. Горопахою, О. Веретеніковою та ін.

Мета статті – дослідити особливості формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами експериментально-дослідницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Період дошкільного віку – це саме той час, коли доречним і важливим є набуття дітьми знань про екологію та всі аспекти природного середовища. Саме в цьому віці розпочинається розвиток природничо-екологічної компетентності з формування елементарних екологічних понять.

Природничо-екологічна компетентність дітей дошкільного віку включає в себе знання про екологію, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи та ознайомлення з принципами природокористування.

Ефективність процесу формування природничо-екологічної компетентності в дошкільників значною мірою залежить від оточуючого середовища та обумовлене тим, наскільки розвивальне екологічне середовище у закладі дошкільної освіти буде сприяти цьому процесу [5].

Основними засобами формування природничо-екологічної компетентності в дошкільників слід вважати прості експерименти та досліди, які становлять основу цього процесу. Експериментально-дослідницька діяльність є важливою формою вивчення та спостереження природних явищ в спеціально створених умовах. Вона включає в себе використання різноманітних методів та прийомів, які сприяють активізації самостійної діяльності дітей та їх когнітивному розвитку [6].

В педагогічній та методичній літературі зустрічаються різні види досліджень та експериментів, які можна проводити в ЗДО:

1. Демонстрація. Педагог проводить дослідження для виявлення та пояснення властивостей предмету чи явища. Дошкільники лише спостерігають і після цього роблять висновки.

2. Навчання. Це активна діяльність кожної дитини, де кожний вихованець індивідуально перевіряє поставлені перед дослідом гіпотези, знаходить відповіді на свої питання, перевіряє свої знання та можливості [4, с. 5].

Ці два підходи до проведення дослідів дозволяють розвивати в дітей не лише поняття про предмети та явища, але й активно включати їх у процес навчання, сприяючи розвитку їх пізнавального потенціалу.

Таким чином, формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку є актуальним проблемним питанням та потребує удосконалення методів, спрямованих на підвищення ефективності набуття дошкільниками зазначеної компетентності.

На констатувальному етапі нашого дослідження ми вивчали природничо-екологічну компетентність старших дошкільників, яка діагностувалася за такими критеріями: змістовий, емоційно-ціннісний і діяльнісно-поведінковий. Відповідно до критеріїв, було визначено рівні природничо-екологічної компетентності:

- *Прагматичний рівень:* орієнтування в середовищі природи, дошкільники мають елементарні трудові навички в природному середовищі, без пізнавальних інтересів, зацікавленість у процесах знайомства в навколишньому середовищі. Діти сприймають природне довкілля загалом.

- *Продуктивно-діяльнісний рівень.* Дошкільники мають ґрунтовні знання, сформовані вміння та групи навичок діяльності у природі, виявляють інтерес до неї. Цей рівень не показує сформованої внутрішньої потреби до емоційно-ціннісних, естетичних, морально-ціннісних, трудових взаємодій в природному довкіллі, але присутнє бажання їх досягати.

- *Аксіологічний рівень.* Вихованці володіють комплексними уявленнями про природне довкілля і прагнуть їх поповнювати, виявляють ініціативу в дослідницькій діяльності у природному довкіллі.

За допомогою проведення серій ігор, моніторингу було визначено кожен із рівнів природничо-екологічної компетентності старших дошкільників за змістовим критерієм.

Діагностику за емоційно-ціннісним критерієм ми проводили, спираючись на методику "ЕЗОП" ("емоція", "знання", "охорона", "прагматизм"), яку розробили В. Ясвіні і С. Дерябо. За допомогою цієї методики ми побачили результати когнітивної, естетичної, етичної, прагматичної установок за емоційно-ціннісним критерієм.

Результат за діяльнісно-поведінковим критерієм отримали в ході опитування. Дітям було запропоновано відповісти на питання екологічного характеру. Відповідь кожної дитини надала багато інформації та дала змогу детально проаналізувати природничо-екологічну компетентність, спираючись на діяльнісно-поведінковий критерій.

Після аналізу та узагальнення результатів діагностики та їх переведення в стандартні бали ми зробили висновки щодо рівня сформованості природничо-екологічної компетентності у дітей. Виявилося, що більшість дошкільників (65%) продемонстрували продуктивно-діяльнісний рівень сформованості цієї якості. 26% віднесено до прагматичного рівня, тоді як лише 9% дітей виявили аксіологічний рівень екологічної компетентності (Рис. 1).

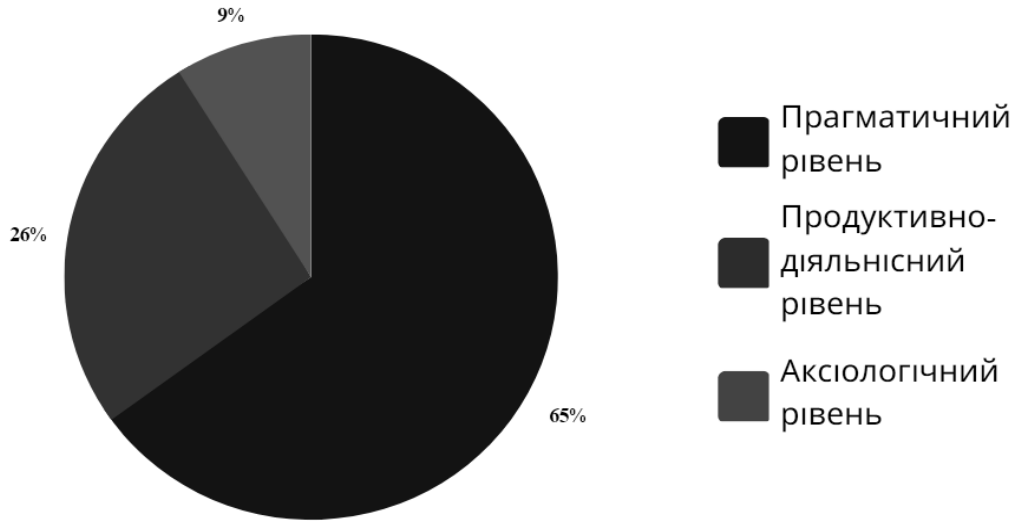

Рис.1. Рівень сформованості в дітей старшого дошкільного віку природничо-екологічної компетентності (у %)

За результатами дослідження на констатувальному етапі ми засвідчили необхідність підвищення рівня природничо-екологічної компетентності старших дошкільників, а саме: пошук шляхів ефективного формування в дітей досліджуваної якості. В результаті нашого дослідження ми вирішили, що використання засобів експериментально-дослідницької діяльності є необхідним для дітей старшого дошкільного віку.

Висновки. У ході роботи було здійснено теоретичний аналіз природничо-екологічної компетентності дошкільників, розкрито сутність цього поняття, а також значення і види експериментально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку.

Будо визначено критерії та показники природничо-екологічної компетентності дітей, здійснено діагностику природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку за критеріями та подано її результати, які засвідчили необхідність підвищення її рівня. Тому подальшим напрямком нашого дослідження буде формувальний етап, на якому буде впроваджено розроблену програму формування в старших дошкільників природничо-екологічної компетентності. Метою програми є запобігання екологічним помилкам, залучення дітей до світу природи, формування в них моральної відповідальності за кожну живу істоту засобами експериментально-дослідницької діяльності.

Список використаної літератури

1. Бєлєнька Г. В. Експериментування – крок до пізнання. *Дошкільне виховання*. 2007. № 5. С. 7–10.

2. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти:дошкільник-педагог:навчально-методичнийпосібник для ВНЗ. Київ : Видавничий Дім "Слово", 2009. 400 с.

3. Михайліченко Т. О. Інтеграція пошуково-дослідницької діяльності з

різними видами діяльності дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 7. С. 42–50.

4. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника. Київ: Світич, 2016. 144 с.

5. Сватко О. В. Екологізація розвивального середовища в сучасному закладі дошкільної освіти та вимоги до його облаштування. URL: https://genezum.org/library/ekologizaciya-rozvyvalnogo-seredovyshcha-v-suchasnomu-zakladi-doshkilnoi-osvity-ta-vymogy-do-yogo-oblashtuvannya

6. Сорочинська О. А, Павлюченко О. В Особливості експериментально-дослідницької діяльності в природному довкіллі дітей старшого дошкільного віку. URL: https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-94-7

І. В. Словінська
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Рудницька Н. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Використання моделювання як одного з основних засобів розвитку часових уявлень у дітей старшого дошкільного віку

Формування часових уявлень є одним із основних завдань підготовки дошкільників до орієнтування в світі, пізнання нового, а також до вступу в школу. Використання моделювання є переважно новим напрямком модернізації системи логіко-математичної підготовки дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою використання моделювання займалися такі вчені, як О. Д’яченко, В. Воробйова, В. Глухов, Л. Єфіменкова, Т. Ткаченко та інші.

Науковці І. Куліковська, Г. Шевченко, Г. Леушина, К. Лебединцев, М. Макляк висвітлили питання розвитку формування часових уявлень у дітей старшого дошкільного віку.

Метою статті є визначити особливості використання моделювання як одного з основних засобів розвитку часових уявлень у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Основою гармонійного розвитку дітей дошкільного віку є їхній пізнавальний розвиток, однією із важливих складових якої є просторово-часове орієнтування. Орієнтування у часі є одним із важливих завдань пізнавального розвитку дітей старшого дошкільного віку.

У старших дошкільників, вік є найбільш чутливий для засвоєння часових уявлень та понять, тому робота педагогів має бути спрямована саме на всебічний та систематичний розвиток дітей.

Використання інноваційних технологій розвитку дітей сприяє активізації розумових можливостей дітей. Одним з таких є моделювання як створення моделей предметів та явищ оточуючого світу.

Як відомо, часові уявлення — це сукупність знань про основні часові поняття та відношення, сукупність яких формує цілісне уявлення про оточуючий світ. Часові уявлення відносяться до базису, над яким визначається всі сукупність вищих психічних процесів, розвиток яких сприяє швидкому опануванню письма, лічби, читання [1, с. 131].

Основними завданнями з формування часових уявлень у дітей старшого дошкільного віку є наступні:

– ознайомлення з тижнем як проміжною одиницею вимірювання часу між добою;

– встановлення послідовності днів тижня опираючись на порядкові числівники;

– вчити називати поточний місяць, попередній та наступний;

– ознайомити з різними видами календарів та навчити користуватися ними [2, с. 34].

Ознайомлення дошкільників з часом здійснюється в певній такій послідовності:

– знайомлення дітей з терміном та поняттями — ранок, день, вечір, ніч, доба, тиждень, місяці, рік;

– визначення формули досліджуваного об’єкта;

– закріплення отриманих знань під час різних видів діяльності за допомогою різних засобів навчання;

– визначення важливості отриманого знання;

– підведення підсумків, ознайомлення з тимчасовою послідовністю[3, с. 10].

В сучасній системі дошкільної освіти широко використовуються інноваційні методи та прийоми роботи, серед яких визначається моделювання. Моделювання постає вищою формою наочності, засобом систематизування інформації, що дає змогу більш глибоко розкрити сутність явища. Модель – це уявно чи практично відтворена структура, що відображає дійсність у спрощеній схематичній та наочній формі [4, с. 48-51].

В. Науменко визначає, що моделювання – це процес створення моделей та відповідних дій з ними, що дають змогу досліджувати якості об’єкта. Моделювання передбачає створення і використання наочних, предметних, або образних моделей. Вони дозволяють орієнтуватися в реальності і отримувати нову інформацію. Використання схем і моделей дозволяє у повному обсязі побачити і вирішити математичну задачу. Модель є засобом пізнання реального світу через знаки і образи, є своєрідною "підказкою-помічником". Розвиток умінь моделювати сприяє дитячим пізнавальним іграм, а також фантазуванню [5, с. 4-5].

Використання моделей дає змогу сприятливо організувати навчально-пізнавальну діяльність дітей, активізувати розумові здібності та дати змогу проявити власний потенціал.

Для втілення діагностики часових уявлень у дітей старшого дошкільного віку визначаються наступні критерії та показники.

Когнітивний критерій: сформованість уявлення про добу та її складові на основі моделі чотирьох кольорів; сформованість уявлень про дні тижня за моделлю "Веселка"; сформованість уявлень про плинність часу протягом року (модель математичного календаря).

Емоційно-ціннісний критерій: ставлення дітей до часу як до цінності, усвідомлення його незворотності та плинності; усвідомлення необхідності дотримуватися режиму дня; ставлення до місяців року, до природу відповідно до кожного сезону.

Поведінковий критерій: долучення до різних видів пізнавальної діяльності; робота з годинником; робота з календарем: мотивація пізнавальної діяльності.

Відповідно до кожного критерію проводились діагностичні завдання на аналіз часових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

З метою діагностики когнітивного критерію часових уявлень з дітьми старшого дошкільного віку, для діагностики когнітивного критерію були запропоновані наступні завдання – розташувати у вірному порядку малюнки із зображенням днів тижня, відгадування загадок, бесіда про час, розташування днів тижня по порядку.

Для діагностики емоційно-ціннісного критерію були проведені такі завдання – проведення бесіди, розгляд малюнків із зображенням пір року та розташування в певному порядку, аналіз сюжетних малюнків.

Для діагностики поведінкового компонента були проведені наступні завдання – відгадування загадок, розгляд календаря та його аналіз, розгляд відповідних тематичних малюнків.

На основі отриманих результатів було визначені різні рівні розвитку основних критеріїв та показників часових уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Для реалізації та апробації організаційно-педагогічних умов, які визначені в гіпотезі, нами була розроблена авторська експериментальна програма формування часових уявлень у дітей старшого дошкільного віку засобами моделювання.

Авторська програма розвитку часових уявлень дітей старшого дошкільного віку включала в себе наступні форми роботи:

1. Заняття з формування елементарних математичних уявлень "Космічна подорож" передбачала долучення дітей до вирішення різних дидактичних завдань на визначення часу.

2. Математичне заняття "Частини доби" було спрямоване на закріплення знань про основні частини доби та їх основні ознаки.

3. Інтегроване заняття "Тижневик", яке поєднувало ігрову та літературну діяльність, було спрямоване на закріплення знань про дні тижня.

4. Заняття з формування елементарних математичних уявлень "Формування уявлень про місяці року" було спрямоване на закріплення уявлень про річний цикл та його складові, а також назви пір року.

5. Заняття з ФЕМУ "В гостях Незнайко" передбачає закріплення часових уявлень у дітей, а також знань про годинник.

6. Комбіноване заняття з ФЕМУ передбачає формування уявлення про число 7, дні тижня, а також сприяє розвитку просторово-часових уявлень. Заняття з ФЕМУ "Що таке годинник? " передбачає закріплення знань дітей про годинник як модель часу.

Після апробованої програми була проведена повторна діагностика часових знань та вмінь дітей старшого дошкільного віку. В результаті було визначено, що використання моделювання є ефективним для розвитку уявлення про величину та народні міри у дітей старшого дошкільного віку.

Список використаної літератури

1. Ковальчук В. Ю, Жигайло О. О., Шаран О. В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень : курс лекцій. Дрогобич: Посвіт, 2013. 292 с

2. Науменко В. О. Моделювання на уроках читання. *Початкова освіта.* Методичний порадник. 2010. № 48. С. 4–5.

3. Соловійчик М. С. Методичні завдання як засіб підготовки студентів до професійної діяльності. *Початкова школа*. 2000. № 2. С. 48–51.

4. Старченко В. А. Цікава математика для молодшого дошкільника: навч.-метод. посіб. до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку "Я у світі". Київ: Наш час, Харків: Ранок, 2010. 127 с.

5. Щербакова К. І. Методика формування елементів математики у дошкільнят: навч. сел. Київ: Основа, 2005. 310 с.

О.О. Тушинська,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук , доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови, **Рудницька Н.Ю.**,
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Організаційно-педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами краєзнавства

Постановка проблеми: Соціально-громадянська компетентність є важливою складовою розвитку особистості, особливо в дітей старшого дошкільного віку. Краєзнавство може виступати як один із засобів формування

цієї компетентності. Проте існують певні організаційно-педагогічні умови, які впливають на ефективність цього процесу. В сучасних програмах розвитку дітей дошкільного віку чітко визначені завдання, зміст педагогічної діяльності та показники засвоєння змісту дітьми дошкільного віку [1, с. 258 – 259].

Старший дошкільний вік відіграє особливу роль у розвитку дитини: у цей період життя розвивається довільність всіх пізнавальних процесів (сприйняття, мислення, уваги, пам'яті, уяви та мови), починають формуватися нові психологічні механізми діяльності та поведінки, закладаються основи світогляду та світосприйняття майбутньої особистості, формується стійка структура мотивів, зароджуються нові соціальні потреби та соціальні позиції та відносини, у тому числі й у позиції громадянина [3, с. 224 – 225].

Багато педагогів приділяли належну увагу ролі громадянської позиції, як-от: Сковорода Г., Ушинський К., Грінченко Б., Сухомлинський В., Тронько П., Шевченко Ф., Дмитрієнко М., Гайда Л.

Мета статті полягає в розкритті організаційно-педагогічних умов формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами краєзнавства.

Виклад основного матеріалу. Дошкільна освіта виступає першим кроком у системі неперервної освіти, і від того, який старт надається малюкові, значною мірою визначається якість і темпи його особистісного розвитку, формування цінностей та розуміння світу, яке стане характерним для нього як дорослої особистості [4, с. 11].

Організаційно-педагогічні умови – це умови і фактори, які впливають на ефективність навчання та виховання дітей у виховних закладах. Ці умови поєднують різні аспекти організації навчального процесу та його педагогічних аспектів.

Мета учасників педагогічного процесу полягає в пошуку ефективних методів, прийомів та засобів формування соціально-громадянської компетентності дітей.

Створення відповідних організаційно-педагогічних умов допоможе підняти якість і ефективність роботи дошкільників.

Цей процес буде ефективним, якщо брати до уваги такі організаційно-педагогічні умови:

- врахування вікових особливостей та індивідуального рівня сформованості соціально-громадянської компетентності;
- використання ігор та вправ, що будуть активізувати потреби дитини в дотриманні норм формування соціально-громадянської компетентності;
- аналіз, оцінка та корекція результатів процесу формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Першою педагогічною умовою є врахування вікових особливостей та індивідуального рівня сформованості соціально-громадянської компетентності кожної дитини.

Індивідуальний підхід до дітей дошкільного віку полягає у визнанні індивідуальності дитини, врахуванні в освітньому процесі її індивідуальних відмінностей, що забезпечує повноцінний особистісний розвиток .

Для ефективності формування соціально-громадянської компетентності старших дошкільників необхідно дотримуватись таких умов реалізації індивідуального підходу до дітей:

- вивчення та аналіз вікових та індивідуальних особливостей дітей старшого дошкільного віку;
- постановка цілей, завдань і добір форм, методів, прийомів роботи з дітьми;
- створення розвивального середовища з урахуванням індивідуальних особливостей дітей.

Другою і не менш важливою організаційно-педагогічною умовою є використання ігор та вправ, що будуть активізувати потреби дитини у формуванні соціально-громадянської компетентності.

Застосування дидактичних ігор, ігрових занять і методик допомагає підвищити ефективність засвоєння навчального матеріалу дітьми, урізноманітнити їх навчальну діяльність і зробити її більш захопливою [2, с. 29 – 30].

Для забезпечення того, щоб дидактичні ігри були ефективними та відповідали інтересам дітей, педагог має відбирати їх відповідно до програми дошкільного закладу для кожної вікової групи, враховуючи зміст завдань, рівень складності ігрових завдань і дій.

Третьою організаційно-педагогічною умовою є залучення засобів краєзнавства для формування соціально-громадянської компетентності на заняттях. Сюди входить:

- розробка занять відповідно до мети та завдань навчання та виховання старших дошкільників;
- організація дидактичних ігор та вправ у вільний для дітей час;
- наявність навчального змісту, різноманітність методів, прийомів.

Висновок. Отже, ефективність формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами краєзнавства залежить від дотримання певних організаційно-педагогічних умов, які вихователь має правильно визначити та створити.

Список використаної літератури

1. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ : Вища школа, 2002. 407 с.

2. Бінюк А. В. Дидактичні ігри для дошкільнят. *Волинський національний університет імені Лесі Українки. Дошкільна освіта: теорія, методики, інновації*. 2022. С. 29 – 30.

3. Лазаренко Г. М. Художньо-естетичний смак дітей старшого дошкільного віку та особливості його вияву. *Науковий вісник Криворізького*

національного університету. Серія: "Педагогіка вищої та середньої школи". 2014. Вип. 41. С.224 – 225.

4. Тарабасова Л.Г. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: методичні рекомендації. Дніпропетровськ, 2016. URL: https://www.dano.dp.ua/attachments/article/320/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf (дата звернення: 01.10.2023).

Н. О. Хом'як,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Голубовська І. В.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами фольклору

Розвиток мовлення – одне з провідних завдань формування компетентної особистості дитини дошкільного віку. Як відомо, саме в дошкільний період здійснюється активна соціалізація дітей, а також підготовка до майбутнього шкільного життя, тому у пріоритеті розвиток зв'язного мовлення як здатність володіти монологічними та діалогічними вміннями та навичками.

На думку А. Богуш, комунікативно-мовленнєва підготовка є такою особливою підготовкою, яка розвиває мотиваційну, інтелектуальну, емоційно-вольову сфери дитини й готовність у сфері спілкування [4].

Зв'язне мовлення – це цілісно структуроване мовлення, яке характеризується відповідністю поставленим завданням, контексту висловлювання, що може виражатися в різних формах. Зв'язне мовлення виконує комунікативну функцію, відображену у формі діалогічного та монологічного мовлення.

Діалог як форма зв'язного мовлення передбачає спілкування між двома або більше особами. Також це такий комунікативний акт, в якому виражаються ролі мовця та слухача. Монолог – мовлення однієї особи, яке характеризується розгорнутістю, послідовністю та ґрунтовністю висловлювання [2].

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що дошкільний період є сенситивним для засвоєння вмінь зв'язного мовлення. У документі визначено основні умовами розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку: формування спеціальних мотивів у дітей, потреби у використанні монологічних висловлювань; формування різних рівнів контролю та самоконтролю, засвоєння відповідних синтаксичних засобів побудови повідомлення [1, с. 4–19].

Ефективним методом розвитку зв'язного мовлення є індивідуальні та колективні форми спілкування дорослого з дітьми; у такий спосіб відбувається

обговорення різних тем упродовж дня. У групі потрібно створити сприятливу атмосферу; розмова має проходити в невимушеній та вільній формі обміну репліками, запитаннями, поясненнями, вказівками, оцінками.

Під час формування вмінь та навичок монологічного мовлення в дітей необхідно приділити належну увагу навчанню складати розповіді різного типу. У процесі навчання описових розповідей формується вміння здійснювати послідовний виклад ознак предметів та явищ через опис предметів, іграшок, картинок. При навчанні сюжетної розповіді формується здатність послідовно викладати події в часі. Сюжетні розповіді поділяють на: а) сюжетну розповідь – казка про іграшки; б) розповідь на запропоновану тему. Досить складним видом розповіді є творчі розповіді на основі уяви, що передбачають застосування таких прийомів: зразок розповіді, складання плану розповіді, спільна розповідь, складання розповіді за частинами, моделювання, колективне складання розповіді [4].

Навчаючи дітей зв'язного мовлення, педагог приділяє особливу увагу формуванню та розширенню словника; розвитку граматичної сторони мовлення; удосконаленню звукової сторони мовлення. Опанування дошкільниками вмінь зв'язного мовлення дуже важливе для соціалізації дитини та для її інтелектуального розвитку; для удосконалення навичок активного використання мовленнєвих засобів у різних комунікативно-мовленнєвих видах діяльності [5, с. 5–9].

Окрім того, розвитку зв'язного мовлення сприяє створення таких мовленнєвих ситуацій, які передбачають формування вміння домовлятися, ставити запитання, починати та продовжувати розмову, виражати власні почуття та емпатію. Цей прийом можна поєднувати з використанням наочності, наприклад, спеціально дібраними сюжетними малюнками або серією малюнків [7].

Мовленнєвому розвитку дітей неабияк сприяє мовне середовище. Предметно-розвивальне мовне середовище – це спосіб організованого предметного довкілля, що впливає на різні сторони мовлення дитини. Правильно створене мовне середовище несе в собі ефект виховного впливу, безпосередньо спрямованого на формування активного пізнавального ставлення й до навколишнього світу, і до системи рідної мови [6, с. 16–17].

З метою розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку активно використовується українська усна народна поезія, зокрема малі фольклорні жанри. Як відомо, фольклор – це народна творчість, в якій подається художнє визначення дійсності в словесно-музичних формах колективної народної творчості, що виражають світогляд трудящих мас і нерозривно пов'язані з їхнім життям та побутом [6, с. 250].

Розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку сприяє доречне використання малих жанрів фольклору: забавлянок, потішок, скоромовок, колискових, загадок, прислів'їв, приказок, мирилок тощо. Застосування малих фольклорних жанрів може стати ефективним засобом всебічного розвитку мовлення дитини, а також формування в дітей розуміння різних виражальних

засобів. Під час ознайомлення з прислів’ями, приказками, загадками малята опановують виражальні засоби за допомогою різних форм і методів роботи.

Прислів'я та приказки – короткі та влучні висловлювання, що своєрідно типізують різні явища життя. Зазвичай це віршовані тексти, в яких наявна яскрава словесна гра, ритміка, розмаїті виражальні засоби. У пареміях закумульовано багатовікову мудрість народу; вони сприяють формуванню досвіду пізнавальної діяльності.

Одним із важливих жанрів дитячого фольклору є колискові пісні, які розвивають музикальність, мовленнєвий слух, естетичний смак. Формуванню чистої та правильної вимови сприяють чистомовки.

Різноманітні пестушки, утішки, замовлянки, ігровий фольклор позитивно впливають на рухливість дітей та їх слухове сприймання, а також розвивають граматичну сторону мовлення. Народні легенди, перекази, думи, казки не тільки покращують уміння зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку, а й розвивають їх образне мислення, формують естетичні смаки та моральні переконання.

Отже, використання малих жанрів фольклору є важливим чинником формування й розвитку зв'язного мовлення дошкільників.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / науков. керівник А. М. Богуш. *Дошкільне виховання.* 2012. № 7. С. 4–19.
2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник. Київ : Вища шк., 2007. 542 с.
3. Богуш А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посібник. Київ : Вища шк., 2002. 407 с.
4. Богуш А. М., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку. Київ, 2022.
5. Кожевникова Т. Мовленнєвий розвиток дошкільнят. *Дошкільне виховання.* 2004. № 12. С. 7–9.
6. Криницина Н. А. Діти люблять потішки. *Дошк. виховання*. 1991. № 11. С. 16–17.
7. Чередниченко Д. Український садочок. Київ : Смолоскип, 2006.

А. О. Шапранова,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – доцент, кандидат педагогічних наук **Басюк Н.А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування сенсорно-пізнавальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами LEGO-конструювання

Мета сучасної освіти має полягати не в тому, щоб дозволити дітям отримати окремі знання в різних галузях, а в тому, щоб їх інтегрувати. Саме за

таких умов у дітей дошкільного віку формується загальне уявлення про світ, уміння застосовувати набуті знання та вміння в різних життєвих ситуаціях. Тому педагоги повинні розвивати здібності дітей дошкільного віку до точних і гуманітарних наук, оскільки між ними існує тісний взаємозв'язок. Сьогодні навчальна серія всесвітньо відомого бренду LEGO відповідає саме таким вимогам.

LEGO – це педагогічна система, яка інтегрує у процес навчання різні форми роботи, використовує предметно-ігрове середовище для виконання ряду освітніх завдань, а саме: за допомогою деталей LEGO в процесі гри дитина створює конкретні образи, тим самим формує систему уявлень про світ людей, предмети навколо себе, природу та культуру, вчиться творчо застосовувати набуті знання; збагачує чуттєвий та емоційний досвід, формує сенсорну культуру (навчається розрізняти форми, кольори, розміри), розвиває основні психічні процеси (сприймання, пам'ять, увагу, мислення, мовлення) та пізнавальні здібності (допитливість, винахідливість, раціональність); оптимізує рухову діяльність, формує фізичні якості: вправність, витривалість, швидкість; удосконалює дрібну моторику; налагоджує доброзичливі стосунки з однолітками та дорослими, розвиває культуру поведінки, зв'язне мовлення, розширює активний словник; розвиває базові якості особистості: самостійність, ініціативність, наполегливість, самосвідомість, спостережливість; формує оптимістичне світосприйняття, розвиток уяви, експериментування, креативного мислення, дитина розмірковує, висловлює й пояснює власні судження, планує власну діяльність та творчо втілює свої задуми у гру; до об'єктів які створили інші люди формує цілісне ставлення, заохочує до роботи в колективі; розвиває логічне мислення, сприймання, аналізування, узагальнення інформації; дитина вчиться бачити недоліки власної конструкції та усувати їх.

Тепер конструктор LEGO не тільки найвідоміша іграшка у світі, а ще й бренд. Він почав своє існування в 1916 році з рук столяра Оле Кірка Крістіансена. Саме у розпал Першої Світової війни, у меблевому магазині він почав створення іграшки не тільки для дітей, а й для дорослих. Але для появи такого сучасного конструктора, як ми маємо сьогодні, знадобилося ще три десятиліття [3]. На даний час бренд LEGO виготовляє набори для дітей різного віку. Основним принципом навчання за допомогою цього конструктора є "Навчання через дію". Так як дитина – це природжений винахідник та дослідник, то саме ці якості розвиваються під час роботи з конструктором.

Застосовуючи LEGO-конструктори в процесі навчання, ми відкриваємо їх високі освітні можливості використання у різних ігрових зонах; багатофункціональність, технічні та естетичні характеристики [7, с. 54-56]. За допомогою цієї технології створюється атмосфера, де діти відчувають себе творцями. Працюючи в групах, діти вчаться спілкуватися, правильно переживати невдачі, допомагати один одному. Вихователь повинен щоразу заохочувати дитину, давати корисні пропозиції та ідеї, спостерігати за поведінкою дитини, цікавитися процесом, задавати відкриті запитання, щоб стимулювати пізнавальну діяльність. Конструювання з LEGO формує сенсорно-

пізнавальні компетентності дитини через гру. Вона вчиться бути наполегливою, уважною, сама себе контролювати, бути терплячою, зосередженою, розвивати свою фантазію. Ефективне та цікаве навчання дошкільника відбувається тільки тоді, коли він щиро зацікавлений у грі [4, с. 3].

Конструювання LEGO сприяє розвитку: математичних навичок: діти вибирають і рахують необхідні деталі залежно від розміру, кольору та конфігурації; навичок спілкування; діти додають нові слова до свого словника та спілкуються з однолітками та дорослими під час конструювання, ставлячи конкретні запитання про різні предмети, уточнюючи їх властивості тощо; підвищується ефективність засвоєння дитиною матеріалу та сприяє загальному розвитку дитини (розвиток дрібної моторики, пам'яті, уваги, логічного та просторового мислення, творчих здібностей тощо). Гра з іншими дітьми та дорослими може допомогти дітям стати організованими, дисциплінованими, цілеспрямованими та емоційно стабільними [2, с. 19–20].

На основі аналізу наукової літератури ми визначили основні умови навчання, які сприяють розвитку сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку під час використання LEGO-технологій, а саме: підвищення рівня компетентності педагогів у використанні LEGO- технологій; включення в зміст навчальної діяльності ігрових ситуацій з використанням конструкторів LEGO; використання різних типів кубиків LEGO; педагогічне керівництво діяльністю дітей, коли вихователь спілкується з усією групою та з кожною дитиною окремо на занятті [5, с. 22].

Важливим питанням для нашого дослідження є організація освітнього процесу з використанням LEGO. Тому на основі науково-методичної літератури ми представляємо деякі з основних напрямків використання технології LEGO в процесі розвитку особистості дітей дошкільного віку: складання за моделями: дається інструкція, дитина бачить покрокові дії і навчається, як з'єднувати деталі та як аналізувати об'єкт; складання за моделлю: дитина має зібрати деталі, проаналізувати модель і зібрати її самостійно; конструювання за темою: дитині дається лише тема, і вона має реалізувати набуті знання; конструювання за умовами: даються конкретні умови, і дошкільник повинен їх урахувати та зібрати; конструювання за власним задумом: дитина має ідею та реалізує її. Дитина повинна спочатку проаналізувати ідею або об'єкт, спланувати послідовність дій, а потім зробити задумане.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://osvita.kr-admin.gov.ua

2. Бондар Л., Гуцал С. LEGO – конструювання в освітньому процесі різновікової групи. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. №2.

3. Історія іграшок: як Lego стала не тільки виробником, але й рітейлером. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://rau.ua/novyni/svitovi-novini/lego/

4. Крутій К., Грицишина Т. STREAM-освіта для дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. *Дошкільне виховання*, 2016. №1.

5. Маликова Ю. В. Педагогічні умови сенсорного розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва:: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.08 "Дошкільна педагогіка". Одеса. 2009.

6. Міхєєва О.В. Набори LEGO в освіті, або LEGO + педагогіка = LEGO DACTA / О.В. Міхєєва, П.А. Якушкін. *Інформатика і освіта*. 2016. № 3

7. Міхєєва О.В. LEGO: середовище, іграшка, інструмент / О.В. Міхєєва, П.А. Якушкін. *Інформатика і освіта*. 2016. № 6.

8. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації до неї "Безмежний світ гри з LEGO" / кер. авт. кол. О. Ю. Рома; авт. кол.: В. Ю. Близнюк, О. П. Борук, В. Л. Гонгало, Ю. В. Косенко та ін. Київ : LEGO FOUNDATION, 2016.

9. Тарнавська Н. П. Особливості математичної підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі. *Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти*: збірник науково-методичних праць / за заг. ред.. В. Є. Литньова, Н. Є. Колесник, Т. В. Наумчук . Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І. Франка, 2014.

Д. О. Шпіхернюк,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Шанскова Т. І.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Проблема формування діалогічної компетентності в дітей середнього дошкільного віку засобами сюжетно-рольових ігор

У сучасному світі комунікативні навички відіграють важливу роль у дошкільному віці дітей та є передумовою для їх успішної соціалізації. Завдяки діалогічній компетентності діти середнього дошкільного віку вчаться висловлювати свої думки, спілкувалися, розуміти інших [2, с. 211]. У процесі сюжетно-рольових ігор вони взаємодіють один з одним, вирішують конфлікти, висловлюють почуття та потреби персонажів, виражають свою фантазію та креативність.

Проте вихователі у закладах дошкільної освіти не приділяють особливої уваги розвитку діалогічного мовлення засобами сюжетно-рольових ігор тому, що значення таких ігор є недооціненим. Це є причиною того, що педагоги більше фокусуються на впровадженні інноваційних технологій, які спрямовані

на розвиток інших аспектів розвитку дошкільників. Вихователі відчувають нестачу часу для проведення сюжетно-рольових ігор. Тому ця тема вимагає наукових досліджень та доказів, які підтверджують ефективність застосування сюжетно-рольових ігор для формування діалогічної компетентності.

Так, важливість діалогічної компетентності у середньому дошкільному віці досліджували вчені з педагогіки та лінгводидактики (А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Поліщук, Н. Луцан, О. Коненко, О. Білан та ін.). До проблеми формування діалогічної компетентності у середній групі засобами сюжетно-рольових ігор зверталися відомі методисти (Н. Гавриш, Л. Ейлер, Є Сухенко) [4, с. 35; 5, с. 4].

Метою статті є проведення дослідження щодо виявлення проблем діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку та визначення оптимальних шляхів для його розвитку засобами сюжетно-рольових ігор.

Діалогічна компетентність є складовою загальномовленнєвої компетентності особистості, передбачає формування діалогічних вмінь та навичок, якими діти середнього дошкільного віку мають оволодіти. Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, до них належать:

- правильне розуміння думки співрозмовника;
- здатність слухати та відповідати на запитання власними судженнями;
- вміння використовувати мовні форми;
- здатність підтримати бесіду, створення позитивного настрою та емоційного тону розмови;
- вміння виправляти помилки у власному мовленні [1].

На думку Н. Гавриш, діалогічне мовлення – це такий тип мовлення, який включає обмін висловлюваннями між людьми, на які впливає безпосереднє сприймання [3, с. 101]. Сприйняття в свою чергу активізує значення адресата в мовленнєвій діяльності.

Метою організації роботи з розвитку діалогічного мовлення в середньому дошкільному віці є розробка ігор для розвитку мовленнєвого спілкування з дітьми та дорослими; виховання творчого ставлення до діяльності та спілкування як специфічного виду діяльності, розвиток творчих здібностей дітей [2, с. 245].

На основі проведеного нами теоретичного аналізу діалогічної компетентності дітей середнього дошкільного віку, ми практично дослідили формування діалогічного мовлення у дошкільників. Дослідження проводилося в середній групі у КЗ ЗДО №33 Вінницької міської ради. В діагностиці брало участь двадцять дітей.

Дослідження складалося з трьох етапів. Перший етап – це первинна діагностика. Другий рівень – навчальна сюжетно-рольова гра. Третій етап спрямований на визначення оптимальних шляхів мовленєвого розвитку засобами сюжетно-ролових ігор.

На першому етапі діагностики використовувалися методики "Назви слово" та "Розкажи за картинкою". За результатами дослідження було визначено, що в дітей середнього дошкільного віку недостатньо сформований рівень запасу слів та зв'язного діалогічного мовлення.

Після первинної діагностики з дітьми середнього дошкільного віку проводили сюжетно-рольові ігри для розвитку діалогічного мовлення, підвищення усвідомлення навколишнього світу, а також розширення словникового запасу. Потім діагностику повторили, використовуючи описані вище сюжетно-рольові ігри і було виявлено, що рівень розвитку діалогічного мовлення дітей значно підвищився.

На основі отриманих даних виявлено, що показники групи на формувальному етапі дослідження зросли: на дуже високому рівні – 7% з обох методик, з методики "Назви слово" – на високому рівні – 20%, а за методикою "Розкажи за картинкою" – на 13%.

Таким чином, ми побачили, що динаміка розвитку діалогічного мовлення в дітей середньої групи зросла. Але для більш широкого впровадження сюжетно-рольових ігор у освітній процес для формування діалогічної компетентності пропонуємо застосовувати такі оптимальні підходи:

1. Включення сюжетно-рольових ігор у навчальний план та програму дошкільного закладу, визначення конкретних тем.
2. Створення умов для вільної та творчої гри, де діти зможуть розгортати різні сюжети та взаємодіяти між собою.
3. Заохочення використання уяви та розвиток творчого мислення.
4. Забезпечення наявності різноманітних іграшок, предметів та реквізитів, які будуть слугувати матеріалами для сценаріїв та діалогів.
5. Створення цікавих зон за темами сюжетно-рольових ігор.
6. Проведення тренінгів та семінарів для вихователів з питань використання сюжетно-рольових ігор для розвитку діалогічного мовлення.
7. Використання методів оцінювання та заохочення досягнень у розвитку мовлення.
8. Надання батькам порад та рекомендацій щодо ефективності використання сюжетно-рольових ігор у діалогічному мовленні.
9. Організація спільних заходів із батьками.

Такі підходи сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку діалогічного мовлення в дітей середньої групи, що забезпечує їхню можливість висловлюватись, уявляти та взаємодіяти з оточуючими [6, с. 159].

Отже, діалогічна компетентність є важливою складовою розвитку мовленнєвих навичок у дітей, а також відіграє важливу роль у соціальній інтеграції та спілкуванні. Сюжетно-рольові ігри є потужним інструментом для розвитку діалогічної компетентності в дітей середнього дошкільного віку. Під час цих ігор дошкільники мають можливість взаємодіяти з іншими дітьми, використовуючи мовленнєві навички для спільної гри, обговорення ситуацій, ролей та подій. Це сприяє формуванню їхньої спроможності розуміти і висловлювати свої думки, слухати і реагувати на думки інших.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної

освіти). Нова редакція. Затверджено наказом Міністерством освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL : http://surl.li/jyzr.

2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник / за ред. А. М. Богуш. Вид. 2-ге, доповнене. Київ : Слово, 2015. 704 с.

3. Бортовська А. В. Особливості становлення діалогічної компетентності та її завдання формування в дошкільному віці. *Тенденції розвитку психології та педагогіки* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ : ГО "Київська наукова організація педагогіки та психології", 2020. Ч. 2. С. 101–104. URL : http://surl.li/medfo.

4. Дошкільна лінгводидактика : хрестоматія / укл. А. М. Богуш. Київ : Слово, 2005. 720 с.

5. Захарченко В.Г. Мовленнєвий розвиток дошкільників в сюжетно-рольовій грі: навч.-методичний посібник. Київ : НПУ, 2001. 59с.

6. Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дітей дошкільного віку : монографія. Одеса : ПНЦ АПН України, 2005. 319 с.

Наукове видання

Члени редакційної колегії: Шанскова Т. І., Басюк Н. А., Гордієнко О. А., Голубовська І. В., Коновальчук І. М., Підгурська В. Ю., Рудницька Н. Ю., Танська В. В.

Актуальні проблеми початкової освіти: теорія і практика: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (24 жовтня 2023 року)

Надруковано з оригінал-макета авторів